گێڕانەوەی بەسەرهاتی بێسەروشوێنکراوێکی
بێ گڵکۆ و مەزار
(سەدیقی ئە نجیری ئازەر)

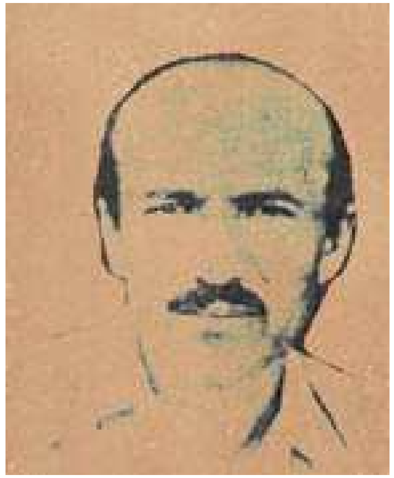

نووسینی :
دکتۆر یاسین سەردەشتیی
زانکۆی سلێمانی

ناوی کتێب: گێڕانەوەی بەسەرهاتی بێسەروشوێنکراوێکی بێ گڵکۆ و مەزار
(سەدیقی ئە نجیری ئازەر)
نووسینی : ی/ پرۆفیسۆر دکتۆر یاسین سەردەشتیی
شوێنی چاپ :   سلێمانی
ساڵی چاپ: ٢٠١٥
لەسەر ئەرکی نووسەر لەچاپدراوە

پێشەکیی :

نزیکەی ١٠ساڵ بەر لەئێستا، بابەتێکمان بەناونیشانی :"لەیادی چل ساڵەی شوێنەونکردنی (سەدیقی هەنجیری)دا "، لەسایتی دیمانە بڵاوکردەوە، کە تێیدا هەوڵماندابوو بەپشتبەستن بەهەندێ سەرچاوەو بیرەوەریی چەند سەرنجێك سەبارەت بە رووداوێکی گرنگ و لەڕاستیدا "تاوانێکی گەورە" لەمێژووی هاوچەرخی کوردو مێژووی حیزبی دیموکراتی کوردستان لەناوەڕاستی شەستەکاندا بخەینە بەرچاو، ئەویش رووداوی بێسەروشوێنکردنی رۆژنامەنووس و تێکۆشەرێکی کورد و ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دیموکراتی کوردستان "سەدیقی ئەنجیری ئازەر"ە، کە چەند رۆژێك پێش شەڕە بەناوبانگەکەی (هەندرێن) ی نێوان شۆڕشی چەکدارانەی باشووری کوردستان و سوپای عێراق، لەسەرەتای مانگی ئایاری ١٩٦٦، لەگوندی (مامە رووت)ی شوێنی ئێستگەی شۆڕشی کوردستان، بێسەروشوێن کرا. ئەم بابەتەی ئێمە ببووە هاندەری کاك سەعید کاوە (کوێستانی) کە لەساڵی ٢٠٠٦و لەسایتی "پێشمەرگەکان" روونکردنەوەیەك بنووسێ – کە بەداخەوە درەنگ بینیمان و خوێندمانەوە– و جارێکی تر ئەم بابەتە بێتەوە بەر باس و زانیاریی و پرسیاری تری لەبارەوە بوروژێ. لەو ساتەشەوە، بەردەوام لەگەڵ نووسینی بیرەوەریی کادرو پێشمەرگە دێرینەکانی ئەو قۆناغەی خەبات و دەرکەوتنی هەندێ بەڵگەی لایەنە سیاسییەکان و نووسینی بابەتە مێژووییەکان زانیاریی زیاتر کەوتۆتە بەردەست کە، بەکۆکردنەوەیان و شرۆڤەکردنیان دەکرێ سەرنجێکی گشتگیرترو خوێندنەوەی روونتر و

وروژاندنی پرسیاری زێدەتر لەمەڕ ئەم تاوانە مێژووییە پێشکەش بکرێت، ئەوەی لەڕاستییدا ئامانجی ئەم هەوڵەیە، چونکە ئەرکی کۆڵەرو مێژوونووسە راستیینەکانە، کە بەردەوام سەبارەت بە سەرنج و تێڕوانینەکانی پێشوویان، کۆڵینەوەو پێداچوونەوە بکەن و کار بۆ ئەوە بکەن بە بابەتی نوێ و ئامانجدار دیمەنێکی چەسپاوترو ئاشکراتر، لەمەڕ رووداوە لێڵ و شاراوەو ناڕوونەکان بخەنە بەرچاوی بایەخدارانی ئەو رووداوە هێشتا یەکلانەکراوانە، تاکو گەنگەشەیەکی جیددی تر لەبارەیانەوە بخرێتەگەڕ. شایەنی باسە، هیچ کات ئەم هەوڵە شوێنی لێکۆڵینەوەیەکی تاوانکاریی (تحقيق جنائي) ناگرێتەوە، کە بەداخەوە لەبەر زۆر هۆی دیارو نادیار لەتاوانی بێسەروشوێنکردنی سەدیقی ئەنجیری ئازەر نەکراوەو لەکاتی خۆیداو پاش چەندین ساڵیش هەمیشە هەوڵی لێنەکۆڵینەوەو شاردنەوەو بەدوادانەچوون و نەگەڕان بەدوای وردەکارییەکانی تاوانەکە لەئارادایەو وا نیو سەدە بەسەر ئەو تاوانەدا تێدەپەڕێ هێشتا نەك هەر وردەکارییەك و لێکۆڵینەوەیەکی چەسپاو نەخراوەتە بەرچاو، بەڵکو ناوی سەدیقی ئەنجیری و چارەنووسی خەمناك و تراژیدییشی لەلای نەوەی نوێ شاراوەیە، هەروەها تاوانبارەکانی ئەو چارەنوسەش نەك هەر دەستی دادگاو دادپەروەرییان نەگەشتۆتی، بەڵکو دەشێ هەمان چارەنووسیان بەسەر چەندین کەسانی تردا هێنابێ و بێ لێپرسینەوەو ئاشکرابوون لەنێو کۆمەڵگادا تەراتێنیان بێت. ئەوەی کە دواجار ئەرکی دەزگا دادوەرییەکانە کار بۆ دەرخستنی راستیینەی رووداوە تاوانکارییەکان بدەن و دادپەروەریی بچەسپێنن.

باسی یەکەم :

سەدیقی ئە نجیری ئازەر کێ بوو؟

بەداخەوە تاکو ئێستا لەهیچ یەك لەسەرچاوەکانەوە زانیاریی تەواو لەسەر وردەکاریی ژیان و بنەماڵەی سەدیقی ئەنجیری ئازەر نەخراوەتە بەرچاو و هەرکاتێك باسی ئەم کەسایەتییە هاتبێ یەکسەر بە یەك دوو نیوەدێڕی کورت کۆتاییان پێهێناوە، ئەوەی لەم بارەیەوە دەستکەوتووە ئەوەیە کە سەدیق لەدایك بووی ساڵی ١٩٢٤ی شاری مەهابادەو کوڕی کاك حەمە ڕەسوڵو ئایشە خاتونەو خاوەنی دوو برا بوو کە یەکێکیان لەساڵانی پەنجاکاندا مردو بۆخۆشی زەماوەندی نەکردووەو بەڕەبەنی مابۆوە. خوێندنی سەرەتایی لەشاری مەهاباد تەواو کردووەو پاش تەواوکردنی خوێندنی ناوەندی، چۆتە دانیشسەرای موقدەماتی(پەیمانگای پەروەردەکردنی مامۆستایان) کەماوەی خوێندن تێیدا دوو ساڵ بوو بڕوانامەی دیلۆمی وەرگرتووە.[1] ناوبراو لەساڵی ١٩٤٤دا وەك مامۆستای قوتابخانەی سەرەتایی لەئیدارەی فەرهەنگی مەهاباد دامەزراوەو خەریکی وانەگوتنەوە بووە. ئەندامی کۆمەڵەی (ژ ك) بووەو ناوی نهێنی (ئاگریان) بووە،[2] دوای دامەزراندنی حیزبی دیموکراتی کوردستانو لەدەورانی جەمهوریەتی کوردستاندا، سەدیقی ئەنجیری لەساڵی ١٩٤٦بۆتە ئەندامی حیزبی دیموکراتو ئەرکی

[1] محەمەدی خزری، لاپەڕەیەك لەتێکۆشانو جولانەوەی ساڵەکانی ٤٢-٤٧ (١٩٦٣-١٩٦٨)ی حیزبی دیموکراتی کوردستان، سوید، ٢٠٠٣، ل ٦.

[2] کەمال عەبدوڵڵاهی، سێبەری ئازادی (هەورازو نشێوەکانی مێژووی خەباتی کۆمەڵەی ژێ کاف، سلێمانی ، ٢٠٠٨، ل٢٣٧.

لێپرسراوی تەبلیغاتی خوێندکارانی لەئەستۆگرتووە[3] و ئەندامی (یەکێتی جەوانانی دیموکراتی کوردستان) بووە، دەوترێت لەچاپکردنو دەرچوونی گۆڤاری (کوردستان)ی زمانحاڵی حیزب و کۆماردا ڕۆڵی هەبووە. بەپێی قسەی (سیامەند بایەزیدی)، سەدیقی ئەنجیری لەو سەردەمەشدا چەپو مارکسیست بووەو پاش ئەوەی هانی کرێکارەکانی چاپخانەی کوردستان بۆ مانگرتن دەدات، لەلایەن حەمە حسێن خانی سەیفی قازییەوە لەسەر کار لادەبرێت،[4] بەڵام ئەم قسەیە پێناچێت زۆر ڕاستییەکی چەسپاو بێ و پەیوەندی بە هاندانی کرێکارانی چاپخانە بۆ مانگرتن هەبێت، چونکە ئەو یەکێك نەبووە لەکارمەندانی چاپخانەکە، بەڵکو لە گرنگترین و هەستیارترین قۆناغی کۆماری کوردستاندا، سەدیقی ئەنجیری ئازەر بەڕێوەبەری بەرپرسیاری (مدیر مسئول) بڵاوکراوەی "هاواری نیشتمان"بووە کە ژمارەیەکی بەشێوەی گوڤارو چەند ژمارەیەکیشی بەشێوەی ڕۆژنامە لەچاپخانەی کوردستان لە شاری مەهاباد چاپ و بڵاو کراوەتەوەو خودی سەدیق چەند بابەتێکی گرنگی تێدا نووسیوە.

عەبدولقادر دەباغی (مامە قالە)، لەبارەی سەدیقی ئەنجیری و بڵاوکردنەوەی هاواری نشتیمان وتویەتی :" سدیقی ئەنجیری ئازەر ئەم گۆڤارەی بەپارەی خۆی و بە تیراژی ٢٠٠٠ دانە چاپکرد . لەبەرئەوەی لەو کاتەدا سدیق ئەنجیری ئازەر وەك دۆست و لایەنگری حیزبی تودەی

[3] بیوگرافی صدیق انجیری آذر ، چپ در ایران بەروایت اسناد ساواك حزب دموکرات کردستان، ج١، مرکز بررسی اسناد تأریخی وزارت اطلاعات، چ١، تهران، ١٣٧٨، ل ٢٥٣

[4] سیامەند بایەزیدی، ئەحمەد تۆفیقو ئیسماعیل قاسملۆو عەبدولڕەحمان قاسملۆو ٢٠٠٦/١/٢٦، سایتی: www.dimane.com

ئێران ناسرابوو، لەو گۆڤارەشیدا هەندێك بابەتی لەو جۆرەی بڵاوکردبوەوە، ئیدی خەڵك پێشوازی لە گۆڤارەکە نەکردو هەر چەند کەمیشی لێ چاپ کردبو. بەڵام زۆربەی لای خۆی مایەوەو بۆی نەفرۆشرا. سدیق ئەنجیری ئازەر، بەر لەوەی گۆڤارەکە چاپ بکات بە قازی محەمەدی گوتبو نیازم هەیە گۆڤارێکی لەو جۆرەو بەو ناوەرۆکە دەربکەم. قازیش گوتبوی: باشە دەریبکە، بەڵام تۆ دەبێت بڕوات بە دیموکراتی هەبێت و ئەگەر رەخنە لەناوەرۆکی گۆڤارەکەت گیرا نیگەران نەبیت و رەخنەی خەڵك قبوڵ بکەیت..."[5]

بەبڕوای ئێمە، ئەو بابەتەی کە دەگونجێ بەنەرێنی لەسەر پەیوەندی حەمە حسێن خانی سەیفی قازی و سەدیقی ئەنجیری ئازەر کاریگەریی هەبووبێ و چارەنووسی هاواری نیشتمانیشی پێوەبەسترابێتەوە، بریتیبووە لەو وتارە رەخنەییە توندەی کە مامۆستایەکی کۆمۆنیستی کوردی باشوور کە (محەمەد تۆفیق ووردی) بوو، لەمەڕ کەموکوڕییەکانی پەروەردەو خوێندنگاکانەوە لەژمارەی ٣ی رۆژی پێنج شەممەی ٧ی جۆزەردانی ١٣٢٥ هەتاوی بەرامبەر ٣٠ مایۆی ١٩٤٦ لە (هاواری نیشتمان) ی ئۆرگانی یەکیەتی جەوانانی دیموکراتی کوردستاندا بەناونیشانی " چیمان دەوێ" بڵاویکردۆتەوەو تێیدا زۆرینەی مامۆستاو بەڕێوەبەرەکانی خوێندنگاکانی ژێر دەسەڵاتی کۆماری بە نەزان و کۆنەپەرست نێوزەد کردبوو، ئەوەی حەمە حسێن خانی سەیفی قازی زۆر بێزار کردبوو بەجۆرێك فەرمانی کرد محەمەد تۆفیق ووردی بخرێتە زیندانەوەو بۆ خۆشی شەقازلەیەکی لێ دابوو.

[5] ل٣٤.

پاش ئەوەی ئەم مەسەلەیە گەیشتبووە پێشەوا قازیی محەمەد، ناوبراو چونکە بە قووڵی بڕوای بە ئازادیی بیروڕاو دەربڕین هەبوو، هەڵوێستێکی فرە ئەرێنی لەم رووەو پێشانداو فەرمانیدا ووردی لەزیندان ئازاد بکەن، رووی زمانی کردبووە نەیارەکانی ووردی و وتبوی: " ئەگەر ئەمن عەیبێکم بوو لە ادارەی حکومەت هەموو کەس حەقی هەیە کە رەخنەم لێ بگرێ و زۆر شادم بەوە...قەڵەمتان هەیە، فکرو هۆشدارن، جوابی خەڵك بدەنەوە ، دەلیل بهێنن ئەو شتانە دوورن لە حەقیقەت و ووردی درۆزنە"، وردیش ئەم قسەیەی پێشەوای کردۆتە بناغەی بەرگریینامەیەك و لەژمارە ٥٣ی رۆژی دوو شەمووی ١٣ی جۆزەردانی ١٣٢٥هەتاوی بەرامبەر ٤ی ژونی ١٩٤٦ ی رۆژنامەی "کوردستان" ی ئۆرگانی حیزبی دیموکراتدا لەژێر ناونیشانی " چەند گلەیەك" بڵاوکردۆتەوە. دیارە پاش نزیکەی مانگێك بەسەر وتارەکەی ووردی و زیندانیکردنی، ژمارە ٥ی بڵاوکراوەی هاواری نیشتمان لە ٢ی پوشپەڕی ١٣٢٥ بەرامبەر ٢٤ی ژونی ١٩٤٦ بڵاوبۆتەوەو هەر سەدیقی ئەنجیری ئازەریش وەك بەرێوەبەری بەرپرسیاری بڵاوکراوەکە ماوەتەوەو نەگۆڕاوە.بەڵام دواتر هاواری نیشتمان لەدەرچون وەستاوەو لەوەدەچێ هەر ئەو کاتەو پێش رووخاندنی کۆمار سەدیقی ئەنجیری، مەهابادی جێهێشتبێ.

سەدیقی ئەنجیری، وەك کوردێکی نەتەوەیی دیموکراتیك و ریفۆرمیست و پێشکەوتووخواز، لەو وتارەیدا کە لە ژمارەی ١ ی بڵاوکراوەی هاواری نیشتمان بەناونیشانی " ئاقای قەوام ئەلسەڵتەنە" دا نووسیویەتی، رووی دەمی خۆی دەکاتە سەرۆك وەزیرانی ئەو دەمی ئێران و جیاوازی قۆناغە نوێیەکەی بزوتنەوەی نەتەوەیی کوردستانی

دەخاتەبەرچاو کە وەك پێشوو بزوتنەوەی ناوچەیی و خێڵەکیی نییە، بەڵکو بزوتنەویەکە لەناوەرۆکدا دیموکراسییەو تەواوی کوردستان و نەتەوەی کوردی بەبنەما گرتووەو جێگای ئومێدی تێکڕای کوردانە.
هەروەها لەم وتارەدا دەورانی ئیستیبدادی حکومەتی ناوەندگەرایی ڕەزاخانی رسوا دەکات و دۆخی نایەکسانیی و سیاسەتی ئیستیعمارییانەی ناوەند سەبارەت بەکوردستان و سیاسیەتی بایەخنەدان و پەراوێزخستن و هێشتنەوەی ناوچەکە بەدواکەوتوویی پێشان دەداو تاوانەکانی ئەفسەرانی ئەرتەشی شاهەنشاهیی وەك هۆشمەند ئەفشار لەقاو دەدات، جگە لەوەی سەدیق لەم وتارەدا قامك بۆ مەترسیی هێزە شاپەرستە کۆنەپارێزەکانی وڵات رادەکێشێ و هانی ئاغای قەوام دەدا لەمەسەلەی چارەسەر کردنی کێشەی نەتەوە غەیرە فارسەکانی ئێران بە کوردو ئازەرەوە هەنگاوی جیددی بنێت و لەبراکوژیی دوور بکەوێتەوە، چونکە چارەسەرکردنی ئەو کێشەیە بەقازانجی مەسەلەی دیموکراتیی و هێزە پێشکەوتووخوازەکان لەئێراندا دەکەوێتەوە! ئەمەش دەقی وتارەکەیە:

" ئاقای قەوام ئەلسەڵتەنە

کوردستانی ئەوڕۆ یەکجار دەگەڵ کوردستانی کۆن فەرقی هەیە، نەهزەتی دیموکراتیکی کوردستانی شیمال کە بەسەرومێشکی کوردستان دەژمێردرێ، ئەوڕۆ پشتیوانی کوردی هەموو جێگایەکیە.
میللەتی کورد قەت رشتنی خوێنی برایانی کوردی جنوب، لەدەربەدەری و ئاوارەگی ژن و منداڵی وان بەدەست هۆشمەندان لەبیر ناباتەوە.

ئەمە دەزانین کە هێشتا دەلالان و نان خۆرانی ئیستعمار یا لەسەر کارن یا لەبنەوە دەستیان بەدوایێنی ئەربابیان گرتوە. ئەوانەی کە ئەحقاقی حەق و موبارەزە بۆ دیموکراسی لەکنیان رێگری وڵاتە و بە نێوی دیسپلین و ئیتاعەت لەحکومەتی مەرکەزی.!! هەزاران زوڵم و فەجایعیان لە کوردستان کرد و میدالی ئیفتیخاریان وەرگرتووە، ئێستاش وەزیرو هەیئەتی حاکمەن.
بەوانەی کە بۆ کوشتاری کورد و فەجایع لە کوردستان سنگیان پڕ لەمیدال و سمێڵیان بادەدەن بڵێ: بومە گەربانەیی، مەریوانیی و هەورامانیی...دەیان کوت چی کە ماڵ و منداڵتان وەبەر بۆمب و موسەلسەل دان؟!!
بەتێکڕا دەیان کوت: بۆ خاتری خودای ئیستیبدادی بیست و چەند ساڵەی مەرکەزی ڕەزاخانی بەسە.!
دەیان کوت لێمانگەڕێن با لەگەڵ براکانی کرماشانیی، گەڕوسیی، قوچانیی، مەهابادیی ببینە یەك و بەئازادی بژین.
ئاقای قەوام ئەلسەڵتەنە! میللەتی گەورەی کورد خیانەتی زەمانی دکتاتۆری کە لەژێر نسێی سیاسەتی ئیستیعمار کراوە لەبیرنەچۆتەوە، مەگەر کوردستان کە رۆژئاوای ئێرانی داپۆشیوە هەمیشە سنورێکی تەبیعی بۆ پاراستنی ئێرانیٚ نەبووە؟!!
ئایا بە نەوت و دەغڵ و خاروباری کوردستان نیە کە ئێوە هەمیشە شانازیتان پێوە کردوە؟! بەفیداکاریی و لەخۆبوردنی کوردی ڕەشید بۆ پاراستنی ئێران ئیمانتان هەیە؟!
جا لەبەرابەری ئەو هەمو چاکانەدا، هەیئەتی حاکمەی تاران کیهە مەدرەسەی دانا، کهە بیمارستان دروست کرا، کیهە چاپخانە و سینەما

تاسیس کرا؟! مەگەر کەس لەوان نەهاتۆتە کوردستان نەیدیتوەکە لە ئوستانی پێنج هەتا کورستانی شمال دەبیرستانێکی تەواوی نیە! بیمارستانێکی تێدا نیە! بە ئومێدی هەیئەتی حاکمە نەخۆشی کوردستانیی لەبەردەستی پڕوپیرەژناندا بە دوعا و دم و بەتەنی دەستی خۆیان لەگلی دەخەن؟!!

ئاغای قەوام!

چاوت مەقوچێنە، بەچاکی بڕوانە ئەوزاعی کوردستان‌و بزانە دەستی ئیستیعماری لەئێراندا کوردستانی چەند وێران کردوە؟! بڕوانە نێو هاوکاران‌و کاربەدەستان و بزانە: کە هێشتا لاگیری ئەو جۆرە بیرە هیچ‌وپوچانە زۆرن!

کۆنەپەرستیی‌و دکتاتۆریی لە ئێراندا پشتیان شکاوە، بەڵام هێشتا زیندون، وەك هەژدیهایەکی برینداریان لێهاتووەکە خۆی دە کونێ کێشاوەتەوەو برینەکەی دەلێسێتەوە.! زۆر پێویستە لێی وریابین و کارێکی وانەکەین بێین دەباوەشی بگرین.!

کوردستان‌و ئازەربایجانی دیموکرات بۆ لەبەینبردنی ئەو هەژدیهایە هاتۆتە گوڕو خۆیان ئامادە کردوە.

میللەتی کوردی رەشید لەپێناو بیرو تەدبیری رەهبەری خۆی، بەدڵێکی پڕش لەهێزو ئومێدێکی گەورە چەکی بەدەستەوە گرتوە ، داینانێ هەتا ئەو هەژدیهایە نەفەوتێنێ و جەزای خەیانەتکاران و خوێنمژەکان نەداتەوە.

ئەمە لەژێر چاودێریی سەرەنێزەو هێزی دیموکرات و پشتیوانی تەواوی میللەتانی دیموکرات لەشەپۆلی خوێن و بڵێسەی ئاگر ناترسین و دەچێتەپێش.

ئاغای قەوام ئەلسەڵتەنە: تۆ کە خۆت بەشەخسێکی دیموکرات دادەنێی و ئێستا کورد لەو هەمو خەراپەی کە لێی کراوە چەشم پۆشی کردوەو نمایندەی وان بە نائومێدی مەنێرەوە، بە تانك و تۆپ و تەیارە کوردان مەترسێنە، مەعلوم نیە ئیدی لەبراکوژیی صرفەی بەرن."[٦]

لەوتارێکی دیکەیدا سەدیقی ئەنجیری باس لەوە دەکا کە چۆن دەسەلاتدارانی حکومەتی ناوەندیی لەتاران بەبیانوی مادەکانی قانونی ئەساسی و فرتوفێڵەوە ئامادەنین دان بەمافە رەواکانی نەتەوەکانی ئێراندا بنێن و خۆیان دەدزنەوە، سەدیق سەرکەوتنی بزوتنەوەی دیموکراتیك دەبەستێتەوە بە پتەویی هاوپەیمانیی و هاوکاریی نەتەوەکانی ئێران لەگەل یەکتردا، ئەوەش دەقی وتارەکەیەتی:

"ئەی برایانی ئازەربایجانی

ئێستا کە نوێنەرانی مە گەڕاونەوە، رەنگە دیکسیونێری "قانونی ئەساسی" تاران کە بەدەست جیرەخۆران لێك دەکرێتەوە، قسە حەقەکانی ئێمە نەگرێ و نەچێتە دە گوێیانەوە. دەیانەوێ بە "مادەسازی" چاو و گوێی مە ببەستن، و بە وەعدەو فڕوفێڵ هەڵمان فریوێنن. ئێستا کە حکومەتی تاران لەژێر نسێی هەوری رەش! نایەوێ رووی برایەتی لەئێمە بکاو دەردی دڵی ئێمەو تەواوی میللەتی ئێرانێ کولی بێ. و بە ئانتریك و چەند خسون مژ خەیالی هەیە ماڵ وێرانی و

---

6 هاواری نیشتمان ، ژمارە ١ ، پێنجشەموو،١٩ بانەمەڕ ١٣٢٥ هەتاوی بەرامبەر بە ٩ مایس ١٩٤٦ زایینی.

براكوژی بكرِدریَ، ئیَمەش كە باسكمان هەلَكردو تفەنگمان دەشان كردو : دەبیَ كە دەستیَكی كە دەدەستی یەكترمان ناوە توندتری ریَك بۆكوشین...هەتا چاكتر دلَی دوژمنانی دیموكراسی تیَك بشكیَنین.

نویَنەرانی خۆشەویستی ئیَمە : پیَویستە وریا بن كە: هەیئەتی حاكمەی تاران بەقانونیَكی كە لەدەمی "بابا دەمەوە" دانراوە و تا ئیَستا لە بەردەم موجریان خائین دا هیچ ئیمتحانیَكی باشی نەداوە، ئیَمەو دانیشتوانی ئیَرانی پیَ لەخشتە نەبەن.

ئایا بە قانونیَكی كە تا ئیَستا بە وشكی ماوە، و موجریان وی غەیر ئەز تەفسیرو تەعبییر مردنەوەی وی بەسودی سیاسەتی ئیستیعماری و كۆنەپەرستی چی دیكەیان بە ئیچمە نیشان داوە، ئەورِۆ دەتوانیَ پاریَزگاری قازانجی ئیَمە بیَ؟!

هیَشتا لەدەس مجریانی ئەو قانونە لە دلَی میللەتی كوردو تەواوی دانیشتووی ئیَرانیَ خویَن دەتكیَتەوە، كەچی دووبارە هەیئەتی حاكمەی تاران دەیانەویَ "بگرەو بكوژەی" رەزاخانی زیندوو كەنەوە!

برایانی خۆشەویستی ئازەربایجانی، دكتۆر ئارانی ئیَوە كە لە رەشەچالاَندا بەدەس مجریان ئەو قانونە شەهید بوو، لە محاكەمەدا فەرموبووی: (ئەگەر بیَتو ئابوری (ئیقتساد) كە پایەی كۆمەلَە وە قەوانین كۆمەلاَیەتی بە جیَیەك بگا كە چی دیكە خۆی پیَ رانەگیریَ، بەهۆی (ئینقلاب) خۆی دەگۆرِیَ...

قانونی ئەساسی ئیَران بەخویَنی ئەو میللەتەیە كە بۆ بەدەستهیَنانی وی لەهەموو قونیچكان لالەشین بوون، هەزاران نفوس بۆ دەستخستنی ئەو چەند مادەیە بوونە قوربانی. ئەو ئینقلابە بەرخلاف مەشهور بەدەستی بیَگانان نەكرا، بەلَكو بیَگانە ئیستفادەیان لیَ كرد. هیَشتا

ئەو ئینقلابە ناتەواو بوو: چونكە ئسولَی ئەو قانونە لە نفوزی بیر مونتسكیو، ولتر ، رووسۆ، بە قەوانینی فەرەنسەو لەویَش رِا بە قەوانینی میللەتی دیكە كە ئیَران یەكیَك لەوانە نفوزی كردوە.

تازە ولتر خۆی راجع بەو قانونە دەنوسیَ: ئەو قانونە مەشروتەیە وەك زەنگولَەیەك وایە كە مشكان پشیلەیان بەستبوو، یانی ئیستیبدادو زۆری لەبین نەبردوە فەقەت هاتنی زولَمی لەپیَش دا خەبەر دەدا. رووناكە : كە قانونی ئەساسی لەبەر چاوی "عەدالەت" زۆر ناتەواوە، وە هەر بەوجۆرەی كە بەدەست هاتووە دەبیَ تەواو بكریَ..."

بەلاَم هەیئەتی حاكمەی تاران چاویان بەستراوە و لۆكەیان لەگویَ ناوە، وە نازانن ئەو قانونەی كە لە عەسری ئەتۆمداسەری میللەتی بیَ دەسەلاَتی ئیَرانی پیَ دەبەستن لە قەوانینی فەرانسەو...وەرگیراوەتەوە. لەكاتیَكدا ئەورِۆ میللەتی فەرانسە خۆی لە چنگ ئەو قانونە رزگار دەكا.

ئایا بەشیَكی زۆر لە دەولَەتانی ئەوروپا (كە چەند قەرن لە ئیَمە لەپیَشترن) دەستیان بەگۆرِینی قانونی ئەساسی خۆیان نەكردوە؟!!

ئەمە لیَرەدا نامانەویَ كە ناتەواوی ئەو قانونە كەپیَویستی ئەورِۆی دانیشتوانی ئیَرانی پیچ لا نابردریَ بنووسین (چونكە زۆر لە رۆژنامەنوسانی تاران نوسیویانەوە دانانی مەجلیسی موئەسسان لەدەولَەت دەرخواست كراوە) بەلَكو دەمانەویَ بەتەواوی بە دانیشتووانی ئیَرانی بلَیَین كە : هەموو لیَكرِا لەبەرابەری خەتەری كۆنەپەرستی بین المللی و ئیستیعمار راوەستاوین بۆ نزیك بونەوە

لەیەکتر پێویستە زیاتر تێبکۆشین چونەکە سەرنوشتی ئێمە، سەرنوشتی نەتەوەکانی دیکەی ئێرانیش تەعین دەکا..." [7]

سەدیقی ئەنجیری، وەك سەرنوسەر، لەو بابەتەدا کە بەناونیشانی "تاران مەنوە" نووسیویەتی، هەوڵدەدا ئاماژە بەو راستییە بدات کە تاران وەك پایتەختی وڵات کاریگەرییەکی زۆری لەو گۆڕانکارییانەدا دەبێ کە لەتەواوی وڵاتدا رووددەدەن و بێ بزووتنی تاران و پشتکردنە دەسەڵاتی وەخت و هەوڵدانیان بۆ گۆڕانکاریی ئەستەمە پرۆسەی گۆڕانی سەرتاسەریی لەئێراندا رووبدات، چونکە هەر لەدامەزراندنی دەوڵەتی هاوچەرخی ئێرانەوە تاران پێگەیەکی چارەنووسسازی لەبڕیاردان و گۆڕانکارییەکاندا هەبوو. لەم وتارە سەدیق وەك چەپێك سستی تاران لەوەڵامدانەوە بەگۆڕانکارییەکانی پاش جەنگی دووەمی جیهانیی بۆ بەرژەوەندیی وڵاتانی سەرمایەداریی و جیاوازییە چینایەتییەکان دەگێڕێتەوەو ئاماژە بە هەژمونی باکووری تارانی سەرمایەدار بەسەر باشووری زەحمەتکێش و هەژارنشیندا دەدات و پێی وایە لەو ساتەدا کە نوێنەرانی هەردوو گەلی کوردو ئازەر بۆ دانوسان و دیالۆگ چونەتە تاران دەبێ لەبەرامبەردا تارانیش وەخۆکەوێ و چالاکانە گۆڕان و وەرچەرخان بەئاراستەیەکی ئەرێنیی لەوڵاتدا رێبەرایەتیی بکات. ئەمەش دەقی وتارەکەیە:

[7] هاواری نیشتمان ، ژمارە ٢ ، ١شەمو ،٢٩ بانەمەڕ ١٣٢٥ هەتاوی بەرامبەر بە ١٩ مایس ١٩٤٦ زاینی.

" تاران مەنووە!؟

بەسە مەنوو چیدی ؟ راپەڕە هەتا مێژووی خۆت لە رۆژهەلات بگۆڕی.

کەمێك لەسەری سپیی (دەماوەند) خەجاڵەت بکێشە! قەصرو خانو بەرەی چەند نهۆمی شمالت چاوی زەحمەتکێشان و بێدەسەڵاتی جنوبی کوێر کردوە.

تۆ بەخەوی نامۆبارەکی خۆت کە ئیستیعمار لای لایەی بۆ کردوی و دەخەوی خستوی بەهەشت لەسەر سەری و جەهەندەمت لەبن پێدایە.

زنجیرە کێوەکانی (ئەلبرز) ساڵانی ساڵە شاهیدی فەجایع و تاوانی تۆن.

لەخەوی تۆ نوێنەرانی کۆمپانی...قازانجێکی یەکجار زۆریان کردو.

تۆ خۆت دەزانی کە ئێمەیان کردۆتە دیوار، دیوارێکی کە لەپێناو وی‌دا نەتەوەکانی رەنگاو رەنگ لە کۆت و زنجیر کراون، دیوارێکی کە دەیانەوێ بەوی بچنە بەهەشتی مەوعود(!).

ئەو رۆژانە خودا رەحمی پێکردووی ، نوێنەرانی دوو میللەتی دیموکرات (کوردستان–ئازەربایجان) بۆ لای تۆ هاتوون، کە لەخەوت راپەڕێنن.

بەڵام پیاوی چاك بە وەکو کەڕەتی دی مەنووو!! باوەڕ کە : ئەو نوێنەرانە هەر ئیی کورد و ئازەربایجان نین، بەڵکو نوێنەرانی تەواوی دانیشتوانی ئێرانین.

جا ئێستا واباشە کە بڕێك چاوی خۆت خورت کەوە! و لۆکەی کۆنەپەرستانی مزدوری بێگانە لەگوێی خۆت دەربێنە، هەتاکو ١٥ ملیۆن ئێرانی بۆت لە چەپڵەدا و هوورات بۆ بکێشن.

دەنا نەتەوەی رووت و حەقخواز لەدەوران دەورتدان، وەهات رێك دەگوشن كە قەسر و بەزمت لیٚ تێك بدریٚ !!

جا خۆت دەزانی و ئاوالە كونەكانی خۆت!!بەلاٚم ئەوەشت پی بلٚێم كەمن لەگەلٚ هەیئەتی حاكمەمە كە لەنێو خۆت گرتوون، نەك لەگەلٚ دارو بەردی تۆ، لەگەلٚ شاهڕەزا و ئیستامبول و نادری تۆ!! " [8]

لەژمارە ٥ی هاواری نیشتمان دا، سەدیقی ئەنجیری، قامك دەخاتە سەر تەنیا سیاسەتێكی دروست بۆ هێنانەئارای ئێرانێكی هاوچەرخ، ئەویش ئیسلاح یان ریفۆرمە لەژیانی سیاسیی و پەیوەندییە دەرەكیی و نێوخۆییەكاندا ، بەشێویەك كە سەرەك وەزیران هەنگاوێكی بەو ئاراستەیەدا ناوەو لەگەلٚ شورەویدا، سەدیقی ئەنجیری داوای لە قەوام كردوە تەواوكاریی لەهەنگاوی چاكسازییدا بكات و بایەخ بەدۆخی ئابووری بدات و ئاوڕ لەژیانی چینی هەژارانی ولاٚت بداتەوەو لە ریگەی ئەنجامدانی پرۆسەی جیایای ئابوورییەوە گوزەرانیان چاك بكا، پێشی وایە كە ئەو هەنگاوە هەر وا ئاسان نییە و كۆسپ و تەگەرەی زۆری لە رێدایە، ئەو دەلٚێت:

"رێگای ئیصلاحات كراوە

هەموو كەس دەزانیٚ كە ئاغای قەوام بە پشتیوانی ئازادیخواهانی ئێران كە ئەقەلیەتی سالٚحی پێشووش لەوان بوو هاتنەسەر كار.

---

8 هاواری نیشتمان ، ژمارە ٣، شەممو،٧ جۆزەردان ١٣٢٥ هەتاوی بەرامبەر بە ٣٠ مایس ١٩٤٦ زایینی.

وەختایەكی بونە هەوەلٚ وەزیر كە سیاسەتی داخلی و خارجی ئێران بەدەست مزدوران وەكو ماست و دۆشاو لیكدرابوو. وە هەوەلٚ وەزیرانی پێشوو وەك : صدر ، حكیمی، ساعد لەم بابەتەوە دەلیلیان ئەوە بوو كە دەبیٚ تەوازنی سیاسیی بەرقەراربی و لێكڕا بەرنامەیەكی موشەعشەع!! یان دەنووسی كە هەموو رەنگێكیان هەبوو و جۆرێك دیكتەكرابوون!

ئەوان دەیانەویست بە موازەنەی سیاسەتی! هەمیشە ترسی وتونی رووت و قوتی دەسەلاٚت بمێننەوە، وەكی قرونی وسطی بژین و بە دەست نوێنەرانی كۆمپانی...وەك مانگا بدۆشرێن. تاكو مەنافیع و قازانجی ئیستیعماری لیٚ كەم نەبێتەوە.

بەلاٚم هێندێكیش لە ئازادیخواهان لەو سیاسەتەی سوویەتی كە هان دەدران نەگەیشتبوون و كوركورانە رەوشی شومی وانیان دەكرد. مەسەلەن یەكێك لەنوێنەرانی تاران لەم بابەتەوە لە مەجلیسی شورای میللی گوتبوی " ئێمە لەنێوان دوو دەولٚەتی دۆست و بەهێز هەلٚكەوتوین كە ...ئێمە پارێز دەكا، سیاسەتی عاقلانە ئەوەیە نە بەتەنیا لە ئموری سیاسی بەلٚكو لە ئموری ئیقتیسادیش دادەیی ریعایەتی بێتەرەفی بكریٚ." " لەنەزەر بێتەرەفی عەرز دەكەم ئەوڕۆ لەو كیشوەرەدا مەرامی كۆمۆنیستی پرۆپاگان دەكریٚ كە موخالیفی بێتەرەفی ئێمەیە، چون دەولٚەتێكی جیران لەگەلٚ ئەو مەرامە موخالیفە".

"هەرواش ئەگەر مەرامی سەرمایەداری لێرەدا دەست پێبكریٚ و تەشویقی لیٚ بكەن دیسان موخالیفی بێتەرەفی ئێمەیە" ئێمە دەبیٚ كیشوەری خۆمان بەجۆرێك رێكبخەین كە هیچ یەك لەو دەولٚەتانە نەتوانن ئیرادمان لیٚ بگرن..."

تێبفكرن! بزانن ئەو دپلۆماتانە!! بەو تئۆری پوچانە دەیانەویست : كریكار، جوتیار، دێهاتی و كاسپكارو باسەواد...ئێرانی هەمیشە لەژێر چەپۆكی واندا لەبرسا بمرن و دەنگیان دەرنەیە!!!لەوی رۆژێوە كە ئاغای قەوام بەپشتیوانی ئازادیخواهانی كوردو ئازربایجانی هاتۆتە سەر كاروەزع زۆر گۆڕاوە و ئاسۆی (افق) سیاسەتی خارجی و داخلی روناك بۆتەوە.

هەوەڵین كاری باشی وان ئەوە بوو كە واردی موزاكەراتی موستەقیم لەگەل مۆسكۆ بوون كە دووایە با وجودی ئانتریكی محافل ئیرتجاعی بین المللی بە نتیجە گەیشت!! واقیعەن كارێكی كە دەیانەویست و چەند ساڵ لەوە پێش بەدەست دەوڵەتان بكردرێ ئەوان دەستیان پێكرد.

لەپاش وەی بەرزترین و بەنرخترین ئیقدامی ئیسلاحی ئاغای قەوام تەوەجوهكردن بە وەزعی خراپی ئیقتیصادی ئێران بوو كە ئێستا دەست پێكراوە.

هورای ئیقتیصادی بەسەرۆكی خۆیان وە دامەزراندنی بانكی سەنعەتیی و مەعدەنی چاترین رێگا بووە پێشخستنی ئێران و سەنعەتییكردن و دۆزینەوەی كار بۆ بێكاران.

بەشداركردنی جوتیارو كرێكار و كارمەندانی ئیدارات لە عەردگە كابینەكانی ئیرتیجاعی پێشوو بە ((كفری)) یان دەزانی و بەرزترین هەنگاو بۆ خۆشبەختكردنی دانیشتووی ئێرانیە كە سەد دەر سەد بیری موقەدەسی وان بەهێز دەكا.

وە ئەگەر هێندە پێویستییەكی دی وەكوتوو: نرر ئاو، ئەبزارئالانی كیشاوەرزی و وەزع بهداشتی كرێكاران و جوتیاران و دیهاتیان چاتر پێشبینی بۆ تامین كردبایە زۆرباش دەبوو.

بەنرخترین ئیقدامی ئیسلاحی دیكەی ئاغای قەوام داخڵبوونی موزاكەرات لەگەڵ حكومەتی میللی كوردستان و ئازربایجان بوو.

دەزانین كە ئیرتیجاع بەتەواوی هێزی خۆی دەیەویست ئامانجی موقەدەسی نەهزەتی دیموكراتی كوردستان و ئازربایجان خراپ بەدنیا مەعرفی بكا، وە دەیەویست براكوژیی و هەرای داخلی لە ئێرانێ سازكاو لەئاوی قوڕاوی ماسی بگرن. بەڵام تیرەكەی وەبەردی كەوت و لەرۆژی ٢٣– ٣– ٢٥ دا پێكهاتن.

چون ئاغای قەوام دەیزانیٚ كە ئەگەر ئێمە (كوردستان و ئازربایجان) نەبانایە قەتعەن بەو شەرائیتانەی كە ئیرتیجاع بین المللی لەتاران و هەندەران سازی كردبوو كەس نەیدەتوانی هەنگاوێك بۆ ئیسلاحات هەڵبنێ.

بەڵام ئێستا دەیزانین كە: ئەگەر بیتو ئاغای قەوام تەرمیمی كابینە بكا و عەناسری فاسید لەسەر كار نەهێڵێ دیسان لەخۆبورینێكی زۆری دەوێ تێكشكاندنی جەبهەی ئیرتیجاع وە دیسان ریگایەكی درێژو پڕ بەرهەڵست لەپێش ئازادیخواهانەكە دەبی بۆ گەیشتن بە ئامانج بیپێون." [9]

[9] ٢ پوشپەڕ ١٣٢٥ هەتاوی بەرامبەر بە ٢٤ ژوون ١٩٤٦ زاینی.

بەپێچەوانەی ئاوات و خولیای سەدیقی ئەنجیری، نە قەوام هیچ هەنگاوێکی جیددی بۆ چاکسازیی نا، نە تاران لەخەوی خەفڵەت و خەوبین بەئارەزووی ناوەندگەرایی توندوتیژو حوکمی هەڵاوێردکاریی وەبەخەبەرهات، نە ئەو رێگا درێژەی خەبات دژی فەساد و خراپکاریی و ملهوڕیی چینی فەرمانڕەوای ئێران تەی کرا، بەڵکو جەبهەی ئیرتیجاع بەپاڵپشتی وڵاتانی هاوپەیمانی وەك ئەمریکا وبریتانیا هەستایەو ئاکامەکەشی بە رووخاندنی هەردوو دەسەڵاتەکەی ئازەربایجان و کوردستان و گەڕانەوەی ئەرتەشی شاهەنشاهی کۆتاییهات. لەپاش ئەوە سەدیقی هەنجیری راستەوخۆ روودەکاتە گوندی (گلندوك) کە ئێستا کراوەتە گەڕەکێکی شارۆکەی لواسان لە باکووری تاران و لەوێ بەکاری مامۆستایەتییەوە خەریك دەبێت. ناوبراو وەك گەنجێکی خوێنگەرم و خوێندەوار هەر لەسەردەمی کۆمەڵەی (ژ ك) وەو دواتر کارکردنی لەیەکێتی جەوانانی دیموکراتدا لەژێر کاریگەریی بیری چەپ و سۆسیالیستیدا بووەو کاریگەری دەورانی جەنگی دووەمی جیهانیی و سەرکەوتنەکانی شورەوی دژی نازیزم و چالاکیی و پرۆپاگەندەی شورەویخوازەکانی لەئێران لەو قۆناغەدا بەسەرەوە بووە، هەر بۆیە دوای چوونی بۆ نێو تارانی پایتەخت لە ساڵی ١٩٤٨دا، کە ناوەندی چالاکیی و هەڵسوڕانی لایەنگران و بەڕێوبەرانی حیزبی تودەی ئێران بوو، لەساڵی ١٩٤٩دا دەبێتە ئەندامی حیزبی تودەی ئێرانو کارەکەشی دەگوازێتەوە بۆ تارانو دایك و باوك و دووبراکەشی دەباتە ئەوێ، دەبێتە کارمەندی پلە نۆی ئیدارەی باڵای فەرهەنگ، بەشی نیگارش، هەر لەتارانیش لە گەڕەکی تەجریش نیشتەجێ دەبێتو ماڵەکەی کە

تەنیا وەتاغێکی رووبەهەتاوە، وەك بنکەیەکی نهێنیی حیزبی تودەی لێ دێت.[10]

لەم رووەوە، سارم خانی سادق وەزیری دەڵێت: " ساڵی ١٣٢٦ی هەتاوی (١٩٤٧ی زاینی/س) دوو گەنج بە ناوەکانی: رەحیمی خەرازی و رەحیمی سوڵتانیان لە تاران هاتنە لام. وتیان: دەمانهەوێ حیزبی دێمۆکڕاتی کوردستان زیندوو کەینەوە. داوای رێنوینی وهاریکاریان لێکردم. منیش وتم: من لە تاران دەژیم. لە کوردستان دوورم وناتوانم کاری تەشکیلاتی بەڕێوەبەرم. وتیان: ئەوە دەزانین. بەڵام دەمانەوێ وەعدەمان پێبدەی کە لە باری نەزەری ورێکخراوەییەوە یارمەتیمان بدەی. ئێمە جارجارێك بە یەکەوە، یان هەرجارە یەکێکمان دێینە لاتان، موشکیلاتەکانی خۆمانتان بۆباس دەکەین وگوێ لە بۆ چوون و رێنوێنییەکانت دەگرین و بۆ هاوڕیانی خۆمانی دەگێڕینەوە. من قەولم پێدان چیم لە دەست بێ ل یارمەتی و هاریکاری بیکەم. نزیکەی یەك، دوو، حەوتوو، تا مانگێك دواتر هاتنەوە بۆ لام... ئەو دووکەسە هەتا ١٥ی مانگی رێبەندانی ١٣٢٧، بە یەکەوە، یان هەر جارە یەکێکیان دەهاتنە لام، مەسەلەی نەزەری ورێکخراوەیی وشتیتریان لێدە پرسیم، منیش رێنوێنی پێویستم دەکردن. دوای ١٥ رێبەندانی ١٣٢٧ و ماجەرای تەقە کردنی کەسێك بە ناوی (ناسری فەخرارایی) لە شا، بەهۆی فشاروگرتنی خەڵکێکی زۆرەوە، پێوەندییەکەی ئێمەش پسا. بەڵام پاش ٨-٩ مانگ دووبارە پەیوەندیمان گرتەوە. سەدیقی ئەنجیری ئازەریش پاش هاتنی بۆ تاران لە ٤-١٣٢٥ (١٩٤٦/س) هاتە لام و بوو

[10] برایم فەرشی، سەدەی کارەسات (گفتوگۆ لەگەڵ غەنی بلورین)، سلێمانی، ٢٠٠٨، ل ١١٥.

به ئاشنام. ئەویش مەسایلی کوردستانی لە لا باس دەکردم و بیرو بۆ چوونی منیشی لەسەر مەسەلەکان دەویست. بەڵام من قەت ئەو سێ کەسەم بە یەکەوە نەدیت و بە یەکترم نەناساندن. باسی خەرازی و سوڵتانیانم لە لای سەدیق نەدەکرد. کەواتە من لە دوو کاناڵەوە پێوەندیم بە کوردستانەوە هەبوو. پاش بوونیشم بە ئەندامی حیزبی توودە پێوەندیم بەو رەفیقانەوە هەر مابوو... ئەو رەفیقانەی نامەیان بۆ ئاستالین نووسیبوو و، داوای ئیجازەی زیندووکردنەوەی حیزبی دێمۆکڕاتیان لێکردبوو، نیسبەت بە ڕابردووی حیزبی دێمۆکڕات لە باری فکری وشێوەی کارەوە رەخنەیان هەبوو. ئەگەرچی لێکدانەوە وهەڵسەنگاندنە کانیان عیلمی و دەقیق نەبوون، بەڵکوو زۆرسادە و ساکاریش بوون. بەڵام هەر ئەوەی کە بەو ئاکامە گەیشتبوون: کە دەبێ بە چاوێکی ڕخنەگرانەوە بڕواننە رابردوو، کەم و کووڕییەکانی دەستنیشان کەن، خۆی کارێکی باش و هەنگاوێکی بەرە وپێش بوو. ئەو گەنجانە خاوەنی یەك بۆچوونیش نەبوون. بەشێکیان لایان وابوو، بەرنامەی حیزبی دێمۆکڕات، مەسەلەی عەداڵەتی کۆمەڵایەتی و هەوڵدان بۆ چەسپاندنی عەداڵەتی لە بەرچاو نەگرتووە. تەنیا لەسەر مەسەلەی نەتەوایەتیی و وشیاریی میللیی حیسابی کردووە. بە بەراورد لەگەڵ (فیرقەی دێمۆکڕاتی ئازەربایجان) بۆ بردنە سەری رادەی وشیاریی زەحمەتکێشان بە تایبەت وەرزێران، کاری نەکردووە. لە باری رێکخراوەییشەوە، کەڵکی لە ئەزموونی عیلمیی وە رنەگرتووە. بەرپرسایەتی بە حیسابی خزمایەتی وعەشیرەگەریی و دۆستایەتیی بووە، نەك لە سەر ئەساسی لیاقەت ولێهاتوویی وئوسول و مەبانییە تەشکیلاتییەکان و....ئەولاوانە لایان وابوو: لە داهاتوودا دە بێ هێزی

سەرەکیی حیزب لە زەحمەتکێشانی شار ودێ و وەرزێرانی فەقیر ومام ناوەندی پێکبێت. بە واتەیەکیتر: دەبێ دامەزراندنی سۆسیالیزم ئامانجی نیهایی بێ."[11]

شایەنی باسە، لەسەرەتای ساڵانی پەنجاکاندا، جوڵانەوەی دیموکراتی ئێرانیی بەسەرکردایەتی جەبهەی میللی و دکتۆر موسەدیق تادەهات زیاتر پەرەی دەگرت و پاشەکشەی بەشاپەرستەکان دەکرد. پاش ئەوەی جەبهەی میللی حکومەتی گرتە دەست فەزایەکی ئاوەڵە لەتاران و هەرێمەکانی دیکەی ئێران هاتەدی، حیزبی تودە لەو دەمەدا لەدوای جەبهەی میللی مەزنترین هێزی سیاسیی و جەماوەریی سەر گۆڕەپانەکە بوو. حیزبی دیموکراتی کوردستانیش کە لەلایەن چەند لاوێکی خوێن گەرمی وەك: (عەبدوڵای ئیسحاقی (ئەحمەد تۆفیق)، غەنی بلوریان، رەحیمی سوڵتانیان، عەزیز یوسفی، عوبەیدوڵای ئەیوبیان) سەر لەنوێ دامەزرابۆوەو کەوتبووە گەشەکردن، بەهۆی سەدیقی ئەنجیریو (سارم خانی سادق وەزیری) وەکیلی پایەی یەکی دادوەریی لەتاران، لەگەڵ حیزبی تودە، لەهاوینی ساڵی ١٩٥١دا رێکەوتن، کەحیزبی دیموکراتی کوردستان هەر بەو ناوە لەکوردستان وەك شاخەیەکی حیزبی تودە کاربکات و لەژێر رێنماییە سیاسیی و رێکخراوەییەکانی سەرکردایەتیی ئەو حیزبەدابێت کە رێبەرایەتییەکەی ئەو کاتە لەتاران دادەنیشتن. بەوەش حیزبی دیموکراتی کوردستان بۆ ماوەیەك سەربەخۆیی بڕیاردانی لەدەستداو خەباتی نەتەوایەتی

[11] وەرگیراوە لە:عومەر عەسری، کۆمەڵەی ژ.ك . و کورتەی بەشێك لە رووداوەکانی حیزبی دێموکوراتی کوردستانی ئێران. http://archive.is/Lsy0Y

متکردو لەهەموو روویەکی ئایدۆلۆژیو سیاسیی و حیزبییەوە بووە وابەستەی حیزبی تودەی ئێران لەتاران.[12]

دیارە، لەگەرمەی ململانێی نێوان دەربارو دکتۆر موسەدیق و دەست لەکارکێشانەوەی ناوبراو وەك نارەزایەتییەك بەدەستێوەردانی ئەرتەش و دەربار لەهەڵبژاردنەکانی خولی حەڤدەهەمی مەجلیس و هەروەها رازینەبونی شا بە دانی سەلاحییەتی سەرپەرشتیکردنی وەزارەتی جەنگ بە سەرۆك وەزیران، قەوام ئەلسەڵتەنە بووە سەرۆك وەزیران و بەبۆنەی دەست بەکاربونیەوە بەیاننامەیەکی توندی خوێندەوە کە بووە هۆی خرۆشانی سەرجەم نەیارانی رژێمی شاهەنشاهی بە ئیسلامی و چەپ و میللییەوە،ئەوەش خۆپێشاندانیکی گەورەی لێکەوتەوە کە لەلایەن هێزە چەکدارەکانی رژێمەوە دەسترێژیان لێکراو ١٨٠ کوژراوی لێکەوتەوە. جێی ئاماژەیە، حیزبی تودە لەدوای نیوەرۆی رۆژی ٣٠ تیر ١٣٣١ هەتاوی بەرامبەر ٢٠ ژوئیەی ١٩٥٢، بەدەیان هەزاری لەئەندام و لایەنگرانی خۆی رژانە سەر شەقامەکانی تاران و بەشدارییەکی گەرمی لەو رووداوەدا کرد. غەنی بلوریان کە بۆخۆی بەشداری ئەو خۆپێشاندانەی تاران بووە دەڵێت :" ...چوومە ماڵی سەدیق، پەرویز حیکمەت جوو لەوێ بوو. حیکمەت جوو رەفیقی زۆر نزیکی سەدیق بوو. ئەمنیش بەهۆی سەدیقیەوە لە ساڵی ٣٠یەوە لەگەڵ حیکمەت جوو ئاشنا بووم. چونکو سیەمی تیری سی...

[12] بڕوانە: د. یاسین سەردەشتی، هەڵوێستی حیزبی تودە لەحاست کێشەی نەتەوایەتی گەلی کورد لەئێران (١٩٤١–١٩٨٣)، سلێمانی، ٢٠٠٥– ل٧٠–٧٧.

لەکافەی فیروز• لە مخبرەدولەی دەگەڵ پەرویز حیکمەت جوو بە وەسیلەی سەدیق ئەنجیری ئاشنا بووم. کاك فیروز ساحەبی کافەکە کوردێکی تورکیا بوو، پیاوێکی زۆر باش بوو، محەلی رەفت و ئامەدی تودەییەکان بوو. سەدیقی ئەنجیری و قاسملوو ئەغڵەب لەوێ بوون کە چووبایەن تاران، ئیواران حەتمەن یەك لەوانەمان دەدیت. ئەو دەمی قەوام سەڵتەنە هاتەسەر کارو موسەدیق یان ساقت کرد. ئەمن دەگەڵ حیکمەت جوو بووم لەوێ، کە سەعات دوو رادیۆ ئەخبارەکەی گوت، قەوام ئەلسەڵتەنە کوتی تریبۆناڵی ئینقیلابی دروست دەکەم بۆ کەسانێك کە موقاوەمەت بکەن لە حکومەت. پەرویز حیکمەت جوو هاتە دەرێ، چووە سەر دژی شا و قەوام ئەلسەڵتەنەی و خەڵکی هۆشیار کردەوە کە دودەتا بووە. تەزاهورات دەستی پێکرد، کە ئەمن لەتەواوی تەزاهوراتی سی تیردا شیرکەتم هەبوو، بەڵام لەماڵی سەدیقی ئەنجیری نەمامەوە و چوومە ماڵی سادق وەزیری".[13]

• کافە یان قاوەخانەی فەیروز دەکەوتە سەر شەقامی نادری کە ئێستا بۆتە شەقامی جەمهوری و لە کەناری دەستە راستی سینەما ئیڤڵەوە بوو، نەختێك لەولای چواڕیانی قەوام ئەلسەڵتەنە بوو کە دوایی ناوی لێنرا چواڕیانی(٣٠ی تیر)، لەبەرامبەری کۆشکێکی بچووکی لیَ بوو بەناوی کاشانی رۆژنامەی دەفرۆشت و بۆ خوێندنەوەش بەکرێی دەدا. دەسەڵاتدارانی ئێرانی دواتر رووخاندیان و لقێکی بانکی ملیان لەشوێنی بنیاتنا. ئەم کافەیە ساڵۆنێکی گەورە بوو بەدرێژیی مێزی تێدا هەریەکەو چوار کورسی بەدەورەوە دانرابوو. لەڕاستیدا کافەی فەیروز، شوێنێکی دیاری لە ئەدەبیاتی هاوچەرخی ئێراندا هەیە و جێگای کۆبوونەوەی خوێندەوارو ئەدیبان و وەرگێڕان و شاعیرانی وەك: جەلال ئال ئەحمەد، خەسرەو گلسرخی، شاهرودی ، صادق هیدایەت و هوشەنگ تاهیری..هتدو جێگەی گەنگەشی سیاسیی و فیکریی و ئەدەبیی بوو ، بۆ زیاتر : مهدی اخوان لنگوردی، از کافە نادری تا کافە فیروز، تبریز، ١٣٩٢.

[13] برایم فەرشی، هەمان سەرچاوە١٥١–١٥٢.

وێنەیەکی خۆپیشاندانەکەی سی تیر لەشەقامی نادری

لەوەدەچێ ئەم پەیوەندی و تێکەڵاوییە زۆرەی سەدیقی ئەنجیری بە بەشێك لەکەسایەتییە ناسراوەکانی تودەو دەرکەوتنی لەکافەی فەیروز کە ناوەندی مەحفەلی تودەیی و سۆسیالیستەکان بوو، بوبێتە هۆی راکێشانی سەرنجی دەزگا سیخوڕییەکانی رژێمی شاهەنشاهیی، هەربۆیە نزیك بەمانگێك لەدوای رووخاندنی حکومەتەکەی موسەدیق لە١٩ی ئابی ١٩٥٣دا و دەستپێکردنی شاڵاوی قۆڵبەستکردنی نەیارانی رژێم لەلایەن حکومەتی کودەتاو فەرماندەی نیزامیو پیاوەکانی (تەیمور بەختیار)وە، بەشێکی زۆری کادێرو ئەندامەکانی حیزبی تودە بۆ دەزگای ئەمنیەتی رژێمی شاهەنشاهی ئاشکرابوون، سەدیقی ئەنجیریش یەکێك بوو لەو کەسانەی کە لەرۆژی پێنج شەممەی ٢ی

پەرویز حیمکت جو

رۆژی ئەنجامدانی کودەتای ٢٨ی مورداد ئوگوستی ١٩٥٣ لەتاران

رەزبەری ١٣٣٢ ی هەتاوی بەرامبەر ٢٣ی سێپتەمبەری ١٩٥٣ دەستبەسەر کراو پاشتر بە قەیدی کەفیل لەلایەن دادستانی ئەرتەشەوە ئازاد کرا، بەڵام لێرە بەدواوە سەدیقی ئەنجیری بەوردیی لەلایەن دەزگا سیخوڕیی و ئەمنییەتییەکانی رژێمەوە چاودێریی خۆی و ماڵەکەی دەکرێ.[14]

لەدوای کودەتاکەی ژێنەڕاڵ زاهیدی، رێبەرانی لاوی حیزبی دیموکراتی کوردستان کە ئەو دەم ببونە شاخەی حیزبی تودە لەکوردستان، بەسوود وەرگرتن لەفەزای ئاوەڵەی گوندەکانی کوردستان و دوور لەڕێنماییەکانی رێبەرایەتی حیزبی تودەکە ئەو دەم کەوتبوونە بەر فشارو پەلاماری فەرماندەی نیزامیی لەتاران بەسەرکردایەتی سوپەهبود (تەیمور بەختیار)، کەوتنە کارکردن و لەسەرەتای ساڵی ١٩٥٤، لەشاری تەورێز بەهاوکاری (فیرقەی دیموکراتی ئازەربایجان) توانیان پێنج ژمارە لە (کوردستان)ی ئۆرگانی حیزبی دیموکرات چاپ و بڵاو بکەنەوە، شایەنی باسە سەدیقی هەنجیری یەك لەوانە بوو کەبۆ چاپکردنی کوردستان لەتارانەوە خۆی گەیاندە تەورێزو لەگەڵ (عەبدولڕەحمانی قاسملو)دا پێکەوە وتارە فارسییەکانی رۆژنامەکەیان دەنووسی. ئەو رۆژنامەیەی کە بەئاشکرابوونی چاپخانەکەو دەستبەسەراگرتنی لەلایەن پیاوانی رژێمەوە وەستا و لەبڵاوکردنەوە کەوت.

[14] چپ در ایران بەروایت اسناد ساواك حزب دموکرات کردستان، ج١، مرکز بررسی اسناد تأریخی وزارت اطلاعات، چ١، تهران، ١٣٧٨، ل ٢٥٣.

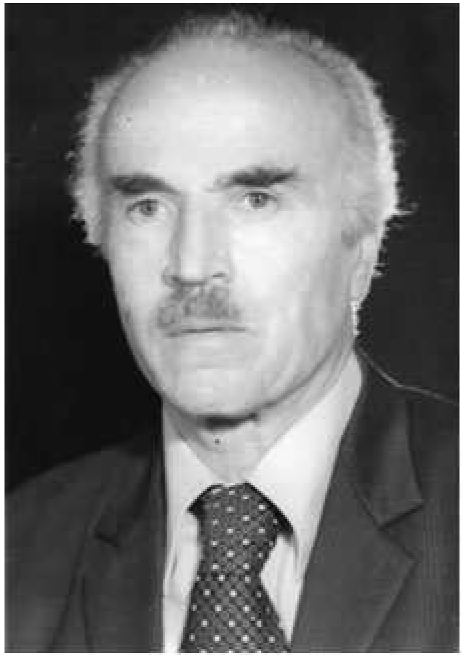

غەنی بلوریان

لەم رووەوە، (غەنی بلوریان) دەڵێت:" ئەمن و قاسملوو لە تەورێز بووین. ئەمن ماڵێکم گرت لە گەڕەکی ئەرمەنیان...سەدیق ئەنجیری ئازەر لەتارانێ ڕا هات بۆ تەورێز بۆ ماڵی من، ساحەب ماڵەکەم ناوی مەروسیا بوو، وەتاغێکم گرتبوو، ماڵێکی ئاسۆریش لە حەسارێدا بوو...لەوێ جەلەسەیەکمان گرتبۆ کاری رۆژنامەکە...سەدیق ئەنجیری و ئەمن و قاسملوو تەدارەکی رۆژنامەکەمان دیت."[15]

[15] برایم فەرشی، سەرچاوەی پێشوو، ل ١٤٨-١٤٩.

عەبدولڕەحمان قاسملو

هەروەها ڕێبەرایەتی حیزبی دیموکراتی کوردستان لە بەهاری ساڵی ١٩٥٥، لەشاری تاران و لەماڵی سەدیقی هەنجیری کۆبوونەوەو بەمەبەستی خۆپاریزیی و هەڵوێست وەرگرتن لەرۆڵی مەنفی و ئاکاری ناشۆڕشگێڕانەی حیزبی تودە لەشکستی جوڵانەوەی دیموکراتی ئێرانیی و سەرکەوتنی کودەتاکەی زاهیدی ، بڕیاریاندا پەیوەندی تەشکیلاتی لەگەڵ حیزبی تودەدا بپچڕێنن و نامەیەکی ڕەخنە ئامێزیش سەبارەت بەو بێ هەڵوێستیەی حیزبی تودە لەمەڕ کودەتاکەی ١٩ی ئاب بنووسن و حیزبی کۆمۆنیستی شورەوی لێ ئاگادار بکەنەوە.[١٦]

غەنی بلوریان لەو بارەیەوە دەڵێت:" لەماڵی سەدیق ئەنجیری بووم،

[16] غەنی بلوریان، ئاڵەکۆك، بەسەرهاتەکانی سیاسی ژیانم، ستوکهۆڵم، ١٩٩٧، ل١٥٥–١٥٦.

دەعوەتێکمان کرد لە برادەران کە لە کوردستانەوە بێن بۆ ئەو جەلەسەیە...ئەسعەد خودایاری، سولەیمانی موعینی، حەمەدی میر راتبی، قادر شەریف، ئەحمەد تۆفیق، ئەمن بووم و قاسملوو، سەدیقی ئەنجیری شیرکەتیان کرد کە سەدیق ئەو دەمی جیددیتر لەگەڵ ئێمە هاوکاریی دەکرد چون لە رۆژنامەی کوردستان عوزوی هەیئەت تەحریریە بوو، ئیرتیباتیشی لەگەڵ حیزبی تودە قەتع کردبوو، زۆریش زیددایەتی لەگەڵ حیزبی تودە دەکرد، پەرویز هەر مابوو کە جەلەسەکەمان تەشکیل دا، تاقە وەتاغێك بوو ماڵی سەدیق کە ئەویش لە جەلەسەکە بەشدار بوو، گوتمان خوب ئیشکالی نییە. مەوزوعی جەلەسە...قەتعی ئیرتیبات لەگەڵ بەدەنەی حیزبی تودە...ئێمە لەو جەلەسەیە گەڕاینەوە...بەڵام ئەو دەم ماڵی سەدیق ئەنجیری دوچاری شەك و تەردید بوو، حیکمەت جوو رۆیشت ئیحساسی خەتەری لێ دەکرا."[١٧]

وا دەردەکەوێ، کە شکستی ڕەوتی دیموکراتی و چاکسازیی و باڵادەستبوونەوەی دەربارو گەڕانەوەی دۆخێکی داخراو لە ئێراندا و پاشەکشەی ئازادیی و سەرکوتی ئۆپۆزسیۆن دۆخیکی دەرونیی دژواری بەگشتیی و بۆ بەشێك لە نووسەرانیش بەتایبەتی، پێکهێنابێ، ئەوەش دۆخێکی لەناموبوون و بەسەرخۆدا داخران و و نقوم بوون لەنێو دێڕی شیعرو تێکستە ئەدەبییەکاندا و گەڕان بەدوای شێوازێکی دیکەی بەرگریی و خۆڕاگریی لێکەوتەوە، ئەم دۆخە بەشێوەیەك کاریگەریی لەسەر ژیانی سەدیقی ئەنجیری ئازەریش هەبوو، ئەو پاش

[17] برایم فەرشی، سەرچاوەی پێشوو، ل ١٥٦–١٥٧.

وازهێنـان و بڕوانـەمان بـە سـەرکردایەتیی حزبـی تـودە، زیـاتر خـۆی بـە خوێندنـەوەو وەرگێڕانـەوە سـەرقاڵ کـرد و رووی لـە ڕێبـازی ئـەدەبی (ئیگزیستانسیالیوم Existentialsim) کردووە.

سـەدیقی هـەنجیری بەجەسـتە کەسـێکی باریکەلـەی بـاڵا مامناوەنـدی رەنگپەڕیو، بە ئاکاریش کەسایەتییەکی زۆر سادەو ساکارو خاکی بوو، هیچ کات هەڵپەی ناوبانگو لێپرسراوێتی حیزبیـی نـەدەکرد، ئۆگرێکی بەردەوامی خوێندنەوەو کتێبو قەڵەم بوو، شارەزایی زمانی فەرەنسیی هەبوو، دوو شانۆنامەی (مگسها/مێشەکان) و (مردەهای بی کفن ودفن) ی ژان پـــۆڵ ســـارتەری (Jean-Paul Sartre) لەفەرەنـــسییەوە وەرگێڕایە سەر زمانی فارسیی و لەساڵی ١٩٦٠دا چاپیکرد و لـەتاران بڵاوبـۆوە، کـە ئـەو کاتـە لەنێوەنـدی ئـەدەبی ئێرانییـدا دەنگدانەوەیـەکی زۆری هـەبوو.[18] بـەپێی بەڵگەنامـەی سـاواك هـەر لـەم ماوەیەشـدا واتـە لەسـاڵانی ١٩٥٧-١٩٥٩ رۆڵـی لـەهاوکاریکردنی چالاکییەکانی حیزبـی دیموکراتی کوردستاندا گێڕاوە.[19]

بەخوێندنـەوەی کتـێبی "برگزیـدە آثـار نیمـا یوشـیج - نثـر"، کـە بەشێکە لە بیرەورەیی و شێوە پەخشانەکانی شاعیری گـەورەی ئێرانیـی عـەلی ئەسـفەندیاری (١٨٩٥-١٩٦٠)ناسـراو بـە (نیمـا یوشـیج) کـە بـە باوکی شیعری نوێی فارسیی دادەنرێ، دەتـوانین سـەبارەت بـە ئاسـتی تێگەیشتن و ئاکارو خویندەواری سەدیقی ئەنجیری ئازەر لەسـەر زمـانی خودی نیما یوشیجەوە زۆر شت بزانین. ئەوەی دەتوانرێ بەمشێوەیەی

---

[18] درنگی بر نمایشنامه مگس ها ژان پول سارتر ، مجله گلستانه ، شماره ٩٦ ، اسفند،١٣٨٧ ، ص ٥٥.
[19] چپ در ایران بەروایت اسناد ساواك، ل ٢٥٣.

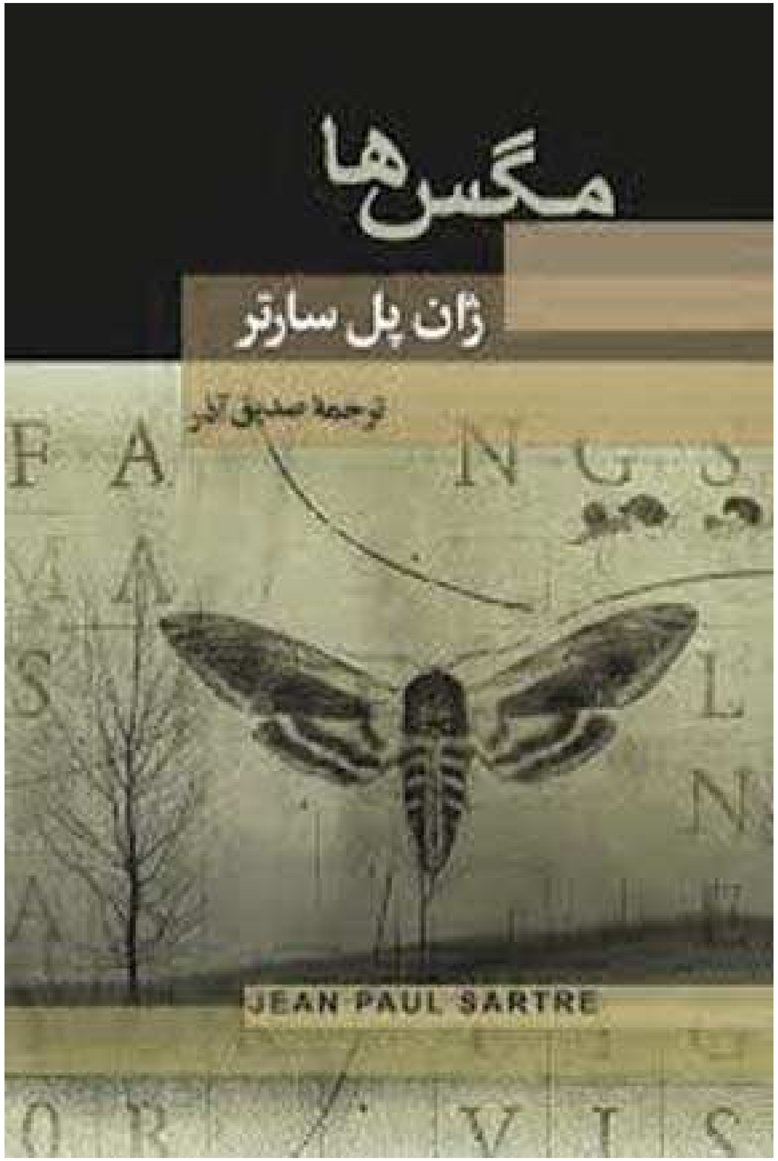

لای خوارەوە کورت بکرێتەوە:

" ئەنجیری ئازەر تەنیا پیاوێك بوو کە بینیم...ئەگەر ئەو لاوە نەجیب و هۆشیارەی کورد نەبووایە، من زۆر خەمناکتر دەبووم. یەکجار تێگەیشتووە. زۆر هەستیارە. باشتر وایە بڵێم فرە خوێندەوار و لێوەشاوەیە...خەڵکانی دیکە لە بنەمای کاری من نەگەشتوون... بەڵام یەکێك هەیە کە هەموو دەرد و ڕەنجی منی لە ڕێی شیعرەکانمەوە هەست پێکردووە، ئەمە لە کاتێکدایە کە ئەوانەی ژیانی منیان دەزانی نەیانتوانیوە بەهۆی ژیانمەوە لە دەردە شاراوەکانی نێو شیعرەکانم تێبگەن. ئەو تەنیا کەسێکە دەردەکانی منی وەها ناسیوە کە بۆتە هۆی ئەوەی خودی خۆم سەرسوڕماوە . لە خۆم و لە هەموو کەس باشتری ناسی. تەنانەت ئال ئەحمەدیش (مەبەستی جەلال ئال ئەحمەدە/س). چونکە ئال ئەحمەدیش زۆر لە دەردەکانی منی لە ڕێی بەرهەمەکانمەوە ناسی. بەڵام ئەم کەسە بە شێوەیەك دەمناسێ کە بۆخۆم دەبێ لەو بپرسم کە من کێم؟ ئەم تەنیا کەسە لاوێکی کوردە و پەرێشانی رۆژگار. ناوی ئەنجیری ئازەرە... ئەم لاوە کوردە کارامەترین پیاوێك بوو کە ئەمساڵ شانازیی ئاشنابوونم لەگەڵی هەیە. ئەم لاوە، ناڵێم چەند زمان دەزانێ، ناڵێم شیعری ئەمڕۆ و دوێنێ و شیعری هەر ڕۆژێك لە هەر شاعیرێك باشتر تێدەگا، ناڵێم شیعر ناڵێ، بەڵام دەزانێ شیعر چییە. ناڵێم تێگەیشتنێکی چەندە مەنتیقییە. ناڵێم لە باری قەزاوەتەوە چەند گەشەی کردووە. ناڵێم چ کەسایەتییەکە و بە چییەوە خەریکە...ئەو گەورەترینی ئەو مرۆڤانەیە کە من لە ماوەی ژیانی خۆمدا تووشیان

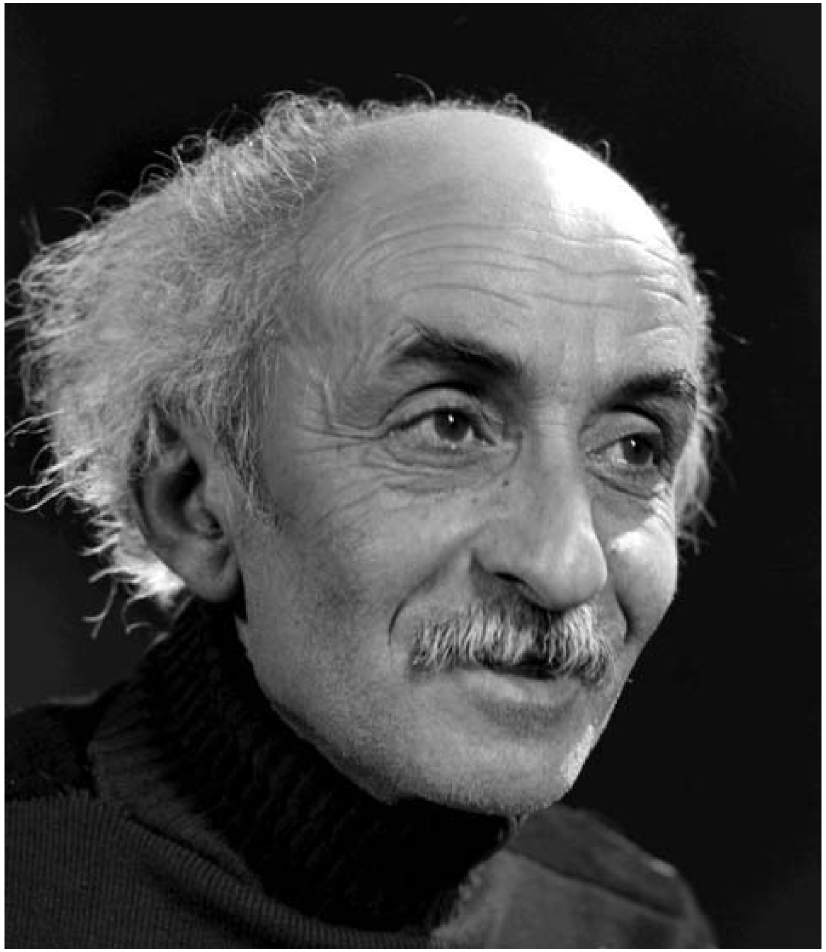

نیما یوشیج

بووم. من زۆر جار تووشی مرۆڤی هاودید و هاوبیری خۆم بووم. ئەو هەموو ئەمانەی تێپەڕاندووە... ئەم کوردە ئەوەندە تێگەشتووە کە تێگەیشتنی لە سەرووی زاناییەوەیە و زاناییەکەی لە سەرووی تێگەیشتنەوەیە. من لە باری زانستی ئەوەوە، دیسان هیچ ناڵێم. ئەو زۆر شتی خوێندۆتەوە و لە کەسانی تر باشتریان دەزانێ. ئەگەر بە

زمانی عیرفان بدویێم دەبێ بڵێم کە ئەو گەشتۆتە حەقە ئەلیەقینی زانستەکانی خۆی...پێمخۆشبوو شەوو ڕۆژ ئەم لاوە نەجیبە کوردەم ببینیایە. ئەم لاوە خاوەن زانستە و تێگەیشتووە کە من تەنیا بە نەجیب و مرۆڤ ناوی دەبەم. کاتێك دەبینێ من خەریکە دەگریم، ئەویش گریانی دێت. من لەم لاوەدا ڕەنگدانەوەم نییە، ئەو لە مندا ڕەنگی داوەتەوە. من و ئەو لە یەکتردا رەنگمان داوەتەوە. ئەو ئاوێنەیەکی خاوێنی دەردە ئینسانییەکانە" [20]

جێگای ئاماژەیە، ئەم فەرهەنگ و پەروەردە شارەکییەو ئەو لاوازییە جەستەییەو هەستیاریی و ژیندۆستییەی بەجۆرێك بوو کە لەقۆناغی دواتریشدا کاتێك لەکۆتایی نیوەی یەکەمی شەستەکاندا تارانی جێهێشت گەڕایەوە کوردستان و پەیوەندی بەخەباتی پێشمەرگایەتییەوە کرد، کاریگەریی خۆی لەسەر هەڵسوکەوت و تەنانەت بۆچونە فیکریی و سیاسییەکانیشی هەبوو. تەنانەت لەکاتی جەولەو هاتوچۆی پێشمەرگەکاندا لەسەر ئەوە دەوەستا کە ناکرێ لە ڕۆشتندا پێ بەسەر ئەو گژوگیایانەدا بنرێن کە سوودبەخشن و مرۆڤ سوودیان لێ دەبینێ. مەلا رەسوڵی پێشنماز لەچاوپێکەوتنێکدا دەڵێت :" دەرۆیشتین، بەهارە، لەپڕ دە دوازدە نەفەرین، دەڕۆین، ئا کاکە ڕاوەستە، کاکە بۆ وادەکەی!!؟، ئەتۆ بۆ کوشتت؟! ئەوەت کوشت! ئێ بابە ئەو خەڵکە قوت دەبوو! جارێکیان ئەمن ئاوا، کاکە چم کوشتووە؟! مەبەستی گیا بوو، ئەو زیست ناسیی کە لە دونیادا هەیە،

[20] نسخه برداری و تدوین: سیروس طاهرباز، با نظارت شراگیم یوشیج، ناشر: بزرگمهر ، تهران ، ١٣٦٩. ل ٢٣٥، ٢٤٥، ٢٥٢،٢٥٤.

ئەی گووت کاکە تۆ بۆ بەنێو ڕێگادا، بۆ ئەوەی دەکەی بۆ لات داوە، جارێکیان گووتم : کاك صەدیق ئەمن بەبێ لاق مەگەر بە هەنگڵم ببەی! باشە چۆن بڕۆم؟!"[21]

دیسان، حوسێنی مەدەنی لەوبارەیەوە دەڵێت: کاك صەدیق ئینسانێکی هەتا خوا حەز دەکات، نەرم و لەسەرخۆو بێ دەنگ بوو، قسەت دەگەڵ نەکردبایە لەوانە بوو هەر قەت قسەت لەگەڵ نەکات...ئینسانێکی باسەواد بوو، ئینسانێکی تێگەیشتوو بوو...شتی زۆریی دەزانی، یاعنی بیری زۆری دەکردەوە، بەڵام کاك صەدیق ئینسانێك نەبوو کە بۆ شۆڕش دروست کرابێت، لەبارەی بەدەنیەوە جەستەی زەعیف بوو، ئەو توانایەی نەبوو، ئەو خۆڕاگرییەی نەبوو... بەڵام لەباری فکرییەوە شتێکی باش بوو، دەیانتوانی لە شوێنێك دایبنێن،ئیستیفادە لە تەوجیهاتەکەی بکەن"[22]

پاش هەڵگیرساندنی جوڵانەوەی چەکداریی ئەیلولی ١٩٦١ لەباشووری کوردستان بەڕێبەرایەتی پارتی و مەلا مستەفا بارزانی، حیزبی دیموکراتی کوردستان لەسایەی ڕێبەرایەتی ئەحمەد تۆفیق (عەبدوڵای ئیسحاقی)دا، بەگەرمیی باوەشیان بەو جوڵانەوەیەدا کردو لەهەموو ڕوویەکەوە: سیاسیی، دبلۆماسی، تەبلیغاتیی، چەکداریی و بەشدارییکردنی شەڕەکان و دابینکردنی پێویستییە مادیەکانی هێزی پێشمەرگە، یارمەتی گەورەو کاری بێ درێغیان پێشکەش بە جوڵانەوەکە کرد.

[21] رامانێك لە تراژیدیای براکان!، ئامادەکردن و سازدانیی: شەریف عەلی هەژاری، سلێمانی، ٢٠١٠، ل ١٠٥.

[22] هەمان سەرچاوە، ل ٣٦،

پاش ئەوەی بەعسییەکان لە شوباتی ١٩٦٣دا کودەتایان بەسەر کەریم قاسمدا کردو کەوتنە ویزەی شیوعییەکان و دواتریش بەخێرایی جەنگیان لەگەڵ کورددا هەڵگیرساندەوەو هەوڵیاندا لەگەڵ وڵاتانی هەرێمیی وەك سوریا و ئەندامانی پەیمانی سەنتۆی وەك ئێران و تورکیا، هاوپەیمانییەك پێکبێنن و پەلامارێکی سەرتاسەری بکەنە سەر کوردستان و جوڵانەوەکەی بەتەواویی لەناوبەرن. لەم دۆخەدا، مەلامستەفا بارزانی، داوای لە ئەحمەد تۆفیقی سەرکردەی حیزبی دیموکراتی کوردستان کرد کە نامەگەلی شۆڕشی کوردستان بۆ هاوکاریی و پشتگیریی و شیکردنەوەی مەترسیی دۆخەکە بگەیەنرێتە باڵیۆزخانەی شورەوی لە تاران، ئەحمەد تۆفیقیش بۆ ئەو مەبەستە کادرێکی حیزبی بەناوی خدر مەرەسەنە بۆ ئەنجامدانی ئەو ئەرکە دەسنیشان کرد.

خدر مەرەسەنە، لەم بارەیەوە لەبیرەوەرییەکانیدا دەڵێت:" لەسەر داوای بارزانی و کاك ئەحمەد بۆ ئەو سەفەرە ئەمن دیاری کرام، ئەگەر چی منیش ئەوەندە شارەزای ئەو شوێنانە نەبووم...ئەو سەفەرە دەبوو لەرێگای نهێنییەوە بکرێت ، بۆ رێنوێنی کردن پێویستیم بە چەند کەسێکی شارەزاو جێگای باوەڕ هەبوو، ئەو کارانەش بە کەسانێك دەکرا کە زانیاری و هۆشیاری تەواویان هەبێت و لەسیاسەت و کاری نهێنی و دپلۆماسیدا شارەزا بن، بۆ ئەو مەبەستە لەلایەن کاك ئەحمەدەوە کاك سەدیقی ئەنجیریم پێ ناسێنرا کە لەتاران دەژیا، کاتیش حەساس بوو، چارەنووسی شۆڕش و کورد لە خەتەردا بوو، دوژمنان لەهەموو لایەکەوە دەوری شۆڕشیان تەنیبو...لەئاخرین مانگی بەهاری ١٩٦٣ دا ئەو نامانەی بارزانی کە بۆ باڵیۆزخانەی شورەوی

نوسیوونی وەرمگرتن و لەناوچەی بارزانەوە بەرەو حاجی ئۆمەران کەوتمە رێ...دواتر گەیشتینە تاران و لەگەڵ سدیق ئەنجیری نامەکانی بارزانیمان دا بە باڵیۆزخانەی شۆرەوی. (١٨) رۆژ بۆ وەرگرتنەوەی وەڵامی نامەکان لەتاران مامەوە، لەو فرسەتەشدا گەلێك پرسیارم لە کاك سدیق کردن دەربارەی کۆمیتەی کاتی و زۆر شتی بۆ باسکردم...وەڵامی یەکیەتی سۆڤێتی هەڕەشەو ئۆڵتیماتۆمیك بوو کە لەلایەن دەوڵەتی شۆرەویەوە درا بە دەوڵەتەکانی ئێران، تورکیا و سوریا کە هەرچی زووترە هێزەکانیان لەسنوری عێراق بکێشنەوە، ئەگینا دەوڵەتی شۆرەوی لەبەرامبەر ئەواندا بێدەنگ نابێت."[23]

هەر لەو سەوروبەندەدا، ململانێ و ناکۆکییە نێوخۆییەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستان لەنێوان رابەری فیعلی حیزب ئەحمەد تۆفیق و هەندێك لەکادێرەکانی حیزب لە لاوە خوێنگەرمە چەپەکانی لەدوای ساڵی ١٩٦٣ لەژێر فشاری رژێمی شاهەنشاهی هەڵاتبوونە کوردستان بەتوندیی سەری هەڵدابوو. ئەو ململانێیەی لەنێوان دوو فیکرو ئاکارو رەوتی کارکردنی جیاوازو لەسەر هەڵپەی گرتنە دەستی دەسەڵات و گرتنەدەستی جڵەوی بڕیارسازیی حیزب بوو. هەرچی ئەحمەد تۆفیقە خاوەن کەسایەتییەکی دەسەڵاتخوازو توندو بیرێکی ناسیونالیستی کوردستانیی و دژەچەپی هەبوو، لەگەڵ هاوکاریی و پشتگیریی و بەشدارییکردن بوو لەشۆڕشی باشووری کوردستاندا بوو، دۆستایەتی مەلا مستەفای بارزانی پێ مەسەلەیەکی هەرە گرنگ و بنەڕەتیی بوو، بەئاشکراش دوژمنایەتیی نەیارە سیاسیی و حیزبییەکانی مەلا

[23] خدر مەرەسەنە ، ئاوێنەی راستیەکان ، بەرگی یەکەم ، چاپی دووەم، سلێمانی ، ل ٥١-٥٢.

مستەفای لەنێوخۆدا دەکرد کە ئەو دەم خۆیان لە هەندی لە عەشیرەتەکانی ناوچەکەو دواتر دەستەی مەکتەب سیاسییدا دەبینیەوە، جوڵانەوەکەی کوردستانی باشووری پێ لەپێشتر بوو ، دژی بەستنەوەی حیزبی دیموکرات بوو بەفیکری ئێرانچێتیی و وابەستەیی بەحیزبی تودەوە، لەگەڵ خۆهەڵواسین بەبلۆکی سۆسیالیستی و رەوتی شورەویخوازییدا نەبوو، هاوکاری هەموو چین و توێژەکانی بەموڵکدارو دەرەبەگەکانی کوردیشەوە بۆ سەرکەوتنی جوڵانەوەی سەربەخۆخوازیی نەتەوەیی کوردستان بەپێویست دەزانی، زۆریش پابەندی بنەمای کاری رێکخراوەیی و تێفکرینی قووڵی سیاسیی نەبوو. بەپێچەوانەوە نەیارانی فیکرێکی نەتەوەیی چەپیان هەبوو، مەسەلەی شۆڕشی کوردستان و پەیوەندییان لەگەڵ مەلا مستەفادا کە ریشەیەکی خێڵەکیی هەبوو، پێ مەسەلەیەکی زۆر بایەخدار نەبوو، بڕوایان بەئێرانییبوونی خۆیان و هاوبەستەگیی لەگەڵ هێزە سەراسەرییە ئێرانییەکان و دۆستایەتیی لەگەڵ ئەنتەرناسیونالیزمی نێو نەتەوەیی و بلۆکی سۆسیالیستیدا هەبوو، خوازیاری سەپاندنی ئسوڵی تەشکیلاتیی و پرەنسیپی حیزبی و کاری دەستەجەمعیی بوون و لەئاکاری توندیی و خودخوایی ئەحمەد تۆفیق و ملنەدانی بۆ بڕیاردانی دەستەجەمعیی و پشتگیرییکردنی بەردەوامی مەلامستەفا لێی، بێزاربوون و بەلەمەپەرێکی گەورەیان لەبەردەم پەرەسەندنی حیزب و خەبات لە رۆژهەڵاتی کوردستان دەزانی.

سەدیقی هەنجیری، لەگەڵ هەڵگیرساندنی شۆڕشی کوردستان لەباشوور و چالاکبونەوەو هەڵسوڕانی حیزبی دیموکراتی کوردستان، پێی باشبوو بۆ دەربازبوون لەو دۆخە نالەبارەی لەتاران تێیدا بوو روو

لە باشوور بکات و بەهاوخەباتەکانییەوە پەیوەست بێ، بەڵام هەتا ماوەیەك پێش کۆنگرەی دووهەمی حیزب ئەو خواستەی نەهاتەدی. لەم بارەیەوەی سەلاحودینی موهتەدی چۆنییەتی چیرۆکی بینین و خواستی سەدیقمان بۆ دەگێڕێتەوەو دەڵێت:

سەلاحودینی موهتەدی

" ساڵی ١٩٦١ی زاینی بوو، لام وابێ نێوان هاوین و پایز من خوێندکاری کۆلێجی حقووق بەشی قانون بووم، تارانم بەجێ هێشتبوو تا لەم ئێوارە شیرین و شادەی قۆپی قەرەگوێز، بە نهێنی و نەناسراوی هەڵگەڕێم بەرەو لوتکەی شاخی حاجیکیمی. لەماڵی کاك حەسەن نانم خواردبوو، عەبە نەوتەشم وەکو چاوساغ وەپێش کەوتبوو، شیواوشیو بە تەنیشت قەبرە جولەکاندا رێم دەبڕی و چاوم لەبەرزایی چیاکە بوو. کەچی لە نیوەی رێگاو پێش جێژوانی دیاریکراو پۆلێك پێشمەرگە سەرەرێیان لێگرتم و لەپێشەوەیان پیاوێکی بالادەستە، رانکوچۆغەیەکی کاڵ لەبەرو شەدەیەکی دابی موکوریان لەسەر، بە

پێــــستێکی زۆر ســــپی، سمێڵێکـــی ڕەش و دووچـــاوی گەشـــەوە، زەردەخەنەیەکی تێکەڵ لە میهرەبانی و پرسیار لەسەر جووتێك لێوی تەنك، لەناکاو دەستی درێژ کرد، لەپێشدا دەستی گوشیم و لەپاشان لەباوەشی گرتم. لەو کاتەوە تا ئێستاو لە ئێستاشەوە تا مردن هەرگیز سەرخۆشی و شادمانی ئەو باوەشەم لەبیرناچێ!

ئەمە یەکەم پێشمەرگەیەك بوو کە لە ژیانمدا دەمدیت و هەموو ئازادی و سەربەستی کوردو کوردستانم لە بەژنی ڕێکوپێك و ڕوخساری خوێنشیرین و جوانچاکیدا بەدی دەکرد. سولەیمانی موعینی لێم بوو بە ڕەمزی پێشمەرگایەتی و لەو کاتەوە تا تراژیدیای مەرگە خەمبارەکەی لەساڵی ١٩٦٨ (١٣٤٧) زۆر جار لێك دوورکەوتینەوەو نزیك کەوتینەوەو سەرەنجام لە پرۆسەی شۆڕشە چەکدارییەکەی ٦٧-٦٨ یەکجاری یەکترمان گرتەوەو هەردووکمان بەسەرو ماڵەوە تێوەچووین. ئەو لەشاخ بوو شەهید کراو من لەشار بووم کەوتمە زیندان. بەڵام ئێستاش و دوای چل و شەش ساڵ کە چاو لێك دەنێم و بیر لە پێشمەرگە دەکەمەوە، سولەیمانی موعینی دەبینم لەشێوی قەبرەجولەکان بەرەو لوتکەی جاجیکیمی!

تا بەر لەوەی لە ساڵی دواییدا لە پایزی ١٩٦٢ بەخۆی و بیست پێشمەرگەوە لەدووم بێ و بمبا بۆ ناو شۆڕشی ئەیلول، زۆرجاران حاجیکیمیمان لێ بوو بە جێژوان، گەلێك ئەرك و ڕاسپاردەی سیاسی و تەنزیمی کەوتە ئەستۆی من و هاوڕێکانم لە تاران و لە کوردستان. بەڵام ئەوەی هەرگیز لە یادم ناچێ ئەو نامەیە بوو کە دەبوو بۆ خۆم بیبەم و بیگەیەنمە دەست " سەدیقی ئەنجیری ئازەر".

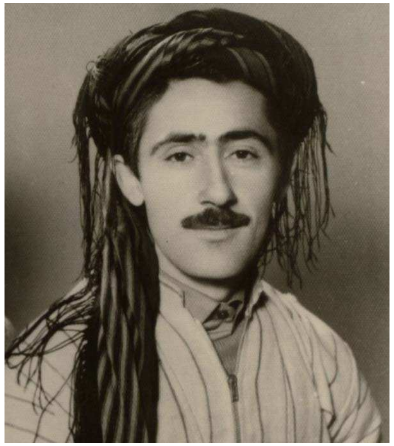

سولەیمانی موعینی (فایەق)

ئەو پیاوەم قەت نەدیبوو، ناویشم بە دەگمەن بیستبوو، بەڵام کە زانیم سولەیمان زۆری خۆش دەوێ، خۆشەویستییەکی دووراودووری کەوتە دڵمەوە. هەر بەو هەوایە بە پەلە گەڕامەوە تاران و بەهاوکاریی هاوڕێکانم ئەدرەسەکەم دۆزیەوە. پێش دیداری بڕێکم پرس و جۆ کردو زانیم کە لەسەردەمی جمهووری کوردستاندا چالاك بووە، یەکیەتی لاوانی بەڕێوە بردووە و ڕۆژنامەیەکی دەرکردووە. بۆشم دەرکەوت دوای ڕووخانی جەمهوری و دوای ڕووخانی دەوڵەتی دکتۆر موسەدیق و زاڵبوونی دیکتاتۆری دەستەڕاستی شا بەنیوە نهێنی لەتاران دەژی. بەگوێرەی ئادرەسەکە، ڕووم کردە تەجریش لە شیمالی تاران. لەگەڕەکێکی هەرە هەژارنشینی تەجریش کۆنە دەرگایەکی نیوەکراوەی دارینی ڕەنگپەڕیو بردمیە ناو کۆڵانێکی لە گوین داڵانی تەنگەبەر کە دەرکەکان-چەمۆڵە لێدراو-چاویان لە یەکتر بڕیبوو. وادیار بوو هەر کام ماڵە هەژارێکیان حەشار دابوو!!

دوو كۆڵەمەستی سووكم لەدەرگایەك داو زۆری پێ نەچوو ژنێكی بەتەمەن بە جلێكی نیوە كوردی و نیوە عەجەمی و بەدووچاوی پڕووشی پڕ لەترس و پرسیارەوە دەرگای لێوەكردم. كە بە كوردی گوتم دایەگیان و ناوی سەدیقم برد، خوێنێكی گەشی حەسانەوەو دڵنیایی پەڕیە سەر گۆنا ویشك و بێرشەنگەكەی و پێی گوتم "بەقوربانت بم وەرە ژووریّ".

چوومە ژوورەوە، ژوورێكی فەقیرانە، بەڵام زۆر پاك و خاوێن، چوار دەورە پڕ بوو لە كتێب و كاغەز، سەماوەرێكی دەستە، لەبەر خاوێنی دەدرەوشایەوەو قوڵتەی دەهات، قۆریەكی سووری چكۆڵەی لەسەر بوو. وادیار بوو كاتی چا خواردنەوەیانە.

فریا نەكەوتم لەسەر ئەو پەتووە گوڵئاڵە چوار قەدكراوە دانیشم كە سەرینێكی لەسەر و باڵشێك لەسەر سەرین پاڵیان بەدیوارەوە دابوو كە دەرگایەكی چكۆلە كرایەوە و سەلامێكی گەرم و نیگایەكی پڕ لەپرسیار سەرنجی راكێشام.

پیاوێكی تەمەن مام ناوەنجی بە بەژنێكی باریك و لاواز، گۆنایەكی زەردو رەنگپەڕیو، دەموچاوێكی كەمێك درێژۆكە، ئێسقانی دەستی بۆ لا درێژ كردم و لەگەڵ یەكەم دەستگوشین نەمهێشت لە چاوەڕوانی و دڵەڕاوكێدا بمێنێتەوە، گوتم: ((لەلایەن سولەیمانی موعینیەوە هاتووم نامەیەكم بۆ هێناوی)).

هەرگیز نەمدیوە لە چاوترووكاندنێكا گۆڕانێكی وا زەق و ئاشكرا لە روخساری كەسێك خۆی دەرخا. ئەو چاوە لێڵ و كزانە لەناكاو گریان تێ بەربوو. وەك دوو پۆلووی سوور، وەك ئەستێرەی سیوەیل

گەشانەوەو سەرتاپا پڕاوپڕ بوون لە پێكەنین. ئەمجارە بە ئاسودەیی دانیشتین.

لەم دانیشتنە تێرو تەسەلەدا، لە شیعرو ئەدەب و سیاسەت و پێشمەرگایەتی و كوردایەتی و چەپایەتیدا چ نەما لیی نەدوێین. من گەنجێكی گەرموگوڕ، كەڵلەپڕ، دەمهەراش و شایی بەخۆ، نوێنەری شۆڕش بووم، ئەو پیاوێكی ئارام و بەئەزموون، لەسەرەخۆو میهرەبان، لوتكەی كۆنەكێوێكی ئاگرپرژێن كە خۆڵەمێشی جەوری زەمانە سەر لاجانگ و پشت گوێی شینكی كردبوو، بەڵام تا بڵێی زانا لە هەموو بوارێكدا. لەبەردەم ئەو پیاوە خاكینەدا، لەخۆبایبوون، لەشەرما دەتوایەوە و من هەستم كرد بەشی سالێك و بەشی تەمەنێك توێشووم هەڵگرتووە.

لەدانیشتنەكەماندا، زۆر بەوردی و بەپەرۆشەوە دەنگوباسی شۆڕشی كوردستانی عێراق و رەفیقانی حیزبی دەپرسی. بە پرسیارەكاندا لێی گەیشتم لەمێژە دووركەوتۆتەوە لەكاروبارو حاڵ و هەوای كوردستان و هەر وشەو وەڵام و زانیارییەكی منی وەك قومێك ئاوی سارد لە چلەی هاوین تا چۆڕەی ئاخر هەڵدەقوڕاند و دەگەشایەوەو دەحەسایەوە. هەر لەوی داوای لێكردم بینێرم بۆ كوردستان و بۆ ناو پێشمەرگە. تێم گەیاند كە خۆم دەسەڵاتی ئەو بڕیارەم نییە، بەڵام داواكارییەكەی دەگەیەنم. ئادرەسێكیشم پێدا كە جوابی نامەكەم بۆ بنێرێ تا بەڕێی بكەم. هەربۆیەش كاتێ وەڵام نامەكەم پێ گەیشت، دەمزانی چیی تێدایە.

چەرخی زەمانەو مەلەی ناو دەریای سیاسەت وای لێ هات كە هەر زۆری پێنەچوو من لەلایەن (كۆمیتەی حیزبی) و (یەكێتی خوێندكاران)

ەوە دەستنیشان کرام کە بڕۆم بۆ کوردستانی عێراق و گوزارشتێك هەم لەسەر شۆڕشە تازەکەی کوردستان و هەم لەسەر وەزعی ناوخۆی حیزبی دیموکرات بنووسم، چونکە لەناو شۆڕشەوە دەنگۆی ناتەبایی و لەحیزبیشەوە قسەو باسی بێ سەروبەرەییمان پێ دەگەیشت.

وەك سەعدی دەڵێ ((دامنابوو کاتێك گەیشتمە داری گوڵ ، کۆشێك گوڵ بێنمەوە بۆ دیاری یاران، هەر کە گەیشتمێ، بە بۆنی گوڵ وا سەرخۆش بووم، دەستم لەداوێنم بەربوو)). منیش بەپێی بڕیاری یاران لەتاران دەبوو دوای کوردستان بچمە ئوروپاو لەدامەزراندنی کۆمەڵەیەکی هاوبەشی هەموو رێکخراوە خوێندکارییەکانی هەر چوار پارچەی کوردستان بەشدارو نوێنەری خوێندکارانی کوردستانی ئێران بم، کەچی گەردەلولی سیاسەت و خەبات و پێشمەرگایەتی و گەنجایەتی تورِی دامە ناو نێرینەی گێژاوەکە کە ئوروپا و یەکێتی خوێندکارانم هەر لەبیر نەما، بەڵام نامەکەی سەدیقی ئەنجیریم لەبیر نەچوو. زۆر بەوردی لەگەڵ سولەیمان باسی سەدیقمان دەکرد و زۆر زانیاریی دامێ: سەدیق چالاك بووە لەدەورەی جمهووری کوردستاندا و لە یەکیەتی لاوان و لەرۆژنامەوانیدا. سەدیق، وەك هەموو روناکبیرانی ئەو سەردەمە چەپێکی سەر بەتودە و پرۆ سۆڤیەت بووە. لە تاران لەگەڵ ئۆپۆزسیۆنی چەپ و دیموکراتی ئێراندا هاوکاریی کردبوو. تێکەڵبوون لەگەل خەباتی سەراسەری، تا ڕادەیەك دووری خستبووە لە گیروگرفتەکانی کوردستان. سەدیق لەناو رووناکبیرانی ئێرانی خۆشەویست و بەڕێز بوو.

ئەمانەو زۆر شتی دیکەم لە سولەیمانی موعینی بیستبوو، نامەکەشمان بە یەکەوە خوێندەوە، خەتێکی خۆشی میرزایانەی شێوە

فارسی و تێکەڵێك لە ئیملای کوردی و فارسی. زمانێکی کوردی پاراو، بەڵام کەمێك کۆن کە گۆڕانکاری و گەشەسەندنەکانی پازدە بیست ساڵی دوایی پێوە دیار نەبوو...

شابەیتی نامەکەش داخوازی بوو بۆ هاتنە کوردستان و ناو رێزی پێشمەرگە. لەنامەکەدا رستەیەکی تێدا بوو کە من چونکە لەتارانەوە هاتبووم و زاراوەی تابەتی رووناکبیرانم دەزانی، زوو سەرنجم چووە سەری. نووسیبووی ((تەنیا ئاوهەوای ساف و کەژ و کۆی کوردەواری دەتوانێ رزگارم کا لە چنگ دێوی سپی)). من وای بۆ چووم کە ئالودەی هێرۆین بووە و دەیەوی لەدەستی راکا. کە بۆ سولەیمانم گێڕایەوە تێر گریا و بڕیاری دا تەرتیبی هاتنی بۆ بدا. ئەو تەرتیبدانە زیاتر لە ساڵێکی خایاند و تا سەدیق گەیشتە کوردستان من لە حبزبی دیموکراتدا نەمابووم.

...دووراودوور دەمبیست سەدیق بەوردی و ژیری خەریکی ریفۆرمە، یا باشتر بڵێم خەریکی بنیاتنانەوەی ئەو حیزبەیە کە دووبەرەکایەتی و نەخوێندەواری و ملهوڕی بەرۆکی گرتبوو. سەدیق نە گوێڕایەڵی سەرکردایەتییەکەی ئەحمەد تۆفیق بوو، نە لەگەڵ ئۆپۆزسیۆنیش کەوت. ..ناوەندی گرتبوو، بێ شەڕ و بێ کۆدیتا، بە کاوەخۆ دەیویست لەحیزبێکی چەکدارو زۆردارەوە بیکا بە حیزبێکی سیاسی و دیموکرات. ساڵەهای ساڵ کار لەتاران لەگەڵ حیزبی تودە ئەزموونێکی بەنرخی کاری تەشکیلاتی و نهێنکاریی پێ بەخشیبوو. هەر بۆیەش

سەدیق نە تەنیا لەگەڵ دیکتاتۆرییەتی ئەحمەد تۆفیق، بەڵکو لەگەڵ شۆڕشگێڕی و رادیکاڵیزمی سەردەمیش نەدەهاتەوە."[24]

ئەوە بوو لەساڵی ١٩٦٤و لەسەر داوای سەدیقی ئەنجیری خۆی، لەکارەکەی خانەنشین کراوو کاتێك لەسێپتەمبەری ئەو ساڵەدا هاتە باشووری کوردستان تەقریبەن ململانێی و دەستەبەندییەکانی نێو حیزبی دیموکرات بەقازانجی رێبەریی ئەحمەد تۆفیقدا کەوتەوەوو ئەوانەی بەناوی (کۆمەڵەی رزگاری کوردستان)و (کۆمیتەی ساخ کەرەوە) جیابوبونەوە، کاریگەرییان تاڕادەیەکی زۆر کاڵ ببۆوە. دیارە رۆڵی مەلا مستەفا بارزانی لەپشتگیریکردنی ئەحمەد تۆفیق لەبەرامبەر نەیارە شەخسیی و فیکریی و حیزبییەکانیداو سەرکەوتنی لەو ململانێیەدا یەکلاکەرەوە بوو، بەلام هێشتا حیزبی لەحالەتێکی ناکۆکیی و دووبەرەکییدا هێشتبۆوە، لەبەرامبەردا (مەکتەبی سیاسی) پارتی کەدوژمنی ئەحمەد تۆفیق بوون و پشتگیری نەیارانیشیان دەکرد، نەیانتوانی بەهۆی شکستییان لەبەرامبەر بارزانیدا، تاسەر بیانپارێزێن و لەناوچەکانی خۆیاندا رایانگرن و هاوکارو پاڵپشتیان بن.

بەم شێوەیە، لە١٩ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٦٤، لەگوندی (سونێ)ی داوێنی چیای (مامەندە)، کۆنگرەی دووەمی حیزبی دیموکراتی کوردستان دەستی بەکارەکانی خۆی کرد، راپۆرتی رێبەرایەتی حیزب لەلایەن ئەحمەد تۆفیقەوە خوێندرایەوە، شایەنی

24 پاشکۆی ژمارە (١) لە : رۆژنامەی کوردستان مەهاباد ١٣٢٤-١٣٢٥ی هەتاوی (١٩٤٦)، ئامادەکردنی : رەفیق ساڵح و سدیق ساڵح، سلێمانی ، بنکەی ژین،٢٠٠٧، ل ٣٣٤-٣٣٦.

باسە سەدیقی هەنجیری وەك رێکخەری دانیشتنەکان و بەسەر راگەیشتنی وەرگرتنی دەنگەکان و کۆکردنەوەیان لەکۆنگرە هەڵدەسوڕا، پاش تەواوبوونی کارەکانی کۆنگرە لە٣٠ی تشرینی دووەمی ١٩٦٤، هەڵبژاردنی کۆمیتەی ناوەندی و کۆمیتەی چاودێری بەرز، سەدیقی هەنجیری بەئەندامی کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دیموکراتی کوردستان هەڵبژێردرا.

وێڕای ئەوەی حیزبی دیموکراتی کوردستان پاش کۆنگرەی دووهەمی چالاکییەکانی زیاتر پەرەیان سەندو سەردانی پێشمەرگە بۆ ناوچەکانی رۆژهەلاتی کوردستان بایەخیان پێدرایەوەو خودی ئەحمەد تۆفیق چەند جەولەیەکی بەنێو گوندە سنورییەکاندا کرد، بەلام ناتەبایی و ناکۆکییەکانی نێو رێبەرایەتی کۆتایی نەهات و سەرکردایەتی حیزبی لەحالەتێکی شل و شێواویدا هێشتبۆوە. سەدیقی هەنجیری کەدوای کۆنگرە ببوە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، بەهاوکاریی چەند کادیرێکی رێبەرایەتی وەك سولەیمانی موعینی و حەمەدەمینی سیراجی هەر لەسەرەتاوە لەهەوڵی یەکخستنەوەی تواناکان و گێڕانەوەو ئاشتکردنەوەی پێشمەرگەو کادرە تۆراو و نارازییەکان بوو لەرێبەریی ئەحمەد تۆفیق، لەم رووەشەوە تاڕادەیەکی باش سەرکەوتنی بەدەستهێناو ئەندامە دەرکراوەکانی کۆمیتەی ساخ کەرەوەی وەك: سەعید کاوە، حەسەنی رستگار، مەلا ئاوارە گێڕرانەوەو کرانە مشاویری کۆمیتەی ناوەندی. مەسەلەیەکی وا کەئەحمەد تۆفیقی وا لێکرد هەست بکات کە بەناوی ئسولی حزبییەوە نەیارەکانی توانیویانە بەهۆی سدیقی ئەنجیرییەوە بێنەوە سەر شانۆو لەبەرەیەکدا لەبەرامبەر ئەودا بەرجەستەبن. هەر بۆیە ناوبراو دوای ئەوە لەگەڵ چەند

کادیرو پێشمەرگەی پەیوەست بەخۆی، چووە بنکەی شێخانو بەئامانجی کارکردن بۆ گەڕانەوەو چالاکی لەنێوخۆیی ولاتو خۆرێکخستنەوەو خۆبەدوورگرتن لە نەیارە حیزبییەکانی لەکۆمیتەی ناوەندی هەڵسوڕا، بۆئەوەی پەرتەوازە بە بێ کاریگەریی بمێننەوەو نەتوانن بەشداریی لەبڕیارسازیی و تۆکمەکردنەوەی حزبدا بکەن و خۆبچەسپێنن.[25]

شایەنی باسە، دەرکەوتنەوەی جموجۆڵی پێشمەرگەی حیزبی دیموکرات لەسەر سنورەکانی ئێرانو ئەنجامدانی چەند چالاکییەك لەنێوچەکانی لاجانو مەنگوڕایەتی رژێمی شاهەنشاهی هاروژاند، ئەو رژێمەی کە لەڕێگای ساواكو بەقۆستنەوەی دزەکردنە نێو سەرکردایەتی شۆڕشی کوردستانو بەهۆی ئەو نفوزە زۆرو تۆڕە سیخوڕییە بەرفراوانەی دایانمەزراندبوو، راستەوخۆ بۆ بنکۆڵکردنی حیزبی دیموکراتو لێدانی سەرکردایەتییەکی

[25] سەید رەسوڵی بابی گەورە سەبارەت بە دۆخەکەی ئەو سەردەمەو هاتنی خۆی بۆ باشووری کوردستان دەڵێت: " من لە چ کاتێك هاتم بۆ کوردستانی گەرمێنی و وەزعی نێوخۆی حیزب چ بوو و چۆن بوو؟ کۆنگرەی ٢ی حیزب گیرابوو، دەفتەری سیاسی و کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردرابوون. کۆمیتەی چاودێری بەرزیش هەڵبژاردەی کۆنگرەبوو کە لەوێدا بێ ئەوەی من بۆ خۆم بەشداربم بۆ چاودێری بەرز هەڵبژێردرابوم. بەخەیال کۆمیتەیەك هەیە و دەفتەری سیاسیەك هەیە و رێگاو شوێنێك هەیە کە بەداخەوە بێجگە لە ناکۆکی و دووبەرەکی هەرکەس هەرکەس و شتێك بەناوی حیزبەوە نەبوو. هەر برادەرەش وەك بەرپرس دەگەڵ دەستەیەك ریچك کەوتبوو. جاروبار بەچەکەوە هاتوچۆی ئێرانێ دەکرا و لەوی دەستەیەك لەدژی دەستەیەك ئەوی دیکەی تاوانبار دەکردو ناوی نرابوو کاری حیزبی. ماوەی دوو سال دەگەڵ ئەو وەزعە پەرێشانە هەرچۆنێك بوو رامان بوارد، بەڵام تاڵ بوو، ناخۆش بوو. کەس کەسی قەبول نەبوو هەرکام بۆ لایەکی رادەکێشا. ئەحمەد تۆفیق سکرتێری حیزب بوو، زۆرتر بە هومێدی بارزانی، کە بەراست کاریشی بۆ کردبوو، تێکەوتبو کە بەداخەوە وەزعێك هاتبووە پێشێ کە بارزانی لەگەڵ ئێران دۆست بوو هەر لەو کاتەدا ئەحمەد تۆفیق لەگەڵ سەدیقی هەنجیری و سولەیمانی موعینی ناڕێك بوو. هەرچەند دەستەیەك دەیان ویست کە سەدیقی هەنجیری دەبەرانبەر ئەحمەد تۆفیق پشت بگرن وەك هێزی موخالیف راستی بکەنەوەو کەڵکی لێ وەرگرن، بەلام زۆر بەداخەوە کاك سەدیقی هەنجیری دەگەڵ ئەوەشدا زۆر باسەواد بوو، کوڕی ئەو مەیدانە نەبوو دە دنیای خەیاڵاتدا دەژیا. بڕوانە:
http://shehid.com/zede.php?id=2641

کەوتنە کار. لەلایەکەوە فشاریان خستە سەر مەلا مستەفا کە ئەحمەد تۆفیق بۆ ناوچەی (کانی ماسی) بەرواری بالاْ لەنزیك سنوری تورکیا دووربخاتەوە. لەلایەکی تریشەوە کەوتنە راوکردنی هێندێك لەکادێرەکانی حیزبو داوایان لەلێپرسراوانی شۆڕش دەکرد، تەحویلیان بدەنەوە، ئەو لێپرسراو و فەرماندانەی شۆڕش کەهێندێکیان بەئاشکراو بەبەرچاوی سەرکردایەتیی شۆڕشەوە، ببونە کەواسووری پێش ساواكو لێرەو لەوێ ئەندامانی حیزبی دیموکراتیان بۆ راودەکردن و تەسلیم بەئێرانیان دەکردنەوە. شایەنی باسە زۆر بەسەر دوورخستنەوەی ئەحمەد تۆفیق بۆکانی ماسی تێنەپەڕیبوو کەپیلانێك بۆ تەحویلدانەوەی ناوبراو بەساواك لەلایەن مەلا مستەفاوە پووچەڵ کرایەوە، پاش ئەوەی فەرماندەیەکی بارزانی کەدۆستی ئەحمەد تۆفیق بوو، مەلا مستەفای لەو پیلانە ئاگادار کردبۆوە. دیارە لەنێو سەرکردایەتی شۆڕشیش، بەتایبەت لە نێو مەکتەبی تەنفیزی و عەسکەری پارتیدا، کەسانێکی دەستڕۆیشتوو هەبوون کە دژی ئەحمەد تۆفیق و نزیکایەتیی ئەو بوون لە مەلا مستەفاو هەوڵی تێکدانی ئەو پەیوەندییەو کارشکێنیان لەگەڵ ئەحمەد تۆفیق دەداو پیلانیان لێ دەگێڕا.

دروست لەکۆتایی مانگی نیسانی ١٩٦٦ و چەند رۆژێکی کەم پێش شەڕە بەناوبانگەکەی (هەندرێن)، سەدیقی هەنجیریو سەعید کاوە کەئەوکات پێکەوەو نزیکەی چەند مانگێك بوو، لەگوندی (دەربەند)ی باڵەکایەتی لەدۆڵێکدا خانۆچکەیەکی هاوینەییان گرتبوو تێیدا دەژیان، سەردانی گوندی (لێوژە) دەکەنو پاشان دەچنە ماڵی (خالیدی حیسامی /هێدی شاعیر) لەمامە رووت. سەدیقی هەنجیری بەمەبەستی مانەوەو دیتنی مەلا مستەفا بارزانی، سەعید کاوە دەنێرێتەوە دەربەندو خۆی لەماڵی حیسامی دەمێنێتەوە. ئیتر لێرەوە کەس سەدیقی هەنجیری نەدیتەوەو بێسەروشوێن کرا.

باسی دووەم : چەند تێکستێکی مێژوویی سەبارەت بە دۆخی بێسەروشوێنکردنی سەدیقی ئەنجیری

لەم باسەدا، هەوڵدەدەین بەمەبەستی روونکردنەوەی ئەو بارودۆخەی تێیدا تاوانی بێسەروشوێنکردنی سەدیقی ئەنجیری روویداوە، چەند تێکستێك لە بیرەوەریی و گێڕانەوەی ئەو شایەتحاڵ و کەسایەتییانەوە رابگوێزین کەلەو ماوەیەدا لەبێسەروشوێنکراوەکە نزیك بوون یان پەیوەندییان پێوەی هەبووە یانیش بەجۆرێك دەتوانن لەشیکردنەوەی ئاکامگیریی و دوا سەرنج سەبارەت بەم تاوانە مێژووییە یارمەتیدەرمان بن، چونکە پایەیەکی سەرەکی بۆ گەڕان بەدوای تاوانکارە نادیارەکاندا بریتیە لە گوێگرتن و وردبوونەوە و پشکنینی قسەو لێدوان و بۆچوونی ئەو شایەتحاڵ و کەسانەی کە لە قوربانییەکەوە نزیك بوون، هەتاکو زەمینەی گشتیی دۆخی ئەنجامدانی تاوانەکەمان لا ئاشکرا تر بێ. هەر بۆیە وەك لای خوارەوە ریزبەندیان دەکەین و وتەو دانپێدانانەکانیان تۆمار دەکەین:

شایەتی یەکەم: عەبدولڕەحمان شەرەفکەندی یان هەژار موکریانی

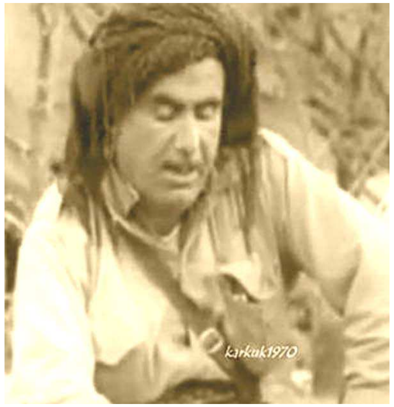

: (کوردێکی سابڵاغی بەناوی (سدیق ئەنجیری) ماوەیەك بوو لەتارانەوە (دەربەند)... تاریفی خوێندەواری و زاناییان دەکرد، پیاوێکی هێدی و هێمن و لەسەرخۆ بوو. لەو سەردەمانەدا کەئەحمەد دوورخرابۆوە بۆ سنوری تورکیا و ئێمە لە (لێوژە) بووین، رۆژێك لەگەڵ سەعید ناوێك (کە بەچاوێك بوو) بونە میوانی بنکەکەمان. پازدە رۆژ مانەوە. رۆژانە خۆی سەعید دەچوونە دەری دێ، بۆ جەمی نیوەڕۆو شەو دەهاتنەوەو تەواو هۆگری سدیق ببوین. چەند جارێك لەمەکتەبی سیاسیەوە- کەزۆرمان لێ نزیك بوو- خەبەریان داینێ کەئێرانی ناوی ئەویان پرسیوە، بالەو نزیکە نەمێنێ. سامی و من حاشامان کردو جوابمان نەدانەوە. رۆژێك دەبوایە دوو رۆژنامەنووس و فیلم بەرداری ئەڵەمانی بێنە لامان لەلێوژە. کاك سامی بەسدیقی گوت: (ئەمرۆ مەچنە ئەو سەکۆیەی ناودارانە کەهەموو رۆژ لەوێ دادەنیشن. چونکە نازانین کێ لەگەڵ ئەو ئەڵەمانیانە دێ، لەوانەیە جاسوسی ئێرانی دەگەڵیان کەوتبێ). سەدیق لەو قسەیە ناڕەحەت بوو، گوتی: (دیارە دەتەوێ رام نەگری). ئیتر بێ خواحافیزی کردن لەگەڵ سەعیدە کوێر رۆیشتن. چوینە جێگەی رادیۆ لە (گردێم)، بونە میوانی (خالیداغای حیسامی) گوتبووی هێلکەی هەیە چۆنی

دروست کەین؟ سدیق گوتبوی: (دەچم لەو دەم چەمە پنگە دێنم، کوکی دروست ئەکەین). ئیتر ئەو روینە بوو نەهاتەوەو بێ سەرو شوێن چوو، کەس خەبەری نەزانی."[٢٦]

شایەتی دووەم : خدر مەرەسەنە

" رۆژێك كاك سەدیق ئەنجیری لەگەڵ كاك فایەق هاتنە قەلادزە، منیش كە لەتاران میوانی كاك سدیق ببوم یەكترمان دەناسی، دەبوو میوانداریيەكی فەقیرانەیان بۆ بكەم، بە بۆنەی ئەو دانیشتنەوە كاك مەلا رەسول پیشنمازو چەند هاورێیەكی تریشم بۆ دڵخۆشی ئەوان بانگ كردن لەدەوری یەك كۆبوینەوە. باسی كردەوەكانی كاك ئەحمەد تۆفیقمان بۆ كاك سدیق گێڕایەوە كە بەرامبەر ئەندامانی حزب ئەنجامی دابوو. كاك سدیق زۆری رەخنە لەكاك فایق گرت كە لەو ئاستەدا

[26] چێشتی مجێور، چاپی یەکەم، پاریس، ١٩٩٧، ل ٤٩٠-٤٩١.

هاوكاری كاك ئەحمەدی كردوە. كاك فایق ئەوەندە نارەحەت بوو كە گورگور ئاوی بەچاوان دا دەهاتە خوارو گوتی" شەرمەندەی هەموو ئەندامانی حزبم كە نەمتوانیوە وەك ئەندامێكی حیزب دیفاع لە ئەوان بكەم، ئێستا لۆمەی خۆم دەكەم كە شەریكی ئەو تاوانەم كە ئەحمەد تۆفیق دەرهەق بە ئەندامانی حیزب ئەنجامی داون". ئیتر لەوكاتەوە كام فایق بۆچوونەكانی گۆڕانیان بەسەردا هات، بەڵام بەكردەوە حاز نەبوودەگەڵ كاك ئەحمەد بیپسێنێ، چونكە كاك ئەحمەد بەهۆی ئەوەی كە بارزانی پشتیوانی لێدەكرد، دەسەڵاتی یەكەم بوو لە حزبداو كاك فایقیش لە كاك ئەحمەد دەترسا، بۆ زۆر كاری خراپیش كە هاوكاری كاك ئەحمەدی دەكرد هەر لەبەر ترسان بوو...نەمر سدیقی ئەنجیری زۆریشی هەوڵدەدا كە ناكۆكییەكانی نێوان ئەندامانی حزب و كاك ئەحمەد چارەسەر بكات و هەموو ئەندامانی حزب لەریزەكانی دیموكراتدا كۆبكاتەوە، كە بەداخەوە لەو كارەیدا سەركەوتوو نەبوو، دواتریش وەك باس دەكرا گۆیا هەر بەپلانی كاك ئەحمەد لەلایەك و لەلایەكی تریشەوە بە پلانی ساواك شەهید كراو قاتڵەكەی سەید حەسەنی برازای ئەحمەد تۆفیق بوو، خۆی تەسلیم بەرژێمی ئێران كردەوە."[٢٧]

[27] ئاوێنەی راستیەکان ، ل ٦٤-٦٥.

شایەتی سێیەم : حەمەدەمینی سیراجی

" شەهید سدیق لەساڵی ١٩٦٤ چوە کوردستانی عێراق و لەو کاتەدا ئەحمەدی پێ فیدڵ کاسترۆیەك بوو. لەکۆنگرەی دوو بە ئەندامی رابەری هەڵبژێردراو بۆ وتوویژ بە مەبەستی یەکگرتنەوە لەگەڵ شەهید سولەیمان و شەهید نوح پاشایی. کاك ئەمیری قازی و رەشە لەلایەن کۆنگرەوە دیاری کران ، پاش وتوویژو رێکەوتن لەسەر چەند خاڵ دەستەی نوێنەرایەتی بەگشتی و شەهید سولەیمان و کاك سەدیق بەتایبەتی کەوتنە بەر پلارو هێرشی ئەحمەدەوە، شەهید سولەیمان و کاك سەدیق و نحۆ لێی دوورکەوتنەوە بۆ لای ئێمە قۆڵی پێشکەوتووی

حیزب هاتن. ئەحمەد وەك تووڕەیی و زیزبوون ئیستیعفای کرد، هێندێ لایەنگرانی لەگەڵ خۆی هەڵگرت و بنکەی شێخانی لەنزیك دەربەندی باڵەکایەتی کردە ناوەندی کاروباری خۆی. مەودای نێوان دۆستەکانی دوێنێی ئەحمەدو بەرهەڵستکارەکانی ئەوڕۆی هەر لە زیادیی دەدا، راست لەو کاتەدا بەرەو کانی ماسی دوور خرایەوە.

ئێمە هەوڵی بەستنی کۆنفرانسێکمان دەدا کە دەسەڵاتی کۆنگرەی پێ بدرێ و سەورلەنوێ رابەری هەڵبژێرێتەوە کاك سەدیق لەلایەك لەو هەوڵەدا بوو و پەیوەندی بەرابەری پارتیەوە دەگرت (حەبیب محەمەد کەریم) و، لەلای تر نەخشەی پەیوەندی سازکردنەوەی لەگەڵ دۆست و ناسیارەکانی ناوخۆی وڵات هەبوو.

دوای دوورخستنەوەی ئەحمەد، بنکەی شێخان بەکردەوە هی لایەنگرانی ئەحمەد بوو. لەناوخۆی وڵاتیش (مراد) و چەند نوێنەری ئەحمەد تۆفیق بەتایبەتی لە لاجان خەریکی کۆکردنەوەی یارمەتی بوون و هەڕەشەیان لەم و لەو دەکرد. (سوارە سەکر) یەکێك لەو کەسانە بوو کە لەو پەیوەندییەدا دەهات و دەچوو، تفەنگ و تەقەمەنیش لەبنکەی شێخانەوە دابین دەبوو، گۆیا کاك سەدیق ئەم مەسەلەیەی لەلای (سەدیق ئەفەندی) و (فەڕانسو) درکاندووەو هەر لەبەر ئەوەش سوارە سەکر گیراوەو دراوەتەوە بەئێران.

ئەو کارە بەگوێی ئەحمەد دەگاتەوەو تەندوری تورەیی دەهاروژێنێ و بڕیاری کوشتنی دەدا. حەسەنی برازای ئەحمەد جێبەجێکردنی ئەو کارەی دەخرێتە ئەستۆ.

لەهاوینی ١٩٦٦ تەنیا سێ رۆژ دوای ئەوە کە لە لێوژە بە یەکەوە لەگەڵ کاك سەدیق و کالارو مەلا سەید رەحمان و سەعید نانی

نیوەڕۆمـان خـوارد و ئـەو بـۆ دیـتنی حـەبیب بـەرەو قەسـرێ، جێگـای ڕادیـۆی شـۆڕش چـووبوو بـەدەنگۆ کـە کـاك سـەدیق نـانی نیـوەڕۆی بەجێهێشتووەو نەگەڕاوەتەوە، ماویـەکی زۆر شایعەی سـەیر سـەیر لـەم بـارەوە بڵاودەکرایـەوە. پـەیگیری و دواکـەوتن بـە دوای ئـەو ڕووداوەدا نیشانی دا دوای ئەوەی حەسەنی برازای ئەحمەد تۆفیق لـە جەماعەتی ڕادیـۆی شـۆڕش دووری خستۆتەوە و بـەرەو (وەسـان) هەڵکشاون ئیتر سـەدیق بەزینـدویی نەبینراوەتـەوە، حەسـەن گۆیـا حاصـل و محەمـەد حەرەس و دوو کەسی تریشی لەگەڵ بووە.

کاك هەژار ئەگەر لـەبیری مابێ و حاشـای لـێ نـەکا خـۆی سـاڵی ١٩٧١ باسـی چـاوپێکەوتن و هەڕەشـەو گوڕەشـەی ئەحمـەدی کـرد کـە ئەگـەر وابـێ و وابکـرێ وەك سـەدیقی کـە (تۆپاندویـەتی) بەرهەڵـستکارانی تریـشی دەتۆپێنـێ، چـەند مـانگ دوای بـێ شـوێن بـوونی کـاك سـەدیق برادەرانی (حشع) لاشـەیەکی سـەربڕاویان لـە چـەم دۆزیبـۆوە کـە پێیـان وابوو دەبێ کاك سەدیق بێ."[28]

---

[28] بڕوانە : کەریمی حیسامی، لەبیرەوەرییەکانم ١٩٧٠–١٩٧٥، بەرگی چوارەم، ستوکهۆلم، ١٩٩٠، ل ٦–٧.

شایەتی چوارەم : مەلا ڕەسووڵ پێش نماز

مەلا ڕەسووڵ پێش نماز لە بیرەوەرییەکانیدا لـەژێر ناونیشانی " یادێك لەشەهید سەدیقی هەنجیری" دا دەڵێت:

" ڕۆژێـك لـەبازاڕی قـەلادزە وتیـان، سـولەیمان لێـت گـەڕاوە کەوتمـە دۆزینەوەیو دوای چاك و چۆنی وتـی، سـەدیقی هـەنجیریم هێنـاوەو لـەو ماوەیـەدا زۆری پەرێـشانەو بیرهـاڵۆزی بـۆ هێنـاوەو پێـشی خۆشـە زۆر کـەس لـە ئێـوە ببینـێ چونکە سـەدیق مرۆڤێکـی بـاش و زانـاو خـاوەن ڕابردوە لەمێژە مەشروب و شـتی وای نەخواردۆتـەوە دەبێـت جێگایـەك کە ماڵ و منداڵی لـێ نـەبێ بدۆزیـەوەو چـەند شـەوێك بـەدەوری یەکـەوە بـین. ئـەو کـات قـادری مامەنـد ئاغـای نـوورەدین وابـزانم لەقـەڵادزە

دەیخوێند یا هەر ماڵی لەوی بوو، چووم و کلیلەکانم لێ وەرگرتو وتم شەو لەماڵەی کەی تۆ کۆبوونەوەمان هەیە. شەوی یەکەم لەو ماڵە سەدیق و سولەیمان و مینەی سیراجی و سەید حەسەن بەبەر مەشروب خواردنەوە زۆرمان سیاسەت کردو چەندجار سەدیق لە چەککردن و بێزارییەکانی ئێمە کە لەو ماوەیەدا لەگەڵمان قسەی دەکرد، هەموو جاریش سولەیمانم دەکردە شاهید ئەویش نەیدەوت وایە، چونکە ئەوەی راست با ئەوەم دەوت ، دوو سێ جار لەگەڵ جنێودان بە ئەحمەد تۆفیق یەك دوو جنێویش راهێش حەواڵەی سولەیمان دەکردهەر زوو رووی لە سولەیمان دەکردو دەیوت: سولەیمان پێم ناڵێی تۆو ئەحمەد تۆفیق کێن کە بەدەستی بارزانی برادەری خۆتان بە چەك کردن دەدەن ، لەسەر کێشەی خۆتان بارزانیتان تێوەرداوەکوا ئەوە کاری سیاسیە ئێوە کردووتانە. لەجیاتی ئەوەی لەناوجەرگەی ولات کاری رێکخراوەیی و نهێنی بکەن هاتون لێرە خۆتان کردۆتە قوڵەچماغی مەلا مستەفاو ئەویشتان لەگەڵ خۆتان تووشی کێشە کردوە لەگەڵ ئەو هەموو گرفتاریەی کە هەیەتی، یەك دوو وردە نامەردو ناپیاویشی پێوتن و ئەو شەوەمان ئاوا گوزەرانو ئەو بۆ خەوتن چوو بۆ لای مینەی سیراجی و شەریف زادەو سالار کە پێکەوە دەژیان لەولای ماڵی ئێمە، من و سولەیمان و سەید حەسەنیش هاتینەوە ماڵی ئێمە. بۆ بەیانی سولەیمان وتی: ئەدی ئەمشەو لەکوێ بین وتم: جێگایەك هەر دەدۆزمەوە بەڵام داوای لێمکرد زۆر باسی شتی رابردوو نەکەم چونکە ئەو پیاوە دەماری کوتراوە ئەوەندە لەوبارانەوە قسەکراوە، هێندە قسەی لەگەڵ مەکە چونکە زۆر هەستیار پاکە، تووشی پەرێشانی دەبێت.

حەمەی حاجی سەعیدی سەردەشتی کۆنە برادەرم کە ئێستا لە سویدەو بە جەمال ناوی دەرکردوە، ئەو کات لە کۆڵانێکی سەر بازاڕی قەڵادزە لەماڵێك ژوورێکی گرتبوو کاسپی دەکرد، لەبەر سووربوون لەحیزبی تودە نەبێت لە هیچ حیزبێکدا نەدەحاواوە...پاش ماوەیەك دۆزیمەوەو پێموت، شتێك هەیە پێتی دەڵێم بەڵام لای کەس باسی مەکە وتی : سەرچاو، وتم: تۆ هەرگیز ناوی سەدیق هەنجیریت بیستوە؟ وتی: ئەرێ وەڵڵا رادەمەنیش زۆرجار باسی کردووە، ئەو دەم رادەمەنیش سکرتێری حیزبی توودە بوو، وتم جا ئەو شەو ئەو سولەیمانی موعینی و چەند کەسی دیکە دێنم بۆ ماڵی ئێوە هەم تۆزێك دەخۆینەوەو هەم باسی سیاسیش دەکەین. هێندەی پێخۆش بوو باوەڕی نەدەکرد...ئەوانەی شەو پێشوو لەگەڵ سمایلی شەریف زادەو سالاری حەیدەری لەو ماڵە کۆبووینەوە، هێشتا دەستمان پێ نەکردبووپەنجەرەیەکی چکۆلە هەبوو بەسەر حەسارەوە بوو، ماڵی خاوەن ماڵیش لەو حەسارەدا بوون پەردێکی پێدا بەردابووەوە لەبەر ئەوەی ئەوکات لە قەڵادزەو ئەو ناوە خواردنەوە زۆر کارێکی نالەبار بوو، پارێزی کردبوو نەمکا لە حەوشە بمانبینن، یەکسەر سەدیق وتی مەلا رەسوڵ ئەو کابرایە بۆ ئێمە رەنگ کردوە؟ زۆرم پێ سەیر بوو هیچ کوێمان رەنگی پێوە نەبوو،وتم: سەدیق رەنگی چی؟ وتی، ئەدی ئەو پەردەیەی بۆ دادوەتەوە بەهەزار حاڵ لێرە ئەو جۆرە کارانە جێگە لۆمەو سەرکۆنەیەو جوان نییە بمانبینن کە ئێمە دەخۆینەوە دوایی ئەو برادەرە دەردەکەن، باس دامەزرایەوەو کێشەیەکی کۆنگرەو ئەحمەد تۆفیق و زۆر شتی تر، لەو ناوەشدا یەك دوو جاری دیکە لەلایەن کاك سەدیقەوە هێرش کرایەوە سەر کاك سولەیمان، لەو کاتەدا خاوەن ماڵ

لێوانی هەڵگرت و بە سلامەتی هەرچی کۆمۆنیستە دەستی پێکردو کاك سەدیق جنێوێکی خەستی حەواڵە کردو دیار بوو کاری دەرەوەی هەبوو ، جەمالی خاوەن ماڵ لەگەڵی چوو زۆری پێ نەچوو بە پرتەو بۆڵە وەژوور کەوتنەوە، لەوی جەمال دەڵێ لەبەر ئەو برادەرانە پێم باش نەبوو پێت بڵێم رادەمەنیش زۆر باسی زانایی و فیداکاری تۆی کرد، ئەویش دەڵێت بە گۆڕی بابی خۆت و رادەمەنیشەوە ئەدی ئەگەر راست دەکەیت بۆ لای برادەران قسە ناکەی مەگەر ئەوانە بڕوایان بە تۆ نەکردوە، بە کورتی بەوجۆرە بەبۆڵەبۆڵ هاتنە ژوورو یەکسەر سەدیق وتی، سەدیق ئەگەر دەزانی ئەو کابرایە ئاوای پیاوی رادەمەنیشەو تودەییە بۆ منت هێناوەوتە ئێرە ؟ ئیتر بە هەموومان بۆمان بێدەنگ نەدەبوو هەتا خاوەن ماڵ زیاتر دەپاڕاوە ئەو زۆرتر قسەی پێ دەوت و زیاتری لەسەر دەڕۆیشت ئەو شەوەشمان بە لەزەوقدان و بێ رێزییکردن بەو خاوەن ماڵە بەڕواڵەت کۆمۆنیستە بردەسەر.

شەوی دواتر خدر مەرەسەنە ماڵێکی رەبەنانەی لە گەڕەکی مام قاسم هەبوو چووینە ئەوێ، هەر ئەو کۆمەڵە کەسە باسمان دامەزراند و دیسان لەسەر ئەو بەزمانەی ئەحمەدو وەڕستکردنی ئێمە بەردەوام بوو منیش هەر ئەوەندە وتم، بێوژدانییەو ئەحمەد تۆفیق لەمە بەولاوە ترە کە ئێستا ئێمە قسەی لەسەر دەکەین، ئەگینا با ئێمە ناکۆکیمان هەبێ، چۆن دەبێت دوای چەککردنمان بەدەستی بارزانی ئەحمەد تۆفیق بەخەڵك بڵێ نابێ رایانگرن، بۆ نموونە، عەبدوڵڵای مامە لاوە ژورێکی دابوو بە ئێمە بە خۆڕایی، پازدە کەس بە یەکەوە دەژیاین و بەهەمووشمان دوو دینارمان نەبوو بۆ تێچوون، کەچی ئەحمەد تۆفیق بەزمی بەو کابرایە گرتبوو دەبێت دەریانکەی چونکە لەگەڵ ئێمە

نەماون. هەرواموت، بەجنێودان لەسولەیمان بەربوو هەرچی بەسەر زمانیدا هات پێیوت و هەتا نیوەشەو جیابوونەوەمان وەك خۆی لێنەهاتەوە بۆمان و بەدوای ئەو شەودانیشتنەدا، زۆر کۆبوونەوەی بەشدار لەکۆنگرەدا وردەوردە ناکۆکی کەوتە نێوانیانەوە هێندێك بەبەرگری لە ئێمەو دژایەتی لەگەڵ ئەحمەد تۆفیق دەست بەکار بوو، سولەیمانیش پاشان راشکاوانەتر قسەی دەکردو ئەو خۆپاراستنەی پێشووی نەمابوو، بۆ ماوەیەکی چاك دەستیان بەکاری خۆرێکخستنەوەو پەیوەندی بە برادەرانی ناڕازییەوە کردو بە سێ لق دابەش بوون، سولەیمان بەرپرسی لقی سێ بوو. بەشی زۆری کادرەکان و پێشمەرگەکان لە دەوری ئەو کۆبونەوەو گۆڤارێکی دەرکرد بەناوی رۆژ، وابزانم چەند ژمارەیەکی لێ بڵاوبۆوە، من زۆرتر پەیوەندیم بەوەوە هەبوو بەبەردەوام ئاگامان لەیەك بوو، دەستەی نیشاندانی نیازپاکیی لەگەڵ من و حەسەنی رستگارو مامەندی قازی دانیشتن رازییان کردین کە لەگەڵیان کاربکەین و لەو ماوەیەشدا ئەحمەد تۆفیق وەك سەرلێشێواوی لێهاتبوو، لەلایەك بەهیچ جۆرێ رازی بەشێوەکاری بەکۆمەڵ نەزم و نیزام نەبوو، لەلایەك وازی پێ لە بارزانی و کارەکانی ئەو نەدەهێنرا، لەلایەکی ترەوە بارزانی کە مەکتەبی سیاسی بەرەو ئێران و هەمەدان راونابوو بۆخۆی بەرە بەرە پەیوەندی زیاتری لەگەڵ رژێمی ئێران پێك هێنابوو وەك جاران نەیتوانی ئەحمەدو برادەرانی لەخۆی کۆکاتەوە نە ئەو کارەی پێشوو بەو برادەرانە مابوو لەوکاتەدا...

" ساڵی ١٩٦٦ ساڵێکی گەلێك ناخۆش و نادیارو پڕ لە سەرلێشێواوی بوو رۆژ نەبوو لەلایەن دەزگای پاراستنەوە بەهانە بە یەك بە یەکی ئێمە

نەگرن، بێجگە لە ئەمیری قازیو سەید ڕەسووڵی بابی گەورەو هەژاری شاعیرو خالید ئاغای حیسامی لەگەل چەند پێشمەرگە کە خۆیان دەکاتریان وەردابوو باسێکیان لەحیزبی دیموکرات و ڕژێمی ئێران نەدەکرد، ئەوانی دیکە هەر لەسولەیمانی موعینییەوە هەتا ئەو کەسانەی لەگەڵی بوون هەتا حەسەنی ڕستگارو مینەی سیراجی و شەریف زادە و سالاری حەیدەری و مەلا محەمەدی خدری و سەعید کاوەو بۆ خۆمو زۆری دیکە، هەموو لەژێر چاودێری و غەزەبی پاراستندا بووین. بەڕاستی و بێ هیچ تێڕوانینێك سێبەری سازمانی ئەمنیەت کە ڕاستەوخۆ دوژمنی ئێمە بوو زۆر لە هی بەشی پاراستن باشتر بوون، چونکە هی سازمانی ئەمنیەت چاوەڕوانکراو بوو، مافی خۆیان بوو هەرچیەکیان لەگەڵ ئێمە بکردایە، بەڵام بۆ بەشی پاراستن و ئەوانەی لەژێرەوە خۆیان دۆڕاندبوو لەناو شۆڕش دا چاوەڕوان نەکراو بوو، یەکەم جاریش بوو لەلایەن کوردی پارچەیەکی دیکەوە ئاوا گوشار بۆ تێکۆشەرانی بەشێکی تر بێنن بەو مەرجەی پەنایان بۆ ئەوان هێناوەو بەگیان و بەدڵیش سەردەمێکی دوورو درێژ چییان لەدەست هاتووە بەرانوێ بەوان لە چوونە شەڕو فیداکارییەوە کردوویانە هەتا پیتاك کۆکردنەوەو هەرچی لەتوانایاندا بووبێ، ئەو تین بۆهێنان و ئازاردانە ژاری گەیاندە گرتن و ڕاهێشتکردنەوە، بۆ نمونە لەگەڵاڵە مونتەقیمی قازی گیراو لەهێزی خەبات کە عەبدولوەهاب فەرماندەی هێزی بوو مەلا ڕەحیمی وێردی ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی کە مەلایەکی ڕۆحانی تێکۆشەر بوو لەگەڵ چەند کەسی دیکە گیران و کوژران و تەرمەکەیان درایەوە بە ڕژێمی شا و ئەو کێشەیە وایکرد تەواوی ئێمەی هارووژاندو لەسەر هەست کرد، من کە ماڵم لە هێرۆی

پشدەر بوو و بەحیساب وازم لەکاری سیاسی هێنابوو، چەند جار عەبدوڵڵا ئاکۆو پێشمەرگەی دیکەیان ناردن بۆ گرتنم، یان هێنانە خوارەوەم، بەڵام خەڵکی هێرۆو حاجی مەحمود ئاغا نەیانهێشت و ڕزگاریان کردم، لەو کاتەدا نامەیەك بۆ سولەیمانی موعینی دەچێ داوای لێدەکەن بچێتە باڵەکایەتی و مەکتەبی سیاسی و ئەویش هەواڵ بۆ لای مەکتەبی سیاسی دەنێرێت و ئەوانیش لە وەڵامدا دەڵێن ئێمە داوامان نەکردووە لەوانەیە ئیدریس بەناوی ئێمەوە ئەو نامەیەی نوسیبێ، ئیتر بە خۆی و برادەرانەوە بۆ خۆپەنادان و دوور کەوتنەوە لەمەترسی ڕاهێشتکردنەوە بەرەو لای سونێ دەکەوێتە ڕێ ...کە تازە سەدیق هەنجیری بێ سەروشوێن کرابوو."[29]

[29] سەربردەی ژیانم ، پێداچوونەوەی: بەختیار ، بەشی یەکەم ، سلێمانی ، ٢٠١٢، ل ١٧٠–١٧٣، ١٨٢.

شایەتی پێنجەم : ئەمیر قازی

" دژایــەتی و نــاڕازیبوونی خــۆم دەگــەڵ بەیاننامــەو بڕیارەکــانی کـۆنگرە...لەنامەیـەکی چـەند دێڕیـدا نووسـی و وەك هەڵوێـست دامـە دەست کاك ئەحمەد تۆفیق کە بەیەکەوە لەگەڵ کاك سدیق دانیشتبوون و خەریکی چەپەو ڕاستەی نووسراوەکانی لەمەڕ کۆنگرە بوون. داواشم کردبـوو کـە هـەم بەیاننامـەو هـەم بڕیارنامـەکان جـارێ رابگیرێـن ، چـی دیکـە بـڵاو نەکرێتـەوە تـا کۆمیتـەی نـاوەنی کۆدەبێتـەوە و بەکێـشەکە رادەگا.

کـاك ئەحمـەد هەڵوێـست نامەکـەی مـنی خوێنـدەوە بـە عـادەتی خـۆی کەمێك مات بووپاشان گوتی: ئەوەی لە بەیاننامەکەدا لەسەر کۆماری کوردستان و ڕێبەرانی کۆمار نووسراونەوە، دەقی ئەو هەڵسەنگاندنانە نین کە لەکۆنگرەدا لێدوان و نەتیجەگیریان لەسەر کراوە، کاك سدیق کە

مەنشی و نوتهەڵگر بووەلە کۆنگرەدا دەستی بردوتێ و وای لێ کـردووە کە ئێستا هەیە.

کاك سدیق ئینکاری کرد کە دەستی بردبێتـێ و گـوتی: نـەس و دەقـی بەرهەمگێری باسەکانی کۆنگرەیە" وایـەو وانییە لەنێوانیاندا دەهات و دەچوو لەو بەینەدا منیش چوومە نێو کێشەکە و گوتم: ئەگەر وابێ کاك سدیق خەریکە وردە حیسابی کۆنی خۆی کە دەگەڕێتـەوە بۆ زەمانی کۆمار، کە لەدڵدا تـا ئـەوڕۆ هـەر ڕاگرتـووە کـە دەیـەوێ لەسـەر کـۆنگرەو حیزبی دێموکرات پاکی بکا." دانیشتنکە بەناخۆشی تێکچوو، بەڵام گوترا با لەکۆبوونەوەی بەرینی کۆمیتەی ناوەندیدا، باسەکە بکرێتـەوە، هاوکات بەیاننامەکەش بڵاو نەبێتەوەو جارێ رابگیرێ.

ڕۆژی دیاریکراو لەدێی دێلوێ لەدیوەخانی "حەمەدی کاخدری" یادی بـەخێر، کۆبوونـەوەی هـەرواوی کۆمیتـەی ناوەندی بەبەشداری جێگـرو چـاودێرەکان پێکهـات...هـەر لـەنێو سـەعاتی هـەوەڵی کۆبوونەوەکـەدا، ناکۆکی و خیلاف لەنێوان کاك ئەحمەد و کاك سدیق ساز بوو، هـەر کـام ئـەوی دیکـەی بـە دەسـتێوەردان و کەیفـەی خـۆی لـە نووسـراوەکاندا تاوانبار دەکرد.[30] لەبەینی قساندا کاك سدیق بەکاك ئەحمەدی گـوت: " تۆ درۆ دەکەی!".

گوتنێکی ئەوتۆ ناخۆش، کاك ئەحمەدی تووڕە کرد، لێـی هەسـتا سـەر چـۆك، ئـەوەی نـە شـایەد و نـە بایـەدە، لـەزاری هاتـە دەر، بەچەشـنێك

[30] بەگوێرەی ڕاپۆرتێکی ساواك، سەدیقی ئەنجیری ڕێکخەری دانیشتنەکانی کۆنگرەو ڕێکخەری پەیڕەوی نێوخۆ و بەرنامەی حیزب بووە،
بڕوانە: چپ در ایران ، از ساواك استان اربایجان غربی به تیمسار ریاست سازمان و کشور، عنوان: درباره سالار حیدری ، تاریخ: ٤٦/٤/٢٢، شماره: ٢٠٦٢/ه، ل ٤١٧.

مەجبوور مام لەسەر حورمەتگرتنی کۆبوونەوەکە، بەدەم کاك ئەحمەد دابێمەوە...کاك ئەحمەد دەستی دا قەڵەم و کاغەزی خۆی و ژوورەکەی بەجێهێشت، کۆبوونەوە بەوەندە کۆتایی هات و دواتریش تازە هیچ جاری دیکە، کاك ئەحمەد لەدانیشتنەکاندا، بەشداری نەکردەوە...

رۆژێك لە رۆژگار، نامەیەکی کاك ئەحمەد بۆ کۆمیتەی ناوەندی هات دە نامەکەیدا نووسیبووی کە لە دەروون و لەناوخۆیدا ماندووە بەخۆی و بەجەماعەتەوە ، مەبەستی لە دەستە پێشمەرگەکانی جەبهەی دەربەندی رانیە بوو بەرەو قەندیل دەچێ، لەوی ماوەیەك ئیسراحەت دەکا، با کۆمیتەی ناوەندی شەش مانگ ئیسراحەت و پشووی بۆ دابنێ، لەو ماوەیەشدا بۆ پەیوەندی خۆی دەگەڵ کۆمیتەی ناوەندی کاك سدیقی! پێشنیار کردبوو وەك رابیت و پەیوەندیدار لەبەینی وی و کۆمیتەی ناوەندیدا.

چار نەبوو داواکارییەکەی قبوڵ کراو، کاك سدیق بوو بە پێوەندیدار، یەك دوو جاران چووە قەندیل و دیداری کاك ئەحمەدی کرد. وا دیار بوو کاك ئەحمەد زێتر هەر لە کاك فایەق و نووسرەی ئەو یاداشتانە دڵئێشە، کە کاتی خۆی لە لەکۆبوونەوەی گوندی دێلۆ ، لەسەر کاك سدیق و رێزنەگرتن لە کۆبوونەوەکە، جوابەجەنگێمان کردبوو...

کاك سدیق، کە ئەویش هەر لەبنکەی سونێ بەجێمابوو، وەك گوترا، ئەرکی پێوەندی دەگەڵ کاك ئەحمەد بە ئەستۆی ئەوەوە بوو. پاش بڵاوبوونی برادەران، رێی ناوچەی "گەلاڵەی حاجی ئۆمەرانی" داگرت، تا لەو دەوروبەر دیداری کاك ئەحمەد بکا، چونکە کاك ئەحمەد پاش ئیسراحەتێکی پازدە بیست رۆژە لەقەندیل، بەرەو خوار بووبۆوە، لەناوچەی باڵەکایەتی لەدێی "شێخان" بەلان لەدی بەدوور لە

بڵیندایيەك بنكەيەكی گەورەی بە حەمام و ئەشپەزخانەوە دروست کردبوو و لەوی جێگیر ببوو...

لەماوەی چوار پێنج مانگی بەهارو هاوینی ئەو ساڵەدا، شپرزەیی و ناکۆکییێکی زیاتر، داوێنگیرمان بوو. کاك سدیق کە لەسونێرا بەر لەشەهیدبوونی باپیر شکاك بۆ پێوەندی و دیدار دەگەڵ کاك ئەحمەد چوو بۆ ناوچەی باڵەکایەتی، بێ ئەوەی دەگەڵ کەس مەشوەرەت بکا لەوێ لە دێی "دەربەند" کە سەر رێی هاتوچۆی ماشێنی گەلاڵە-حاجی ئۆمەران و دوکان و ماڵی یەك دوو برادەری حیزبیشی هەر لێ بوو، پاڵی دابۆوە. بێجگە لەوە کە قەت هەر نەهاتەوە بنکەی کۆمیتەی ناوەندی لە سونێ، لەوێ دەگەڵ کاك ئەحمەدو بنکەی شێخان، تووشی گیروگرفتی تازەو ناکۆکی هاتبوو.

کاك سدیق لەماوەی مانەوەی خۆیدا لەدەربەند، دەگەڵ چەند کادرێکی دیکەی حیزب کە ماڵیان لەو ناوچەیە بوو، جا چونکە خۆشیان بەچەپ دەزانی، هەوادارو دۆستی حیزبی شیوعی ئێراق و گوێڕادێریان لەوان زیاتر بوو تا لەحیزبەکەی خۆیان حیزبی دیمۆکڕات، سەریان پێکەوە نابوو هەر بەپێوانەی خۆیان دەیانپێوا.

کاك سەدیق بەڕواڵەت تووشی ئاڵوگۆڕ هاتبوو کەوتبۆ سەر قەناعەتێکی نوێ. دەیگوت هەر لەپێناو بەرژەوەندی شۆڕش و هەر لەو مەجالە تایبەتییانەی حاکم بەسەر کەش و هەوای سیاسی کوردەواریدا، وا باشە واز لە چەك و کۆبوونەوەو تەنانەت واز لەتێکۆشانی سیاسیش بێنین، ون بین و مات بین. بەولایەدا کەوتبوو کە نابێ جەبهەو چەکدارمان هەبن. بێجگە لەوەش کەوتبووە دژایەتییەکی توند دەگەڵ کاك ئەحمەدو جەبهەی وی لە رەواندز.

جارێك چوومە لای لەدەربەندو هەوڵم دا بیگێڕمەوە بۆ سونێ، فایدەی نەبوو دەگەڵم نەهاتەوە، ئەو پێشنیازی منی دەکرد کە دەرکی بنکەی ناوەندی لە سونی داخەم و جەماعەتەکە بڵاوە پێ بکەم. دەیگوت جارێ با دیارو بەرچاو نەبین هەرکەس کوڕی بابی خۆی. هەربۆیەش چەندین جار دەگەڵ پێشمەرگەکان بنکەی شێخان کە لەجەبهە دەگەڕێنەوە بۆ ئیسراحەت لە بنکەی حەسانەوەیان، قڕەی لێ پەیدا دەبێ، بەگژیاندا دێ کە لەچی دەگەڕێن و بۆ بە قسەی ئەحمەد تۆفیق دەکەن. دیارە ئەوەش خۆی مەسەلەیەك بوو کە کاك ئەحمەدی لێ تیژ کردبوو و نێوانیان لەوپەڕی ناخۆشیدا بوو...

لەسەر بزربوونی کاك سدیق، بۆچوونی تایبەتی خۆم هەبوو لام وابوو لەوانەیە کاك سدیق کە کەسایەتێکی زۆر مولایم و ئارام، لەهەمان کاتدا دوورکەوتوو و ناشارەزا لە هەڵسوکەوتەکانی کۆمەڵگای کوردەواری بەتایبەتی هەلومەرجی ناسك و نالەباری شۆڕش و ناتەبایی ناوخۆییمان، وەڕزیان کردبێ. دەنا کی کاری بە مرۆیەکی ئاوا بێ ئازار دەبێ، بەڵان دواتر هەڵەبوونی بۆچوونی خۆمم لێ روون بۆوە. "[31]

[31] لەبیرەوەرییە سیاسییەکانم، چاپی دووەم، سلێمانی ، ٢٠١٤، چاپخانەی شڤان ، ل ١٠٠-١٠٦، ١١٧.

شایەتی شەشەم :مەلا محەمەدی خزری

.

" سەرەتای پایزی ١٣٤٣ نزیکەی ٢ مانگ پێش گرتنی کۆنگرە، کاك فایق لەگەڵ جەماعەتێك لە کادرو پێشمەرگە گەڕانەوە وڵات سەردانی ناوچەکانی سەردەشت و گەورك و مەنگوڕو موکریان کردو نزیکەی دوو حەوتووی پێ چوو...چەند رۆژێك دوای گەڕانەوەی کاك سولەیمانی موعینی ، لە پایزی (١٣٤٣) دا . شەهید کاك سەدیقی ئەنجیریش هات، بۆ سەنگەسەر، ئەو دەم ناوی کاك سەدیقی ئەنجیری بۆ ئەوانەی وەکو خۆم پێشمەرگەو لەبنکەی سەنگەسەر بوون، ناسیاو نەبوو، جگە لە یەك دوو کەسی وەك کاك عەبدوڵڵای موعینی و کاك مونتەقیم قازی کە کوڕە سابڵاخی بوون، دەنا ئێمەمانان ! ناوبراومان نەدەناسی...کاك عەبدوڵڵا دوای گەڕانەوەی لە بێتوین، باسی بەستنی کۆنگرەی و

کەسایەتی کاك سەدیقی ئەنجیری و نووسینی بەرنامەی حیزب، و زۆر جەریانی تری بەدرێژی بۆ باس کردم. هەتا ئەو دەم بەدروستی نەمدەزانی کۆنگرە دەگیرێ. بەهەر حاڵ کاك سەدیق هەتا نووسینی پەیڕۆی ناوخۆ و بەرنامەی حیزبی تەواو نەکرد، خۆی نیشان نەدا، بەڵام دوای گەڕانەوەی کاك باپیر جاروبار دەهاتە مزڵەکەی ئەو کە لە قشڵەی سەنگەسەردا بوو...

کاك ئەحمەد دوای جێگیربوونی لە شێخان زۆر بە راشکاوی کەوتە بەربەرەکانی و دژایەتی دەگەڵ کاك سەدیقی ئەنجیری و کاك سولەیمانی موعینی و ...زۆر بەدزێوی لەبارەیان دا، پروپاگەندەی بێ واتای دەکرد، کاك ئەحمەد ئەوەی باش دەزانی کە ئەو کەسانەی وا ئێستا لەدوای کۆنگرە لەدەوری یەکتر هاڵاوان، لەبواری سیاسی و یاساییەوە، ناتوانی هیچ کارێکیان دەگەڵ بکا، و لەهەمان حاڵیش دەوری کۆمۆنی سلێمانی بەسەر چووبوو. نەیدەتوانی بە کەڵك وەرگرتن لەهێزو رێزی بارزانی، کاردانەوە نیشان بدا، ناچار ئەو جارە کەوتە رەچاوکردنی کاری نائاسایی و هەڵوێستی ناسیاسیانە، و بەهۆی کەسانی پیاوخراپ ، بۆ لەناوبردنی هاوڕێ و رکەبەرەکانی پەنای بۆ رەشەکوژی دەبرد، وەکوو دەیانگوت، لەو بوارەوە خاوەن ئازمون بوو!

...کاك سولەیمان دەگەڵ کاك سەدیق و مامۆستا میرزا ئەحمەد و سەرجەم ئەو کەسانەی پێشتر دەگەڵ سیاسەتی کاك ئەحمەد تۆفیق ، ناتەبا بوون، و هاتبوونەوە نێو ریزەکانی حزب، هەموویان لە سونێ بوون. کۆمیتەی ناوەندی بەتایبەتی کاك سەدیق، زۆر هیوا بەو جەماعەت هەبوو، و تەمایان بوو کە بۆشایی ناوەندی حیزب، بەو کەسانەی کە هەتا ئێستا دوورە پەرێز بوون پڕ بکەنەوە. چاوەڕوانی

دەرفرتێکیان دەکرد کە لە پلنوم، یان کۆنفرانسێك دا، ئەو کەسانەی ئامادەی کارکردنیان هەیە بکرێن بە جێگر، یان مشاویری کۆمیتەی ناوەندی...

لێرەدا پێویستە ئەوە بگوترێ، کاك سولەیمانی موعینی، هەروەکو کادرێکی لێوەشاوەو ئازا بوو، لە دروستکردنی تەشکیلات و گرتنی پەیوەندیش تا ڕادەیەکی زۆر سەرکەوتوو بوو، لەو ماوەیەدا کە لە وڵات بووین...نزیکەی سێ مانگ لەگەڵ کاك سولەیمان لەناوچەکانی مەنگوڕان و گەوڕکان ماینەوە. لە دۆڵی "میرسێ" وابزانم لە گوندی "کارگێ" بووین، لەگەڵ کاك سولەیمان بە یەکەوە لە ماڵێك بووین، گوتی:

" لە ورمێوە برادەرێك هەواڵی بۆ ناردووم کە یەکێك لە کاربەدەستانی شۆڕش بەڵێنی بە تیمسار "صیادیان" داوە کە سولەیمانی موعینی و ئەو کەسانەی داوایان دەکەنەوە بیاندەنەوە بە ئێران"؟

دەوروبەری نەورۆز بوو، بڕواکردن بەو قسەیە لەو سەردەمەدا کە، هێشتا کارو کردەوەیەکی وەها لەلایەن ڕێبەرانی شۆڕشەوە ئەنجام نەدرابوو. بۆ ئێمە هاسان نەبوو. دوای باسێکی نێو خۆمان لەدەوری یەکتر کۆبووینەوە، هاتینە سەر ئەو ڕایە کە، چەند کەسێکمان بگەڕێینەوە بۆ سونێ، و هەلومەرجەکە لەنزیکەوە هەڵسەنگێنین و لە هەمان کاتیش دا کاك سولەیمان نامەیەکی بۆ سەدیق نووسیبوو...

ئەو هەواڵەی لە کاك سولەیمانمان بیستبوو، بۆمان ببوو بە جێگای پرسیار؟ هەرگیز بڕوامان بەوە نەدەکرد، شۆڕش، بەتایبەتی سەرۆك بارزانی کارێکی وەها سەبارەت بە ئێمە ئەنجام بدا. چونکە بەگشتی ئێمە لەهەموو بارێکەوە بێ چاوەڕوانی هیچ جۆرە ئافەرین و پاداشتێك

لە قولایی دڵەوە بارزانیمان خۆشدەویست شانازیمان پێوە دەکردو خۆمان بە پێشمەرگەیەکی دڵسۆزی بارزانی و شۆڕشەکەی دەزانی! بۆیە بڕوا کردن بە کردەوەیەکی وەها بۆ ئێمە جێگای پرسیار بوو؟

گوتمان ئێمە دەچینەوە سونێ، ئەگەر زانیمان مەترسێك هەیە بەبێ دەنگی دەگەڕێینەوە، چاویشمان بە کاك سەدیق دەکەوێ، بزانین ئەو دەڵێ چی و نەزەری چییە؟

...مەلائاوارەی شەهید گوتی: تۆ راست بڕۆ بۆ دەربەند، لای کاك سەدیق، ئەحمەد شۆڕش دووری خستۆتەوە بۆ ناوچەی بادینان، لەناوچەی باڵەکایەتی نەماوە. مەلا سەید رەشید لە شێخانەو تۆ لەپێشدا بچوو بۆ لای کاك سەدیق. من حەوتووی پێشوو لەلای بووم. کاتێ گەیشتی درەبەند، بچۆ لای یونسی خەیات، شەو شوێنەکەی کاك سەدیق و کاك سەعید کوێستانی دەزانێ، رێنوینیتان دەکا.

ئیتر من بەیانی ئەو شەوە، جلکەکانی خۆم گۆڕی، جلی پێشمەرگایەتیم دانا، چونکە ئەو دەمە هەرکات پێشمەرگە چووبان بۆ شوێنێك دەبوا وەرەقەی ئیجازەی ئامر هێزیان بوایە. منیش بۆ ئەوەی خۆم پێشانی حەسۆی نەدەم، بەجلی ئاسایی بەرەو باڵەکایەتیی وەڕێکەوتم ...تاریخی رۆژەکەم بەدروستی لەبیر نەماوە، چەند رۆژێك لەمانگی خاکەلێوەی ١٣٤٥ تێپەڕ ببوو. من بەدوو رۆژ بە پێیان گەیشتمە دەربەند. زیاتر لەساڵێك دەبوو خوالێخۆشبوو یونسم نەدیبوو، چوومە دوکانەکەی، دوکانێکی لەدەربەند گرتبوو، خەیاتی کردبۆوە. دوای نەختێ سانەوە، هێندەی پێ نەچوو، کاك سەعید کوێستانی هات...هەرسێکمان – کاك سەعید و یونس و خۆم– بە یەکەوە بەرەو ماڵ و مزڵی کاك سەعید و کاك سەدیق وەڕێ کەوتین.

لەگوندی دەربەند وەدەرکەوتین لە خانوی ماڵان دوورکەوتینەوە هیچ خانویك دیار نەبوو، ئەو جارە بەنێو دارستاندا مەودایەك رۆیشتین لەنێو دۆڵێك دا خانویەکی چووکە هەبوو کە خانوی باغ بوو، هاوینان خاوەنی باغەکە لەوێ دا دەژیا، بەڕاستی بۆ جێگەی ژیان نەدەبوو نازانم چۆن و بۆچی ئەو شوێنەیان هەڵبژاردبوو. کە چووین ژوور، کاك سەدیق لە ژوورەکەی خۆیدا وەکو هەمیشەی خۆی، خەریکی خوێندنەوە بوو، کە چاومان بە یەکتر کەوت ئیتر هەردوکمان شاگەشکە بووین. دوای یەکتر لەباوەش گرتن و ماچ و موچ، دانیشتین وردە وردە کەوتینە سەر پرسیاران لە هەموو بابەتێکەوە. من تاڕادەیەك باسی سەفەری وڵات و خۆمانم بۆ گێڕاوە، لەمەڕ تەشکیلات و پێشوازی خەڵکی کوردستان لە حیزب و پێشمەرگە...ئیتر کاك سەدیق لە خۆشیان چاوی وەبزە کوتبوون. ئەوجارە من پرسیارم لێ کرد:

لەسەر مەسەلەی دوارۆژی شۆڕشی کوردستانی گەرمێن و وەزعی خۆمان لە کوردستانی عێراق نەزەری چییە؟

کاك سەدیق سەبارەت بە شۆڕش و بارزانی، زۆر گەشبین بوو، لەقولایی دڵەوە بارزانی دەپرست! پێی وابوو ئەگەر بەشێوەیەکی جیددی مەسڵەحەتی شۆڕشمان لەبەر چاو بێ و بیپارێزین! بێ موشکیلە دەتوانین لە کوردستانی گەرمێن درێژە بەخەباتی سیاسی بدەین. کاك سەدیق گوتی: دەبێ تاڕادەیەك بەچەکەوە خۆمان لەجادەو شوێنە بەرچاوەکان بپارێزین. ئێستا حکومەتی ئێران لە کوردستان هاروژاوە، شۆڕشی کوردستان کە جگە لەئێران رێگایەکی تری نیە و نابێ ئیچمە لەلایەن شۆڕشەوە گلەیی مان بێتەوە سەرو...

پرسی کێشە و دەمە تەقەی خۆی و زەکی ئاکرەییم لێ کرد؟ گۆتی:

شتێکی زۆر گرنگ، نەبوو ئێوە ئەوەتان لەکوێ زانیوەتەوە؟

گوتم: ئێمە لەولآت بیستمانەوە، کە لەقاوەخانەی مستەفا سولەیمانی، لەدەربەن، زەکی هاتووتە ژوور ئێوەش لێوە بوونە، گوایە زەکی قسەی بێ ئەدەبانە کردووە، هەتا ئەو جێگایە کەگوتوویە ئێوە هەقتان نییە بێنە سەرجادە و.. پاشان ئێوەش دایگژاونێ... و یەکێ لە لێپرسروانی شۆڕش کە، دەگەڵ زەکی دەبێ، دەکەوێتە بەڕیوانی و پێش دەرگیری ئێوە و زەکی دەگرێو...

هەرچەندە کاک سەدیق هیچی بۆ من نەگێڕاوە، بەڵام لە قسەکانی ڕا هەستم بەوە کرد کە زەکی لەلایەنێکەوە تەحریك کراوە، ئەگینا زەکی کاک سەدیقی نەدەناسی!

پاشان نامەکەی کۆبونەوەی سونێم دایە، خوێندیەوە، گوتی ئەوە کادرانەی ئەو نامەیان نووسیوەو ئێمزا کردەوە، دەکرێ نیوەکانیان بڵێی؟

منیش بە ناوەکان دا هاتمە خوار...ئیتر سەری راوەشاند! گوت:

سەید رەسوڵ بابی گەورە هاتۆتە سونێ لای کێ یە؟

گوتم لای کاک حەمەدەمین و کاک سمایلە و کاک ئەمیرە. لە کاک حەمەدەمین و کاک سمایل زۆر بەگازندە بوو، گوتی:

کاک حەمەدەمین و سمایل حازر نین هیچ کارێك وەستۆی خۆیان گرن و خۆیان لە هەموو شتێك دەبوێرن، چۆنە وا بەراشکاوی داوای گەڕانەوەی ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی دەکەن؟

...کاک سەدیق لەپێش دا زۆر هیوای بە کاک حەمەدەمین و کاک سمایل بوو، هەربۆیەش زۆر گازندەی لەو دوو کەسە هەبوو. هەروەها گوتی

ئەمیرو سەید رەسوڵ نازانن کە ئەحمەد لێرە نەماوەو بۆ ناوچەی بادینان تەبعید کراوە.

جا ئەوجارە دەستی کرد بە دەردی دڵ و لەسەید رەسوڵی بابی گەورەو نەخشی مەنفی ناوبراوە لە مەڕ تەقینەوەو دووبەرەکی نێوان ئەو و کاک ئەحمەد تۆفیق...

گوتی: کاکە برالە! بە نوری ئەو چرایە ئێوە –هیچتان– کادری گەڕاوە لە کوردستان ، هێندەی منداڵێك لەسەر وەزع ئاگادار نین."

یەکێك لە تایبەتمەندیەکانی کاک سەدیق ئەوە بوو کە کاتێ باسی رووداو و بەسەرهاتێکی دەگێڕاوە، لای وابوو کە تەرەفەکەی وەکو خۆی بەوردی لە هەموو بابەتەکە ئاگاداری هەیە! هەر لەبەر ئەوە بوو کە کاتێ باسی جەریانێکی دەکرد لە چەند جوملەی زیاتری لەسەر نەدەڕۆشت. ناچار دەبووم بڵێم کاک سەدیق، درێژەی بدەیە، دەیگوت بەڕاستی هیچی لێ نازانی؟

باسی جەریانی کۆنی خۆی و کاک ئەحمەد تۆفیقم پرسیار کرد کە لەو ماوەیەدا چاوی پێکەوتووە یان نا. داخۆ ئامادە بوو بگەڕێتەوەو درێژە بە هاوبەشی خەبات و تێکۆشانی تەبایی بدات؟

گوتی: " ئەو کوڕە ئامادە نەبوو بۆ گەڕانەوەو قبوڵکردنی هیچ جۆرە رەخنەیەك، نازانم بۆچی ئەوەندە نەحاواوەو قسە نەبیستە؟ زۆری لەگەڵ خەریك بووم، لەسەر کردەوەکانی رابردووی خۆی، زۆرم نەسحەت و سەرکۆنە کردووە کە بە خۆیدا بچێتەوە...بەڵام ئەو کوڕە– (کاک ئەحمەد تۆفیق) زۆر کەللە وشکە! ئامادە نەبوو هیچ شتێ قبووڵ بکا"

گوتم کاك سەدیق لە رابردوودا چ کارێکی کردووە کە بۆتە جێگەی رەخنەی ئێوە؟

گوتی چۆن! بەڕاستی نازانی؟

گوتی " باسی نەحەوانەوە لەگەڵ ئەو کوڕە باشانەی حیزبی، ئێوە لە من باشتر دەزانن! ئەوانە هەموو ئینسانی چاك و فیداکار بوون، هەر یەکە بەنێو و ناتۆیەك پاڵی پێوەنان. کۆنگرە رەئی دا ئەوانە بگەڕێنەوە بۆ نێو ریزەکانی حیزب ، بەو جۆرە کە دیتت کە چ رێزێکی بۆ رەئی کۆنگرەی ٢ دانا؟

نێوان مەکتەب سیاسی کۆن و مەلا مستەفا، جەریانێکە بەخۆیان مەربوتە، ئەرکی ئێمە ئەوە نیە خۆمان تێکەڵاوی ناکۆکی نێوان ئەوان بکەین. ئێمە لێرە میوانین بۆچی دەبێ شەڕی ئەوان بۆ خۆمان بکڕین؟ و دەیان شتی لەو بابەتە.

هاوینی ساڵی چل و سێ، دوو کەسی کوردی ئێرانی گوایە هەردووکیان دز بوونە، چەکداری ناردوون گرتوویانن، هێناویانن بۆ سەنگەسەر، بێ مەحکەمە و لێپرسینەوە کوشتونی و شوێنەونی کردون.

ساڵی رابردوو، ناردی مراد شیرێژو حسن ریتاڵی هێنا ئەویش بەو جۆرە بوو کە خۆت بەچاوی خۆت دیتت! دوای ئەوەی کە رایان کردووە ئێستا دیسان چەکداری کردوونەتەوەو لەحاڵی حازردا خەریکە بۆ مەبەستی خراپ کەڵکیان لێ وەردەگرێ و ئاژاوەیان پێ بنێتەوەو هەڕەشە لەم و لەو دەکا...!

کاك سەدیق لەماوەی ئەو چوار پێنج رۆژەدا کە لەلای بووم، رۆژانە بە یەکەوە وەدەردەکەوتین و زۆر جەریانی بۆ باس دەکردم...کاك سەدیق

زۆری هیوا بە دواڕۆژ هەبوو، نیازی هەبوو دوای گەڕانەوە کاك باپیر و مامۆستا مەلا رەحیم و کاك سولەیمان ناوەندی حیزب بەرفراوان بکەن و کلاسی کادر بکەنەوەو کادری سیاسی بعاملێنن و بەرنامەی زۆری هەبوو بۆ داهاتو...

پاش ئەو باسە، کاك سەدیق گوتی:

"تۆ دەبێ هەتا بۆت دەکرێ زووتر بگەڕیەوە بۆ سونێ، لەوانەیە سولەیمان گەڕابێتەوە یان بگەڕێتەوە، لەلایەن مەکتەبی تەنفیزی داوابکرێ، دەبێ پێی بڵێی تا چاوی بەمن نەکەوێ نەچێ بۆ مەکتەبی تەنفیزی! بڵێ هەرچی زووترە بێت بۆ لام بەڵام نەیەتە دەربەندی. لەو نزیکانە بێ بەدوام دا بنێرێ من دەچم. من قسەم دەگەڵ کردونە. لەوانەیە بەم زووانەش چاوم بە مەلا مستەفا بکەوی، تۆ گیر مەبەو خۆت بکەیەنەوە سونێ، نەکوو حەسۆ بەنێوی مەکتەبی تەنفیزی بەدوای دا بنێرێو...

ئەوەشت لەبیر نەچێ، ئێستا کە دەگەڕێیەوە کوردستانی ئێران، حکومەتی ئێران لە کوردستان تاڕادەیەکی زۆر هاروژاوە، کاتێ دەچنەوە بۆ دەبێ شوێنی رێگەکەتان بگۆڕن و زۆر وشیاربن، ئێستا ناوچەکان وەك پێشووتر نەماون و پڕبوونە لە پاسگاو ژاندارم و دەبێ ئاگاتان لەخۆتان بێ و وریایانە بجوڵێنەوە! " ٣٢

[32] محەمەدی خزری، لاپەڕەیەك لەتێکۆشانو جولانەوەی ساڵەکانی ٤٢-٤٧ (١٩٦٣-١٩٦٨)ی حیزبی دیموکراتی کوردستان، سوید، ٢٠٠٣، ل ٣٦-١٠٢.

شایەتی حەوتەم : مەلاحەسەنی رستگار

مـەلا حەســەن لــە ٢٦ی ئـادار ١٩٨٩ لەپرســیارو وەڵامێکـدا لەگـەڵ کەریمی حیسامی :

حیسامی : باسی بێ سەروشوێنبوونی سەدیقی هەنجیری چۆن بوو؟!!

مەلا حەسەن: "کە خەبەری ون بوونی سەدیقمان زانی وەدوای کەوتم چوومە لای خالیدی حیسامی لەرادیۆی شۆڕش چونکە سەدیق لەکن خالید اغا نانی نیوەڕۆی خواردبوو . خالید اغا گوتی: سەدیق لای من بووە دوای نان خواردن کتێبێکی وەرگرتووە چووە لەو سەرە بیخوێنێتەوەو ئیتر نەهاتۆتەوە، بەڵام ڕاستی!! نەدەکرد.

پاشان بڵاو بۆوە کە حەسەنی برازای عەولای ئیسحاقی کوشتوویەتی و، گۆیا حاصل و ئەوانیشی لەگەڵ بوە، پێشتر دەمانچەیەك بە

حەسەنی برازای (ئەحمەد تۆفیق) بووە کە دەمانچەی مرۆڤێکی بەڕێزو ناسراوی کورد بوە."

حیسامی– ئەو مرۆڤە ناسراوە کێیە من دەیناسم؟!

مەلا حەسەن : عەولای مام سەعیدییە. جارێك لێشم پرسی ئەو دەمانچەی تۆ بۆ بە ئیسحاقی بوە؟ چرژاو، تێکچو و گوتی: (راستە ماوەیەك دابوم بە حەسەنی ئیسحاقی) ...(بێ شك خالیدی حیسامی ئاگای لە کوشتنی سەدیقی هەنجیری هەیە)[33]

شایەتی هەشتەم: سەعید کاوە

" کاك سەدیقی ئەنجیری ئازەر! پێشنیازی پێ کردم سەرێکی لای باڵەکایەتی بدەین، منیش لێم پرسی : لەبەرچی دەچین و بۆ بچین؟ ناوبراو گوتی:

[33] بڕوانە : کەریمی حیسامی، لەبیرەوەرییەکانم ١٩٧٠–١٩٧٥، بەرگی چوارەم، ل ١٠-١١.

—پێم باشە ماوەیەك لە گوندی سونێ دورکەوینەوەو ئەگەر بکرێ دیدەنیەکی مەلامستەفاش دەکەم. خۆمان سازکردو کەوتینە ڕێ. لەڕێگا زۆر دڵخۆش بوو بەوەی بارزانی ببینێ و هێندێك مەسایلی سیاسی رۆژ هەبوو لەگەڵی باس بکات. کاتێ راوێژی لەگەڵ من دەکردو من وەڵامی پرسیارەکانم دەداوە، تۆ خۆشبین نی، بۆیە وابیر دەکەیەوە. وا بۆم دەرکەوت بارزانی بەڵێنی شتێکی پێدابوو بۆیە زۆری لێدەکۆڵیەوە بزانی خوو خدەو بیروبۆچونی بارزانی چیە؟ من ئەوەی دیبوم و دەمزانی وردە وردە دەهاتین و بۆم دەگێڕاوە. زوو زوو دوپاتی دەکردەوە کە دەبێ بارزانی ببینێ و بەقەولی خۆی ئەوەی لەگەڵ کاك فایەق بڕیاریان لەسەر داوە بە مەلامستەفای بڵێ. بۆم دەرکەوت لەگەڵ کام فایق هێندێك بڕیارات و شت هەیە کاك سەدیق دەیەوێ بە مەلامستەفای رابگەیەنێ.

سەرئەنجام دوای حەوت هەشت سەعات رێگا رۆیشتین لەهەورازی گوندی وەسانێ سەربەرەوژێر بوینەوەو بۆ شەوێ گەیشتینە گەلاڵێ و بەیانی هاتینە دەربەندی باڵەکایەتی. کاك سدیق لەو سەفەرەدا نەیتوانی بارزانی ببینێ. دوایی چووین شوێنێك بدۆزینەوە بۆماوەیەك لەگەڵ کاك صدیق لەوی بمێنینەوە. لەدۆڵێکی سەروی دەربەند لەدۆڵێکدا کوخێکمان لە کاك عەبدولای خەزوری مەحمود خەیات وەرگرت و پتر لە ٦ مانگی تێدا بووین. بە دوو سێ رۆژ جارێك دەهاتینە نێو دەربەند و پێویستی خۆمان دەکڕی و دەچوینەوە کۆخە هاوینەکەو موتاڵای خۆمان دەکرد. بەکورتی زستانەکەمان لەو کۆخەدا بردە سەر، مەگەر کادرێك یان میوانێکی ئاشنامان هاتبا دەنا لەو دۆڵە چۆڵە کەس نەیدەدتینەوە، ئەویش دەبوایە یۆنس لەگەڵیان هاتبا دەنا

نەدەینرایەوە. من بەرۆژ دەنوستم و شەوانەش دادەنیشتم گوێم هەڵدەخست و کتێبم دەخوێندەوەو ئاگاداریم لەخۆمان دەکرد نەوەکو شتێکمان بۆ بێتەپێش.

لەو زستانێدا لەسەر داوای کاك سەدیق سەفەرێکی تارانم کردو پەیوەندیەکم بۆ گرت...دوای حەوتوێك کە من لەتاران گەڕامەوە...کاتی هاتمەوە لای کاك سەدیق و پەیام و هەواڵی ئەولام بۆ هێناوە پێی وابوو هەموو دنیایان داوەتێ گەلێك جار وەبیری دێنامەوەو دەیگوت: قەتم پیاوەتی تۆ لەبیرناچێ.

رۆژێکی کاك سەدیق سازبوو بچێ سەرێکی بارزانی بدات. من و خانەلێتان لەگەڵی وەڕێ کەوتین. ئێوارە گەیشتینە "مامەرووت" مامەرووت ئیستگەی رادیۆی کوردستانی لێ بوو. لەسەر ناسیاری کاك سەدیق بووین بەمیوانی کاك خالید حیسامی. کاك سدیقی ئەنجیری نامەیەکی بۆ بارزانی نووسی و داوای دیداری لێ کرد. شام مان خوارد وەڵامی نامەکە نەهاتەوە، کاك سەیدق داوای لەمن و خانەلێتان کرد ئێمە بگەڕێینەوە، پێم وایە لەبەر ئەوەی بوو نەیدەزانی کەنگێ وەڵامی مەلاقاتی لای بارزانی دەدرێتەوە. بۆیە پێی داگرت ئێمە بگەڕێینەوە، یان لەبەر ئەوەی بوو لەو ئەشکەوتەی کاك خالیدی لێ بوو شتومەك و کەل و پەلی نوستن و جێگاو رێگا کەم بوو بۆیە ویستی ئێمە بگەڕێینەوە. بەڵام لەبەر دڵی کاك سەدیق چارە نەبوو دەبوایە بەجێی بێڵین. بە کاك خالیدی حیسامیم ئەسپاردو شەوێ گەڕاینەوە دەربەند. دوو سێ رۆژمان چاوەڕوانی کرد، کاك سەدیق نەهاتەوە، لەو ماوەیەدا بێ نێوەدان تەیارەکان لەبەیانی ڕا دەهاتن بنکەی رادیۆێ و ئەو سلسلە کێوەی مامەرووتیان دەکوتاو بۆمبارانیان دەکرد. بەهەر ترس و

لەرزو پەناو پەسیویێکدا بوو، خۆم گەیاندە مامە رووت، کاک خالیدم دیتەوەو پرسیاری کاک سەدیقم لێ کرد، نازانم بۆ بە پرسیارکردنی ئەنجیری کاک خالید تێك چوو، دوایی گوتی: پێرێ کاک سەدیق لەلای بارزانی گەڕاوەو فەرمووی دەچم لەسەر ئەو ئاوە خۆم دەشۆم تەنانەت بۆ خواحافیزیش نەهاتۆتەوە.

دوایی لێی پرسیم : بۆ چما نەهاتۆتەوە؟!! کاتی من گوتم نا، دیسان گوتی:

رەنگ بی بۆ سەفەرێکی دوور رۆیبێ!

لەجەنگەی پرسیارو وەڵامدانەوە، هاڕەی تەیارەو بۆم باران، باسەکەی لێ شێواندین هەڵاتن و خۆشاردنەوەو راکردن بۆ بن دەوەنان هەموو شتێکی لەبیر بردمەوە.

بەنێو دارو بەردو دەوەناندا خۆم دەربازکردو هاتمەوە دەربەند. پتر لە حەوتویێك چاوەڕوانی کاک سەیدق بووم هیچ هەواڵێکی نەبوو، نامەیەکم بۆ کاک سولەیمان نوسی و لەچوونی کاک سەدیق و مانەوەی لەلای کاک خالیدی حیسامی و چونەوەی دوبارەی من بۆ لای کاک خالید و وڵامی ناوبراو ...گشتم تێدا گونجاند.

داوام لە کاک فایق کرد کە بۆ پتر رون بوونەوەی ئەو مەسەلەیە سەرێکی باڵەکایەتی بدات و لەسەر رێگا پرسیارێك لە کاک خالید بکات، بەڵام نابێ شەوێ لەوێ بمێنێتەوە. دوای چەند رۆژێك کاك سلێمان هاتە دەربەند، گوتی : چومەتە مامەڕووت و مەسەلەی ونبونی سەدیقم لە خالیدی حیسامی پرسیوەو دەڵێ :

–رۆژێك کاك سەدیق گوتویەتی کیسەکەم بۆ پڕکە لەتووتن، من سەفەرێکی دوورو درێژم لەپێشە، دوایی خواحافیزی کردوەو رۆیشتوەو..هتد.

کاتێك من و کاك سولەیمان وەڵامەکان و قسەگۆڕی کاك خالیدمان لەگەڵ یەکتر بەراورد کردن، هاتینە سەر ئەو ڕایە کە کاك سەدیق شتێکی بەسەر هاتوەو خالیدیش دەزانی و بێ ئاگا نیە. ناوبراو یان دەترسێ و ناوێرێ پێمان بڵێ، یان ئامادە نییە ئەو راستی یەمان لەگەڵ باس بکا.

دوای راوێژ لەگەڵ یەکتر، پێمان وابوو کە دەبێ شتێك بنووسرێ و ٢٠٠ دانێکی لێ چاپ بکرێ و بینێرین بۆ دەرەوەی وڵات بڵاو بێتەوە. پێمان وابوو گیراوە، یان تەسلیمی ئێران کراوەتەوە. لەسەر ئەو باوەڕە بووین ئەو نوسراوە بڵاو بکەینەوە و داوا لە کۆڕ و کۆمەڵەکانی دەرەوە بکەین یاریدەمان بدەن. بۆ ئەوەی ئەگەر کاك سەدیقی ئەنجیری لەلایەن شۆڕش گیرابێ، یان تەسلیم کرابێتەوەو لەزیندانەکانی ئێران دا بێ، بە بڵاوکردنەوەی ئەو نوسراوە لەناونەچێ و بمێنێ.

دوای یەکدوو مانگێك برادەرانی حیزبی شیوعی لە چۆمیدا مەیتێکی بێ سەریان دیبۆوەو ئەو نیشانانەی بۆ کاك سولەیمانیان باس کردبوو، کاك سولەیمانی هێنابووە سەر ئەو باوەڕە کە تەرمی کاك سەدیقی ئەنجیری بووەو کوژراوە. بەدوای بێ سەرو شوێن چوونی کاك سەدیق ئەنجیری و رووداوی تر، ئەوەندەمان رووداوی نوێ و ناخۆشی دیکە بۆ هاتنەپێش، رووداوە کۆنە دڵ تەزێنەکانی وەبن خۆی دا...

ئەو دەورانە بۆ ئێمە ناخۆشترین دەورانی پێشمەرگایەتی بوو لەنێو شۆڕشی کوردستانی عێراقدا. لقی جاسوسی و پیلانگێڕی سازمانی

ئەمنیەتی ئێران بەنێوی (پاراستن) شەو رۆژ دژی ئێمە لەپیلانگێڕی رانەدەوەستا. هەمووی ئیچمە ناسرابووین و تازە نەدەکرا نەهێنی بین و خۆمان لەژێر چاوەدێری و دواکەوتن و هەڵنانی "پاراستن" بپارێزین. بەزاهیر بە بەرنامەی میللی هاتبوە مەیدان . هەر کەسێك بە بیرو ڕاو بۆچوونی هێندێك لە بەڕێوەبەرانی شۆرشش نەجوولاباوە، دەکەوتە بەر هێرشی "پاراستن". پاراستن لەکەسانی دژی پێشکەوتوخوازی پێك هاتبوو. بە زاهیر بەربەرەکانی کۆمۆنیزمیان دەکرد، بەلاّم لەراستیدا وەك گوی لەمست بەرنامەو فەرمانی سازمانی ئەمنیەتی ئێرانیان بەکەسانێکی وەك حەمەی عەزەدۆم و صەدیق ئەفەندیو...بەڕێوەدەبرد. لەخوارەوەش لەکەسانێکی وەك زەکی عەقراوی و غەزالی و ئەحمەد حاجی...کەڵکیان وەردەگرت." [٣٤]

هەروەها لە ١٥ی ژونی ١٩٨٩ سەعید کاوە لەنامەیەکی بۆ کەریمی حیسامی لەبارەی بێ سەروشوینکردنی سەدیقەوە دەڵێت:

"ساڵی ١٩٦٤ کاك سولەیمانی موعینی نامەیەکی بۆ نووسی کە بێتە کوردستان و تاران بەجێ بێڵێ و بی. لەنامەکەدا داوای لیٚ کردوە کە بێت بەڵکوو لەو سەردەمە مێژوویەدا بتوانێ نەخشی بنەڕەتی هەبێت و ناکۆکی نێو حیزب چار بکات. کاك صدیق دێتە مەهاباد و لەوێڕا برادەرانی حیزب دەیگەننە سونێ. من و مەلا ئاوارەو هاشمی حق طلب

[34] سەعید کاوە، ئاوڕێك لە بەسەرهاتەکانی خۆمو رووداوەکانی نێو حیزبی دیوکراتی کوردستانی ئێران، چاپی یەکەم، ١٩٩٦، ل ١٥١-١٥٥

(قادر شەریف) لەکوردستانی ئێران بەشاخانەوە لەناوچەکانی دوورو نزیکی کوردستان لەنیچو خەڵك دا دەگەڕاین.

بەنێوی "کۆمیتەی ساخ کەرەوەی ح.د.ك خەڵکمان روون دەکردەوە. زۆری پێ نەچوو کۆنگرەی دوهەمی ح.د.ك لەچیاکانی سونیٚ دەگیرێ. کۆمیتەی ناوەندی هەڵدەبژێررێ و هێندی کەس لەو کۆنگرەیەدا دەردەکرێن. من و قادر شەریف و مەلائاوارە لەو کەسانە بووین کە دەرکرابووین.

بەلام پاش مانگێك هەیئەتێك لەلایەنن ح.د.ك بۆ بانگ کردنەوەو هاوکاری کردن و دەست بەکاربوون بەدوامان دا هاتن...

من و مەلائاوارەو قادر شەریف هاتینەوە کوردستانی عێراق، کۆمیتەی ناوەندی حیزب بڕیاری کۆنگرەی شکاندو مشاوەرەتی کۆمیتەی ناوەندیان داینێ. کاك صدیق بۆ یەکێتی و پتەوی حیزب لە هەموو دەرفەتێك کەڵکی وەردەگرت و دڵسۆزانە خەریکی کاروبەڕێوەبردنی ئەرکەکانی حیزبی بوو. کاك صدیق بۆئەوەی هێندێك دەستی ئەحمەد تۆفیق کورت کاتەوە هاتە باڵەکایەتی لەگوندی دەربەند لە دۆڵێکا خانوێکمان گرت و دوور لەچاوی دوژمنان پێکەوە لەوی دەژیاین و کادەرەکانی حیزبی و برادەرانی کۆمیتەی ناوەندی جاروبار ئەگەر کارێکی زەروریان هەبایە دەهاتنە دەربەندو پاش وتوێژ دەگەڕانەوە بۆلای سونێ.

هاوینی ١٩٦٦ بۆ مەسەلەیەکی گرنگی دەرون حیزبی کە مەبەست پتەوکردنی حیزب و نزیك بوونی زیاتر لە پارتی بوو، سەفەرێکمان بەرەو لێوژە کە دەفتەری سیاسیی پارتی لەوی بوو رێك خست. لەوی لەگەڵ حەبیب محەمەدو هێندێك لەئەندامانی دەفتەری سیاسی قسەی

کردو بەرەودوا گەڕاینەوە، شەوێ گەیشتینە (مامە رووت). مامە رووت چەند تەپکێکە لەنێو جەنگڵ و چەند ئەشکەوتێکی تێدایە. لەوێ ئیستگەی رادیۆ کوردستانی لێ بووو کە ئێواران هەواڵەکانی شۆرشیان لێ بڵاو دەکردەوە، لە مامەڕووت شەوێ میوانی کام خالیدی حیسامی بوون. بۆ شەوێ کاك صدیق ئەنجیری دەبوایە بمێنێتەوە، چونکە قەرار بوو بەیانی بچێتە لای مستەفا بارزانی بۆ هێندێك وتوێژ لەسەر وەزعی حیزبو ئەو وەزعەی کە پێکهاتبوو. وە هەروەها لەمەڕ ئەو مەترسیانەی کە رۆژ بەرۆژ بۆ کادرو ئەندامانی حیزب پێکدەهات . دەبوایە منیش بگەڕێمەوە بەرەو دەرەبەند بۆ هێندێك شت کە دەبوایە بکرێن وردە وردە جێگاکانمان بگوێزینەوەو نزیك سنوورو جادەکان چۆڵ کەین. قەرار وابوو کاك صدیق پاش دیتنی بارزانی بگەڕێتەوە بۆ دەرەبەند، بەلام تا سێ رۆژ خەبەرێکی نەبوو. من دوای سێ رۆژ چوومەوە مامەروت لای کاك خالید حسامی و پرسیاری کاك صدیق ئەنجیریم لێ کرد، وەڵامی دامەوە کە چۆتە لای بارزانی و هاتۆتە ئێرەو نەهاری خواردوەوکیسەکەم بۆ پڕکردوە لەتوتن و رۆیشتوە. وەپاش چەند رۆژ جارێکی دی چوومەوە بۆ پرسیار. ئەوجار قسەی پێشووی لەبیرنەمابوو گوتی: کاك صدیق لیباسەکانی خۆی لەسەر چۆمی شوشتو گوتی سەفەرێکی دوورم لەپێشە و زۆرم پێ دەچێ و زۆرم نان بۆ دانێ بەهەرحاڵ کاك صدیق لەمامەڕووت سەری تێداچووو تەنیا کاك خالید حیسامی دەزانی قاتڵی کاك صدیق کێیە..

پاش ماوەیەك برادەرانی حیزبی شیوعی عێراق لەچۆمی نێوان گەلاڵە و دەرگەڵە کەلاکێکی بی سەریان دیتبووەو لەنێونیشانەکانی دەرکەوت کە دەبێ کاك صدیق بێت و کوژرابێ. پێم خۆشە ئەوەشت عەرز بکەم

کە کاك صدیق کەوتبوە بەر رق و توڕەیی احمد توفیق چونکە بەراستی پیلانەکانی ناوبراوی بەتەواوی تێك دابوو لێی هەڵوەشاند بۆوە. باڵی چەپی حیزبی هێندێك بەهێز کردبوو. وە بەرەبەرە لەو ئاڵۆزی و ناکۆکی فیکریە دەهاتەدەر. بەداخی گرانەوە لەماوەی ساڵێك دا کادەرکانی حیزبی یەك لەدوای یەك هەریەك بەناوێك و بەهۆیەك لەناودەچوون و نەگبەتی و نەهاتی کە لەلایەن دوژمنانەوە بەرنامەرێژی و طرح رێژ دەکرا روی تی کردبووین و هەر یەك بەلایەکدا تەفروتونا دەکراین."[35]

عەوڵای مەلا عوسمان ،ئەمیر قازی، مەلا سەید رەشید، حەسەن رستگارو ئەحمەد تۆفیق و چەند پێشمەرگەیەکی حیزبی دیموکرات لەگەڵ ژمارەیەك لەخەڵکی ئاسوری لەکانی ماسی.

[35] ، لەبیرەوەرییەکانم ١٩٧٠–١٩٧٥، بەرگی چوارەم، ل ٨-١٠.

شایەتی نۆیەم : خالد ئاغای حیسامی "هێدی"

" لەسەروبەندی ئەوەدا کە پیاوی حکومەت لە هاتوچۆی لای شۆڕشدا بوون بۆ ئەوە کە پێگەی وتویژ خۆش کەن، یەکێك لەو نێردراوانەی حکومەت بەناوی (زەید ئەحمەد عوسمان) داوای لە بارزانی کردبوو ئیجازەی بدا چاوی بە جەماعەتی ئێزگی بکەوێ و ئێوارەیەك کە هەموومان لەزاری ئەشکەوتی ئێزگە لەگەڵی دانیشتبووین پێشمەرگەیەك بانگی کردم وتی وەرە میوانت هاتوە، ئەگەر چووم دوو برادەری جەماعەتی ئێرانی، (سەعید کوێستانی) و (شێرزاد) ناوێك

بوون و گوتیان کاك سەدیق (سەدیقی هەنجیری) ئەوشۆ لێرە میوانی تۆ دەبێ و ئێمە دەڕۆین دوایی دێینەوە لەدوی کاك سەدیقم بردەوە ژوورەکەی خۆم و، پێش ئەو دەمەم ئەو سەدیقەم نەدیبوو، بەلام دوایی کە دەستی بەقسە کرد دەرکەوت مە ئەندامی حیزبی دێموکراتی ئێرانەو، تازە لەودیو ڕا هاتۆتە عێراق و، لەکارو کردەوەی ئەحمەد تۆفیق زۆر ناڕازییە و، دەیوست گۆڕان و ئاڵوگۆڕ لەبەڕێوەبەرایەتی حیزبەکەدا بەدی بێنێ و بە قەولی خۆی ئەحمەد تۆفیق لغاوکا کە ئاوی بێ لغاوی خواردبۆوە! ئەو کاك سەدیقە دوو شەو لەوێ بوو، ڕۆژی هەوەڵ کتێبێکی دەست دایە و گوتی دەچم لەو بن دارانە دەیخوێنمەوەو ئەگەر بکرێ جلەکانیشم دەشۆم "ئەگەر چاکم لەبیر مابێ".

ڕۆژی دوایی داوای توتن و پێڵاوی لاستیکی کرد و کە هات دەرکەوی لێم پرسی بۆ نیوەڕۆ دێیەوە؟ گوتی ئەگەر هاتمەوە هاتمەوە دەنا تۆ نانی خۆت بخۆ.

لەو یەك دوو ڕۆژەدا لەگەل باسی چلۆنایەتی کاری حیزبی دێموکرات و هەڵوێست و بڕوای خۆی ئەوەشی گوت کە بۆیە هاتۆتە ئەو ناوە بچێتە لای سەرۆك بارزانی لەدێلمان و هێندێك موشکیلاتی حیزبی خۆیانی لەگەڵ باس بکا.

دوای ڕۆیشتنی ئەو هێندەی پێ نەچوو دوو پێشمەرگەی جەماعەتی ئێران لەمەقەڕی شێخانەوە (عەولای مام سەعید) و یەکی تر کە ناوی ویم لەبیر نییە هاتە مەقەڕی ئێزگەو گوتیان جەماعەت گوتویانە لەمێژە نەماندیوە وەڕەزیمان کردوە، دەبێ بچی لەگەڵ خۆت بیهێنی دوو ڕۆژ

لێرە بی، منیش وتم قەیدی نییە ئیجازە لەساڵح یوسفی وەردەگرم دوای نیوەڕۆ دەچین.

کە بوو بە نیوەڕۆ وەختی نان خواردن هاتن پرسیاریان کرد نانی چەند کەستان بۆ بێنین، من گوتم نانی چوار کەس، عەوڵای مام سەعید گوتی بۆ چوار کەس ئێمە سی کەسین. گوتم سەدیقی هەنجیری لێرەیە و پێش نیوەڕۆ وەدەرکەوت و ناشزانم دێتەوە یان نا بەڵام ئەگەر هاتەوە با بی نیوەڕۆ نەبێ، گوتی کورە خوا دەزانێ سەری خۆی بۆ کوێ هەڵگرتووە باوەڕ مەکە بێتەوە، گوتم ئەگەر نەهاتەوە با نانەکەی بەرنەوە.

ئێمە سێ کەس نیوەڕۆمان کرد و حازربووین بڕۆین بۆ شێخان و کاک سەدیق نەهاتبۆوە، لەبەر ئەوە نانەکەی ویمان لەگەڵ قاپ و کەوچکەکانی تر لەدەرەوە لەبەردەم دەرگای ژوورەکە دانا و دەرگامان داخست و رۆیشتین بۆ شێخان، دوایی سەعید کوێستانی هاتەوە هەواڵی پرسی گوتم رۆیوە نەهاتۆتەوە ئەویش رۆیی.

کاک سەدیق لەورۆژەوە بێ سەروشوێن چووکەس نەیزانی چی لێهاتووە، بەینێك دوای ئەوە گوتیان باوکی لە مەهابادەوە هاتووە بەپێ و شوێنیەوەو، چۆتە لای بارزانی و وادیار بوو ئەویش سەری لێ هەڵنەکردبوو.

...یەك دوو تێبینی لەسەر ناڕاست بوونی وتەکانی سەعید کوێستانی هەیە کە نابێ لێرە بەسەریاندا باز بدەم: یەکەم هەر سەدیق میوانی من بووە نەك ئەویش کە دەڵێ شەو میوانی ئەو بووین، دووهەم: لەجارێك زیاتر بەدوای هەواڵی سەدیقدا نەهاتۆتەوە کە دەڵێ جاری دووەم

چووم، ئەو جارەش چۆن هاتوەو چۆن رۆیوە هەموم دەق و دۆغری پی گوتوە، سێهەم : سەدیق هەر لەمنی نەویستووە نانی زۆر بۆ دانێم و نەشیگوتوە سەفەری دوورم لەبەرەو، ئەگەر گوتباشی لەو بن بەردانە من هیچ تەبەکە نانم لەلا نەبوو لەبەردەستی دانێم و هیچی واشم لەلا نەبوو پزووی ریچگەی پێ بکێشم و بۆی نزیك کەمەوە و ئەوانە هەر راش نەبردوون و هەمووی سەعید خۆی سازی کردوون...

" لێرەدا دەبێ پیرۆزبایی ئەو کەشفە گەورەیە لە کەریمی حیسامی و حەسەنی رستگارو هەڤاڵە دڵسۆزەکانی!! تری سەدیقی هەنجیری بکەم منیش وەك ئەوان هەر ئەوەم پی باشتر بوو کە لە شرتوگوم بوونی سەدیقی هەنجیری گەڕێن هەتا بیست سی ساڵێك پێدەچێ و دوایە بەسەر کەسێکی دا بێنن و لێی گەڕێن بەو شەرتە کەس نەپرسێ: ئەری کاکە ئەوە چۆن بوو ئێوە ئەو ماوە دوورو درێژە گوێی خۆتان لی ئاخنی بوو ، ئەورۆ لەنوێ هەڵەسونتان هێناوەتەوەو فرمێسکی بەدرۆی بۆ هەڵدەوەرێنن.

کێ رێی لێ گرتبوون ئەگەر لەجەنگەی ون بوونەکەیدا هاتبان و هەر لە ئێزگەوە هەتا ئەو جێیە کە لێی بزر بووە لێتان کۆڵیباوەو، زانیباتان ئەو کەلاکەی حیزبی شیوعی دۆزیویەتەوەو، بەداخەوە بۆتە بەرماوی قەل و داڵ و گورگ و رێوی کێیەو، چۆن کوژراوەو چی وای پێوە نیشانی بدا ئەوە سەدیقە یان نا کە ئەو دەم شوێنی تاوان و تاوانباریش چاکتر هەڵدەگیرا چونکە نوێ بوو ، یان دەترسان لەوەدا پێی خۆتانی " لە باڵەکانی راست و چەپی حیزب" بێتە نێوێ و ریسواتان کا."

دیارە شك و گومانی وان بەڵگەو مەدرەك و هەبوونی سەبەب و هۆكاریشی لەسەر گومان لێكراوەكان پێویست نییەو، هەر تەنیا قسەی خۆیان بۆ بەهەڵەبردنی خەڵك‌و داپۆشینی گەندەڵكاریەكەیان بەس و باوەڕپێكراوە!!

خۆ ئەوان باش دەزانن كە سەدیقی هەنجیری لە كوردستانی عێراق نە دوژمنی هەبوو نە كەس دەیناسی نە بەچاك و نە بە خراپ‌و منیش هەروەك ئەو خەڵكەی تر هەتا ئەو ڕۆژە نەهاتۆتە ئێزگە نە قەتم دیوە، نە هەڤاڵ حیزبیم بوە، نە وردە حیسابم لەگەڵی بووە، نە شەریكە مڵكم بوە، نە خەڵكی شارێكیش بووین كە شتێكمان لە بەیندا بووبێ ئیتر من بۆ دەبێ ئاگام! لە كوژرانی سەدیقی هەنجیری بووبێ ئاخر نابێ ناوێكی هەبێ؟

من لە ئەشكەوتی سەردیمانی بەخۆم و دەمانچەیەكەوە ئەگەر ئاگام لە كوژرانی سەدیقی هەنجیری لەسەر ڕووباری دەرگەڵە ڕێگەی سێ چوار سەعات دوور هەبێ دەبی بۆ چوون و هاتنەوە باڵم گرتبێ و كڵاوی سەخرە جندیم لەسەرنابێ بەڵام ئەگەر واش بێ وەڵامی ئەو پرسیارە هەر دەمێنێ كە ئەنگێزەو هاندەری من لەو باڵگرتنەدا دەبێ چی بووبێ؟

هەموو كەس دەزانێ لە كوردەواری كەس نیە میوان ڕووی تی نەكا، هەركەس لەقەدەر خۆی و كەسیش هەر قسەو هەستان و دانیشتنێكی میوان كردی ناینوسێ و لەبەری ناكا بۆ ئەوە كە سبەینی بیكاتە بەڵگە و، من كەشف و كەراماتیشم نەبوو كە سەدیق ون دەبێ هەتا كەنگی هاتوەو كەنگی ڕۆیوە و چی گوتوە هەموو لەبەركەم‌و دوایی بۆ خەڵكی بگێڕمەوە.

لەبەر ئەوە من هەرچەند تاوانی ون بوونی سەدیقی هەنجیری ناخەمە ئەستۆی كەسێكی تایبەت بەڵام بەدڵنیاییی دەڵێم كە ئەندامانی حیزبەكەی خۆی نەبێ كەسی تر دەستی لەوەدا نییەو، كوشتنی سەدیقی هەنجیری هیچ دەردو ئیحتیاجێكی هیچ كەس چارە ناكا. ململانێی حیزبی لێ دەرچێ جا ئەگەر لەبەر شێوەی بیركردنەوەی، ئەگەر لەبەر ئەو زانستەی پێیان شك دەبردو ئەگەر ئەوانە هەردووكیان بێ. هەڤاڵەكانی سەدیق پاشەڕۆژی چالاكی سەدیقیان لە كوردستانی عیراق بەو زانستەوە لەبەر چاو بوو و، دەیانزانی زۆر پێ ناچێ دەستی نەخوێندەوارو لێنەهاتوەكان دەبەستێ، هەڵیان دەپەسێرێ‌و ئەو دەم پەژیوانی دادیان نادا. جا بۆچی بێڵن وای لێ بێ و ، كار! بدەنە دەست خۆیان؟[٣٦]

[36] **ئاوێنەی شكاو یان بیرەوەریی هێدی، چاپی دووەم، هەولێر ، ٢٠٠٨، ل ١٦٥–١٧٤.**

باسی سێیەم : سەرنجێك لەسەر تاوانی بێسەروشوێنکراوێکی بێ گڵکۆ و مەزار "سەدیقی ئەنجیری"

ئەمێستا بەپێشکەشکردنی ئەو زانیارییی و گێڕانەوە جۆراوجۆرانەی لەباسی یەکەم و دووەمدا هاتوون سەبارەت بە کەسایەتیی و تێڕوانین وئاکاری سەدیقی ئەنجیری و دۆخی ئاڵۆزو پەرتی نێو خودی حیزبی دیموکراتی کوردستان و هەروەها هەلومەرجە دژوارەکەی باشووری کوردستان کە لە قۆناغی جوڵانەوەیەکی چەکداریی نابەرامبەردا بوو لەگەڵ رژێمی عێراق و لەنێوخۆشی خۆیدا لەبارێکی نالەبارو دووبەرەکیدا دەژیاو ئێرانیش وەك دەوڵەتێکی خاوەن بەرژەوەندیی لەرێگەی دەزگا سیخوڕییەکانییەوە دەستی تێخستبوو..هتد، هەموو ئەمانە تاڕادەیەك لەدۆسیەی تاوانی بێسەوشوێنکردنی سەدیقی ئەنجیری دا وێنەیەکمان سەبارەت بە قوربانییەکەو دۆخی تاوانەکە دەخاتەبەرچاو. هەروەها، بەلەبەرچاوگرتنی ئەوەی خودی سەدیقیش ئەندامێکی کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دیموکراتی کوردستان بووەو لەو حیزبەشدا بەوهۆیەی کە لەدەورانی کۆماری کوردستانەوە هەڵسوڕاوەو رێبەرێکی زیندوکەرەوەی حزب بووە ، بە یەکێك لە کادرە قەدیمییەکان دەناسرێت، چەسپاویشە کە ناوبراو کێشەی شەخسیی و ناکۆکیی و مەسەلەی خوێن و تۆڵەو شتی ئەوتۆی کۆمەڵایەتیی لەگەڵ هیچ کەس و لایەنێك نەبووە، هەربۆیە ناکرێ تاوانی بێسەروشوێنکردنەکەی بە تاوانێکی ئاسایی بدرێتە قەڵەم و دەبێ بەتاوانێکی سیاسیی یان وردتر "تەسفیەی سیاسیی" بژمێردرێ.

دیارە ئەنجامدانی تاوانێکی ئەوتۆش بەتەنیا لەئەستۆی تاوانکارێکدا نییە، کە بەهۆی هەڵچوونێکی لەناکاو و لەدۆخی توڕەبوونێکدا دەستی چووبێتە خوێنی قوربانییەکەی، بەڵکو ئۆباڵەکەی لەئەستۆی "گروپێك یان چەند کەسێکە" کە خاوەن رابردوویەکی تاوانکارین و هێند بەئەزموونن کە بە شێوەیەکی زۆر ورد رەگەزەکانی ئەو تاوانەیان لە قۆناغەکانی (هۆکار، بیرلێکردنەوە، پلاندانان، ئامادەکاریی ، جێبەجێکردن و دواتر شاردنەوەی شوێنەواری تاوانەکە) جێبەجێکردووە، بەجۆرێك وا نزیکەی نیو سەدە بەسەر ئەو تاوانەدا تێدەپەڕێ هێشتا لەلایەن هیچ دەزگایەکی یاسایی و فەرمییەوە هەوڵێك بۆ ئەنجامدانی لێکۆڵینەوەیەکی تاوانکاریی ورد نەدراوە کە سوود لە هەموو شێوازەکانی هاوچەرخی گەڕان بەدوای تاوانکارێکی نادیاردا ببینێت، تاوەکو لەرێگەی پشکنینی تەرمی قوربانییەکە (ئەوەی کە لە دۆسیەی سەدیقی ئەنجیری دا ونە و تا ئێستا سەدیق کەسێکی بێ گڵکۆ و مەزارە) و گەڕان بەدوای ئەو چەکەی تاوانەکەی پێکراوە ، هەروەها لێپرسینەوەی گومانلێکراوان و وەرگرتنی قسەو بۆچوون و دانپێدانانەکانیان، کێومالکردنی شانۆی تاوانەکەو کۆکردنەوەی بەڵگە مادییەکان و بەراوردکردنیان، دەستڕاگەیشتن بە بەڵگە نهێنییەکان (کە بێگومان لەدۆسیەی سەدیقی هەنجیری دا، چ دەزگای سیخوڕی ساواکی ئێرانیی کە سەدیقی ئەنجیریان بە ئۆپۆزسیۆنێکی دژ بەرژێمی شاهەنشاهیی ناساندووەو دواتریش دانپێدانانی ئەو کەسانەیان وەرگرتووە کە لەم دۆسیەدا پەنجەی تۆمەتباریان بۆ درێژ دەکرێ، یان پارتی دیموکرات و سەرکردایەتی شۆڕشی ئەیلول بەسەرۆکایەتی مەلامستەفا بارزانی کە تەنیا هێزی باڵادەست و خاوەن بڕیاربوون لەو

ناوچـەیەی تاوانەکـەی تێـدا کـراوە، چ خـودی حیزبـی دیمـوکراتی کوردســتانیش کــە بــەدوای زانــینی چارەنووســی ســەرکردەیەکی بێـسەروشوێنکراویدا کـەوتووە، نـاکرێ هـەروا بێباکانـە بەسـەر ئـەو تاوانــەو بکەرەکانیــدا تێپــەڕیێن و لێکۆڵینــەوەی خۆیــان لــەبارەوە نــەکردبێ!!) بەڵگــەی یاســایی چەســپاو بخاتــە بــەردەم دەزگــای دادپــەروەریی و تاوانکـاری راسـتیینە لـەم دۆسـیەدا ئاشـکرابێت و دادپەروەریی بچەسپێت!!

بەهەر حاڵ ، ئێمە لەم کۆڵینەوە مێژووییەدا، جگە لە گەڕانەوە بۆ قسە وتراو و بیستراو و نووسراوەکانی شایەتحاڵ و بایەخدارانی دۆسیەی بێـسەروشوێنکردنی سـەدیقی ئـەنجیری و پێـشکەشکردنی سـەرنج و تێبینی و ئاراستەکردنی هێندێك پرسیارو دەرخستنی هەندێ بۆچوون چارەو رێبازێکی دیکەمان لەبەردەمدا نییە تاکو هەڵهێنجان و وەڵامێك بۆ هۆکاری تاوانەکەو ئاماژەیەك بە ئەنجامدەرانی بخەینە بەرچاو کە مـەرج نییـە لەسـەدا سـەد راسـت بـن هـەتاکو وەك وتـرا لـەرێگای لێکۆڵینەویـەکی تاوانکارییـەوە راسـتیی و ناڕاسـتیی شـتەکان لـێکتر جیانەکرێنەوەو ئەو بۆچوونانە نەسەلمێنرێت.

دیـارە بەشـێکی بەرچاوی ئەوانـەی قسەیان لـەم بابەتـە کـردوە وەك : سـەعید کـاوە[٣٧] ، مـەلا رەسـووڵ پـیش نمـاز، حەسـەن رسـتگار، مـەلا

[37] سـەعید کـاوە لـە بیرەوەرییـەکانی نووسـیویەتی : " کـەمتر لـە سـەد میترمـان لەگـەڵ بنکـەی مـەلا مستەفا نێـوان هـەبوو. ئەحمـەد تۆفیـق لـەبن دەسـتی مەلامستەفادا بەرنامـەی تـاوان و مرۆڤکـوژی داڕشـــتبوو...هـــەمووومان لاوی خـــوین گـــەرم بـــووین، لـــەهیچ شـــتێك نەدەترســـاین و نەدەپرینگاینەوە...پێمان وابوو ئەگەر رۆژێك بچینە لای مەلامستەفای بارزانی و کردەوەی نێوخۆیی کاك ئەحمـەدی بـۆ بـاس بکـەین، جگـە لـەوەی پـشتیوانی مـان لێـدەکا و بـۆ کـاری سیاسـیش دوای هەرشتێکی لێ بکەین‌و بۆ هەر هەرەکەتێکی سودی کوردی تێدا بێ یاریدەمان دەدا، ئێمـە لاوی بێ

محەمــــەدی خــــزری، و حەمــــەدەمینی ســــیراجی، هۆکــــاری بێــسەروشوێنکردنی ســەدیقی ئــەنجیریان بــۆ ململانــێ و ناکۆکییــە نێوخۆییەکانی نێو خودی حیزبی دیموکراتی کوردستان گەڕاندۆتەوەو رێبەری یەکەمی حزبیان کە ئەحمەد تۆفیقە بە پلاندارێژەری ئەو تاوانە تۆمەتبار کردووە[٣٨] گوایە سەید حەسەنی ئیسحاقی برازای راسپاردووە لەگەڵ سێ پێشمەرگەی تردا بەناوی مراد رەسوڵ عەلی لەیلان و مراد حاسڵ و محەمەدی میرزا عەولا ئەو تاوانە ئەنجام بدەن.[٣٩]

ئـەزمون و دڵ پـاك و سـادە لەسـەر ئـەو بیروبۆچـون و نیـازە پاکـە هـەنگاومان هەلـدێناوە، ئـیتر نەمانـدەزانی لـەنێوان بـارزانی و ئەحمـەد تۆفیـق دا چ دەگـوزەرێ چیان کـردوەو چ گرێدراوەیـەکیان بەیەکەوە هەیە!

بەڕاستی ئێمەی لاوو تازەپێگەیشتوو تا بڵێی بێ تەجروبـەو ئـەزمون بووین. ئـەوەی بـە زاهیر دەمـان دیـت هـەر ئـەوەشمان دەزانـی، نـەمان دەزانـی دنیا هـەر ئەوەنـدە نیـەو هـەزارو یـەك فڕوفێڵ و بەنـدو بەستی تێدایە! ئێمە ئاگاداریمان بەسەر هیچ شتێکدا نەبوو."

بڕوانە: ئاوڕێك لەبەسەرهاتەکانی خۆم و رووداوەکانی نێو حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ، ل ٨٥-٨٦.

[38] کـۆنگرەی دووەمـی حیزبـی دیمـوکرات و کارەکـانی پێـشووی ئەحمـەد تۆفیـق بەشـێکی هۆکـاری ناکۆکییـەکانی نێـوان ئەحمـەد و سـەدیق پێکـدەهێنا ، بـەگوێرەی راپـۆرتێکی سـاواك ،لـەکۆنگرەی دوومـدا، سـەدیقی ئـەنجیری پێـی لەسـەر ئـەوە داگرتـووە کـە دەبێـت نـاوی عـەیزی یوسـفی و غـەنی بلوریان بهێنری و رێزیان لێ بگیرێت و بە ئەنـدامی کۆمیتـەی ناوەنـدی دابنـرێن، هـەروەها مەسـەلەی لێپرسینی چارەنوسی ئەسعەدی خودایاریشی لەکۆنگرەدا ورووژاندو. بڕوانە:

چپ در ایران، موضوع علت اختلاف صدیق انجیری آذر و احمد توفیق و تشکیل سومین کنگره در عراق، تاریخ: ٤٥/١/٨، شماره ٢١٢. ل ٤٥٣.

[39] بـەپێی راپـۆرتێکی لقـی سـاواك لـە ئازەربایجـانی غـەربی، دوو پێـشمەرگەی حیـزب بـەناوی مـەلا ئیـسماعیل خـەڵکی لاهیجـان و شـاتمان کـە خـەڵکی گەورکـە پـیتر چـوونەتە لای سـەدیقی ئـەنجیری لەدەربەنـد و دانیـان بـە پەیوەنـدی نێـوان ئەحمـەد تۆفیـق و تـاقمی مـورادی شـیرێژ نـاوەو بەڵگـەیان خستۆتە بەردەست، راپۆرتەکە دەڵێت پاش کوشتنی سەدیق ئەو بەڵگانە سەرنگون بوون. بڕوانە:

چپ در ایران ، از ساواك استان اربایجان غربی به تیمسار ریاست سازمان و کشور، عنوان: درباره سالار حیدری ، تاریخ: ٤٦/٤/٢٢، شماره: ٢٠٦٢/هـ، ل ٤١٧.

عەبدوڵڵا حەسەن زادە لەوەڵامێکدا سەبارەت بە دەرکردنی ئەحمەد تۆفیق لەحیزبی دیموکرات، باسی مەلا سەید ڕەشید دەگێڕێتەوە کە ئەندامێکی ڕێبەری حیزب بووەو لەگەڵ ئەحمەد تۆفیق لەناوچەی کانی ماسییەوە لەبەرواری باڵاوە لەساڵی ١٩٦٩خۆیان ڕادەستی حکومەتی عێراق کردبوۆوەو لەبەغدا لێی جیاببۆوە، گوایە هۆکاری جیابونەوەکەشی دانپێدانانی خودی ئەحمەد تۆفیق بووە بە کوشتنی سەدیقی ئەنجیری.

عەبدوڵڵای حەسەن زادە

مەلا سەید ڕەشید

حەسەن زادە، دەڵێت: " کاک مەلا سەید ڕەشید بۆ خۆی بۆی باسکردین کە لەسەر چی لێی جودا بۆتەوە. گوتی کە ڕۆیشتین هەر کە لە چیای "پیرس" دەهاتینە خوارێ "پیس پیس" بۆی گێڕامەوە کە

سەدیقی ئەنجیری ئەو کوشتویەتی."[40] هەروەها محەمەدی خزری دەڵێت کەریمی حیسامی لەساڵی ١٩٨٠دا پێی وتوە کە محەمەدی میرزا عەولا دانی بەوەدا ناوە کە لەگەڵ سەید حەسەنی ئیسحاقی ئەو کارەیان کردووەو سەید حەسەنیش لە کاتێکدا گەڕاوەتەوە بۆ ئێران چۆنیتی کوشتنی سەدیقی لە دەمی لێکۆڵینەوەی ساواکدا دانپێداناوەو پاش شۆڕشی ئێرانیش ئیتلاعات بانگیان کردووەو لەوبارەیەوە لێکۆڵینەوەیان لێ کردووە.[41]

شایەنی باسە، مەلا سەید ڕەشید پاش جیابونەوەی لە ئەحمەد تۆفیق و هەتا ساڵی ١٩٧٩ بەنووسین هیچ شتێکی لەم بارەیەوە نەنووسیوەو وەك بەڵگەش هیچی نەخستۆتەبەردەست، تا ئێستا هیچ وێنەیەکیش لەو دانپێدانانەی گوایە سەید حەسەن بۆ ساواکی درکاندوە بڵاونەکراوەتەوەو خودی حیزبی دیموکراتیش کە ساڵی ١٩٧٩-١٩٨٠ لە مەهابادو ڕۆژهەڵاتی کوردستان خاوەن پێگەو دەسەڵات بووە بەلای سەید حەسەنی ئیسحاقیدا نەچوون! جگەلەوەی خودی نووسەری ئەم کۆڵینەوەیە چەندین جار لەگەڵ سەید حەسەندا بە تەلەفۆن قسەی کردووەو سەبارەت بەو تۆمەتبارکردنە لێیپرسیوە، ناوبراو هەمیشە بەتەواوی ڕەتیکردۆتەوە کە دەستی لەتاوانی بێسەروشوێنکردنی سەدیقی هەنجیری دا هەبێت و ڕاشیگەیاند کە ئەو تۆمەتبارکردنانە قسەی بێ بنەمان و لای ئەو هیچ ئیعتیبارێکیان نییەو بۆخۆیان باش دەزانن کێ لەپشت ئەو تاوانەوەیە!

---

[40] ئەزموونی خەبات، ئاوڕێك لەژیان و خەباتی عەبدوڵڵا حەسەن زادە ، وتووێژی هەیاس کاردۆ، هەولێر، ٢٠١١، ل ٨١.

[41] محەمەد خزری ، سەرچاوەی پێشوو، ل ١٢٢.

ئەحمەد تۆفیق

دواتر پێویستە ئەو پرسیارانەش لەبیرنەکرێن کە ئەحمەد تۆفیق پێش ئەنجامدانی تاوانی بێسەروشوێنکردنی سەدیقی ئەنجیری، بەماوەی مانگ و نیوێك لەلایەن مەلا مستەفای بارزانییەوە لەناوچەی باڵەکایەتی بۆ گوندی کانی ماسی بەرواری باڵا کە سەر بە ئامێدییە لەسەر سنوری تورکیا دوورخرابۆوە، ئەوەش راستییەکی چەسپاوی مێژووییە، باشە کەسێکی دوورخراوە لەگوندێکی سەر سنوورو لەژێر چاودێری عیسا سوارو ئەسعەدی خۆشەوی بارزانی، دەتوانێ پلانێ بۆ بێسەروشوێنکردنی سەدیقی ئەنجیری دابڕێژێ کە لەمامەرووت لەلایەن سەعید کاوەی هاوڕێیەوە لەماڵی خالید ئاغای حیسامی بەمەبەستی بینینی مەلا مستەفا بارزانی جێهێڵراوە، پلانێ کە نە ئەو کات و تەنانەت دوای نیو سەدەش لە جێبەجێکردنی سەرەداوەکانی و تاوانکارەکانی بەناڕوونیی و نادیاریی بمێننەوە ؟!!!

سەلاحودینی موهتەدی، کە پێشتر پێی وابووە ئەحمەد تۆفیق تۆمەتباری یەکەمی تاوانی بێسەروشوێنکردنی سەدیقی ئەنجیرییە، لەوەڵامی پرسیارێکدا سەبارەت بەو بابەتە دەڵێت:" شتێکم بیستووە! کە ئەوە گومانی خستۆتە سەر ئەم بۆ چوونەم! ئەویش ئەوەیە گوایە صەدیقی ئەنجیری وەختێك کوژراوە، کە ئەحمەد تۆفیق لە سۆران نەماوە، تەبعید کراوە بۆ بادینان و لەبەرواری باڵا بووە ، ئەگەر ئەمە تەحقیق بکرێ لەبارەی تەئریخی جەریمەکەوە کەی بووە؟ ئەحمەد تۆفیق لەکوێ بووە؟ ئەمە تاڕادەیەك دەردەکەوێ کە دیارە ئەگەر وابووبێ و لەبادینان بووبێ!!؟ ئەحمەد تۆفیق لەوێ ڕا دەستی نەبووە ئەم کارە بکات، بەڵام ! حەسەنی برازای لەوێ مابووەوە!!؟ لەبەر ئەوە دوور نییە سەرکردایەتی شۆڕش ، چ بە ئاگاداری ئەحمەد تۆفیق، چ بێ ئاگاداری ئەحمەد تۆفیق! من باوەر ناکەم ئەحمەد تۆفیق بۆ خۆی ئەم کارەی کردبێ!!؟ بەڵام دوور نییە سەرکردایەتیی شۆڕش کەڵکیان لە حەسەن وەرگرتبێ!، هەرچەن ئەم سەرکردایەتییە پان و بەرینە و ئەو هەموو پێشمەرگەو ئەو هەموو خەڵکەی لەبەردەستدا بووە! موحتاجی ئەوە نەبوو بە حەسەن ئیش بکات."[42]

لەلایەکی ترەوە، کەسانێکی دیکە هەن کە تاڕادەیەکی باش ئاگاداری رووداوەکانی ئەو سەردەمەن، پێیان وایە کە ئەحمەد تۆفیق لە رووداوی بێسەروشوێنکردنی سەدیقی ئەنجیری دا رۆڵی نەبووە. کاك رەئووف مەلا حەسەن کەماوەیەك بەرپرسی بنکەی (سونێ)ی حیزبی دیموکراتو کاتی رووداننی تاوانەکەش لەبنکەی شێخان بووە کە

[42] تراژیدیای براکان، ل ١٤١.

ئەوكات پێشمەرگەكانی حیزبی دیموكراتی لایەنگری ئەحمەد تۆفیقی لێ بووە ، لەوەڵامی پرسیارێكدا، كە ئایا ئەحمەد تۆفیق چ دەستێكی لەو بێ سەرو شوێن كردنەی سەدیقدا هەبووە؟:

نووسەر لەگەڵ وەستا رەئوف مەلا حەسەن

وتی: " نا وەڵاهی كاك ئەحمەد تۆفیق ئەوكات زیاتر لەمانگێك بوو لەو ناوە دوور خرابۆوە، چەندە گورگ پەیوەندییان بەخوێنەكەی یوسفەوە هەبووە، ئەحمەدی بێ ئاگاش هەر ئەوەندە دەستی لەو كارەدا هەبوو، بەڵام ئیدی قەڵەم بەدەستی دوژمنەوەیەو چەند ساڵە هەر تاوانێكی كراوە هەوڵدەدەن بیسون بەسەری ئەحمەددا كە دیارە نەماوە تا بەرگریی لەخۆی بكا."[43] هەروەها لەوەڵامی پرسیارێكدا سەبارەت بەسەید حەسەنی ئیسحاقی كە ئایا كەسێكی تاوانكار بووە؟! بەپێكنینەوە وەڵامی دایەوە :" سەید حەسەن گەنجێكی قۆشمە بوو

[43] چاوپێكەوتن، سلێمانی، ٢٠٠٦/٤/١٣.

ئێمە هەمیشە گاڵتەو شتی وامان لەگەڵ دەكرد هی ئەوە نەبوو پیاوكوژو فڕێنەر بێت و تاوانی ئاوا گەورە ئەنجام بدات و بیشارێتەوە!!"[44]

هەر لەو بارەیەوەو لەچاوپێكەوتنێكدا (حەمەی عەزیز كە ناسراوە بە حەمەی عەزە دۆم)و ئەو كاتە سكرتێری مەكتەبی سیاسی پارتی بوو، وتی: "من رۆڵی ئەحمەد تۆفیقم لە بێسەروشوێنكردنی سەدیقی ئەنجیری لەكەسانی دژ بە ئەحمەدەوە بیستووە، جارێك بۆ خۆم ئەو مەوزوعەم لەگەڵ ئەحمەددا كردەوە، ئەحمەد واباسی لەمەسەلەكە دەكرد وەك ئەوەی كەسێكی دۆستی لەدەست چووبێت، نەك وەك ئەوەی كەسێك بووبێت كە بۆ خۆی دەستی لە لەنێوبردنیدا هەبووبێت."[45]

لێرەشدا دەتوانرێت چەند پرسیارێك بكرێت ئەویش ئەوەیە ئەگەر ئەحمەد تۆفیق یان سەید حەسەنی ئیسحاقی برازای ئەنجامدەری ئەو تاوانە بن، ئەوە چۆن بووە سەركردایەتی شۆڕش و خودی مەلامستەفاش سەبارەت بەو تاوانە كاردانەوەیان نەبووە؟! خۆ ئەحمەد تا نزیكەی ٤ ساڵ پاش ئەو رووداوە تەبعیدی بارزانی بوو لە كانی ماسی و دەتوانرا بە كۆڵینەوەیەك هەموو وردەكاریی رووداوەكەیان لێوە بزانیایە! بەڵام ئەوەی لەو قۆناغەدا بیستراوە تەنیا پرۆپاگەندەی بوونی دەستی ئەحمەد تۆفیقە لەو تاوانەدا!

هەروەها سەید حەسەنی ئیسحاقیش پاش ماوەیەكی كەم لەو

[44] هەمان سەرچاوە.

[45] چاوپێكەوتن، سلێمانی، ٢٠٠٦/٤/٢١.

رووداوه، ئەحمەد تۆفیقی لەكانی ماسی جێهێڵاوەو لەگەڵ ئیدریس بارزانیدا بووه كە ئەو دەم بووه بەرزترین فەرماندەی شۆڕش و لەجیاتی ئەحمەد تۆفیق ببووه دەستە راستی مەلا مستەفا. محەمەدی خزری لەم بارەیەوە دەڵێت:" رۆژێك لە چۆمان لە پێش چایی خانەی شێخ ئەحمەد دانیشتبووم، چاوەڕوانی ماشینم دەكرد بگەڕێمەوە بۆ خەلان. لەو كاتەدا دوو ماشین لەندوەری پڕ بارزانی هاتن لە چۆمان رایانگرت و سەفەریەكانی دابەزین. حەسەنی برازای ئیسحاقی لە لەندوەرێك هاتەدەر. كە سەرنجی داو منی دیت، هات بۆ لام و سڵاوی كردو یەكترمان ماچ كرد. زیاتر لە ساڵێك دەبوو یەكترمان نەدیتبوو. دەستمان كرد بە حاڵ و ئەحواڵ پرسین، ئەحواڵی كاك ئەحمەد تۆفیقم پرسیار كرد. حسن گوتی من دەگەڵ كاك ئەحمەد نەماوم. دەگەڵم نەدەحاواوە! چەكەكەم بۆ جێ هێشتووه، هاتوومەتەوە ماڵە مەلا مستەفای. من لەو كاتەدا كاك ئیدریسم نەدیتبوو، هەتا كاك ئیدریس بانگی حەسەنی نەكرد، نەمزانی كە حسن لە ماشینی كاك ئیدریس دابەزیوه. پرسیارم لێ كرد نیازت هەیە چ بكەی؟

گوتی: هیچ من ئەوە جارێ لە ماڵی بابی گەورەم-مەلا مستەفا! حسن زۆر بە پەلە بوو خۆحافیزی كردو دەگەڵ كاك ئیدریس بەرەو حاجی ئۆمەران رۆیشتن. ئیدی حەسەن م نەدیتەوەدوای ماوەیەك زانیمان كە كاك ئیدریسی رەحمەتی حسنی بردۆتەوە ئێران و لای ساواك ئەمینی كردۆتەوە؟!" [٤٦]

[46] محەمەدی خزری، سەرچاوەی پێشوو ل ١٢٠-١٢١.

ئیدریس بارزانی

شایەنی باسە، ماوەیەكی كەم پێش بینینی حەسەنی ئیسحاقی لەگەڵ ئیدریس بارزانی لەلایەن محەمەدی خزرییەوە، هەوڵەكان بۆ ئاگاداركردنەوەی مەلامستەفا و سەركردایەتی شۆڕش و پارتی سەبارەت بە رووداوی بێسەروشوێنكردنی سەدیقی ئەنجیری لەئارادا بوو. سولەیمانی موعینی (فایەق) لەگەڵ چەند پێشمەرگەیەكی وەك عەبدوڵای موعینی، مەلا مەحمود زەنگەنە ، مەلا قادر لاچینی، مونتەقیم قازی، سەردانی مەكتەبی سیاسی و مەكتەبی تەنفیزی پارتیان كردووەو هەواڵی ئەو تاوانەیان پێگەیاندون. هەروەها حەمە رەسوڵی باوكی سەدیقی ئەنجیری لە ئێرانەوە بۆ سۆراغی كوڕەكەی، خۆی گەیاندبووە باشووری كوردستان و سولەیمانی موعینی نامەیەكی بۆ نوسیبوو تاكو بیگەینێتە مەلامستەفاو پاش رادەستكردنی نامەكە

بەبارەگای بارزانی بۆ خۆشی لە خەلان لەکاتی بەرێکردنی وەفدی حکومەتی عێراق لەلایەن بارزانیەوە چاوی بە مەلامستەفا کەوتووە.

محەمەدی خزری کە خۆی لەگەڵ حەمە رەسوڵدا بووە، بەمشێوەیە باس لە دیدارەکەی نێوان هەردووکیان دەکات:

" کاک حەمە رەسوڵ بەرەو بارزانی رۆیشت، کاک ئیدریس گوتی: مامە کارت بە کێ یە؟ بارزانی سەرنجی نەدابۆیە. ئیدی کاک حەمە رەسوڵ بە دەنگێکی بەرز و کەمێ ویقارەوە سێ چوار میتر دوور لە بارزانی گوتی: سەلاموعەلێکم سەرۆك بارزانی!

بارزانی سەرنجی دایەو زۆر بەرێزەوە وەڵامی سڵاوەکەی داوە، فەرموی : مامە کارت بە من هەبوو؟

...کاک حەمە رەسوڵ ئەو جارە گوتی جەنابی سەرۆك بارزانی من بابی سەدیقم.

بارزانی : سەدیق کێ؟

: سەدیقی ئەنجیری ئازەر، ئەندامی ك. ناوەندی حیزبی دیموکراتی کوردستان، گوایە ماوەیەك لەوە پێش بەنیازی چاوپێکەوتن بۆ خزمەت جەنابتان هاتووەو میوانی کاك خالیدی حیسامی بووە لە رادیۆی شۆڕش. ئیتر لەو دەمەوە کەس چاوی پێی نەکەوتۆتەوە و بێ سەرو شوێنە!

بارزانی: چەند شەو لەوەپێش هەر تۆ نەبووی نامەیەکت بۆ ناردبووم؟

گوتی: بەڵێ سەرۆك من بووم.

لەو کاتەدا کاك ئیدریس لە تەنیشت بارزانی ڕاوەستابوو، بارزانی فەرمووی : ئیدریس! من نەگوتە تە!

گوتی بەڵێ ئەزبەنی، من پێم گوتوە کە ، ئێمە تەحقیق دەکەین ئینشالاکورەکەت وەدی دێ و ناڕەحەت مەبەو...

بارزانی زۆر بە میهرەبانی دڵی کاك حەمە رەسوڵی داوە :

گوتی: مامە ناڕەحەت مەبە ئێمە هەوڵ دەدەین بۆ دۆزینەوەی ئیشاڵڵا کوڕەکەت وەدی دیت و پێك شاد دەبنەوەو ..."[47]

لە راستیدا ، وا نیو سەدە بەسەر ئەو تاوانەدا تێپەڕ دەبێ و ئەو تەحقیقە هێشتا دیار نییەو بۆ کەس ئاشکرا نەکراوە، ئەوەش وایکردووە هەڵهێنجانی ئەو تۆ بکرێت کە زیاتر لە لایەنێ دەستیان لە ئەنجامدانیدا هەبووەو کاریان بۆ شاردنەوەی شوێنەوارەکانی کردووە، وەك ئەوەی خدر مەرەسەنە لە گێڕانەوەکەیدا ئاماژەی بەپلانی ساواك کردووە، ئەو ساواکەی لەو قۆناغەدا چۆن بەئاسانیی دەیتوانی لەتارانی پایتەختی ئێراندا هەڵسوڕێت ئاوهاش لەناوچەکانی باشووری

---

[47] هەمان سەرچاوە. ل ١١٦-١١٧.

کوردســتان و ژێــر دەســەڵاتی شۆڕشــدا بــێ ســڵەمینەوە هەڵدەســوڕا و ئامانجی یەکەمیشی تەفروتوناکردنی حیزبی دیموکراتی کوردستان و لــەنێوبردنی ســەرکردەکانی بــوو، لــەم رووەشــەوە دەکــرێ مەســەلەی دوورخستنەوەی ئەحمەد تۆفیق بۆ کانی ماسی لەبادینان و پاشتر بێسەروشوێنکردنی سەدیقی ئەنجیری وەك یەکەم ئەڵقەی تاوانی "قەتڵێکی زنجیرەیی" بێتەپێش چاو، ئەوەی دواتر تێکڕای ئەوانەشی گرتەوە کە خەمخۆری دیارنەمانی سەدیق بوون و بەگەرمی سۆراغیان دەکرد وەك : مونتەقیم قازی ، مەلا رەحیم وێردی، سولەیمان موعینی..هتد، بگرە زۆربەی ئەوانیش بەهەمان شێوەی سەدیق لەنێوبران بەبوونی ئەو جیاوازییەی کە تەرمی ئەوان رادەستی ئێرانییەکان و ساواك کرایەوە!!!

ئەوەی یوسف ریزوانی (عەبدوڵڵا شلێر) بیست ساڵ لەمەوبەر واتە لە ساڵی ١٩٩٦ دا، لەنامەیەکیدا بۆ کاك (عەلی کەریمی) درکاندووە، زیاتر جێگای سەرنجە ناوبراو نووسیویەتی:

" کاك سەدیقی ئەنجیری بەمەزڵوومی لەدایك بووو بەمەزڵوومی بەهۆی سازمانی ئەمنیەتی شاهەنشاهی لەعێراق بەدەستی ئەندامی سەرکردایەتی پارتی دیموکراتی عێراق (زەکی کامیل) خەڵکی ئاکرێ کەپێشمەرگەیەکی کاربەدەستی پ.د.ك بوو شەهید کراو کوژرا. کاك سەدیقی ئەنجیری لەلایەن کاك هەژاری موکریانی دەعوەت و بانگ کرابوو کە وەك باس دەکەن حسن اسحقی ش دەستی لەو تاوانەدا هەبووە. بەڵام لە هەمووی سەیرتر بۆ دەبێ کاك هەژاری شاعیرو دڵسۆزی کورد !! بە خۆی ئیجازە بدات ئەو جینایەتە گەورەیە

بشارێتەوە!!"[٤٨]

شایەنی باسە، مەسەلەی کێشەو بەگژ یەکترداچوونەوەی سەدیقی ئەنجیریو زەکی ئاکرەیی کە کەسێك بوو هەمیشە چەند پێشمەرگەی لەگەڵ بوو، وەك نامەبەری ئیدریس بارزانی لە نێوان مەکتەبی سیاسی وحاجی ئۆمەراندا بە جیبێکەوە لە هاتووچۆ دابوو، پێشتریش لەساڵی ١٩٦٣دا مەلامستەفا بارزانی بۆ سەندنەوەی بنکەی سونی لە پێشمەرگەکانی حەسەن رستگارو کۆمیتەی ساغکەرەوەو چەککردنیان ناردبوی، مەسەلەیەکی شاراوە نییەو کاتی خۆشی زۆر بڵاو بوو. وەك ئەوەی محەمەدی خزری لەبیرەوەرییەکانیدا باسی دەکاتو ماوەیەك پێش شوێنەونکردنی سەدیق پرسیاری لەبارەوە لێ کردووەو گومانیشی لێدەکا لە لایەکەوە تەحریك کرابێ!!

لەوانەیە کۆنترین بەڵگەنامەی فەرمیی لایەنێکی سیاسیی کە ئۆباڵی بێسەروشوێنکردنی سەدیقی ئەنجیری خستبێتە ئەستۆی مەلامستەفا بارزانی و سەرکردایەتی شۆڕشی ئەیلولی تێدا وەك تاوانکاری سەرەکیی خرابێتەبەرچاو، ئەو بەڵگەنامەیە بێت کە یەکێتی قوتابیانی کوردستان–عێراق (باڵی مەکتەبی سیاسی) تەنیا دوو ساڵ پاش ئەنجامدانی ئەو تاوانە، واتە لەساڵی ١٩٦٨دا، بەزمانی عەرەبیی لەژێر ناونیشانی " بمناسبة مرور سنتان على المنهاج الوزاري ٢٩/حزيران/ ١٩٦٨ (الحل عند جماهير الشعب العراقي وليس عند الحكومة العراقيه"بڵاوکراوەتەوە. لەم بەیاننامەیەدا تێکڕای رووداوەکانی کوشتن

[48] عەلی کەریمی، ژیانو بەسەرهاتی عەبدولڕەحمان زەبیحی، چاپی دووەم، سلێمانی، ٢٠٠٥، ل ٣٩٤.

و فڕاندن و رادەستكردنەوەی پێشمەرگەو كادرانی حیزبی دیموكراتی كوردستان لەساڵانی كۆتایی شەستەكاندا وەك پاكێجێك لە تاوانكاریی پێشاندراوەو لەژێر سەردێڕی " ئەی جەماوەری قوتابیانی كوردستان و ئەی گەلە مەزنەكەمان– پیلانەكانی رسوا بكەن (پیلانی كۆنەپەرستی ئێرانی و كۆنەپەرستی كوردیی دژی گەلی كوردمان لە كوردستانی ئێران) دا هاتووە:

" نزیكەی بۆماوەی دوو ساڵە بارزانی هاوكاری دەسەڵاتدارانی ئێرانیە لە راوەدونانی هاوڵاتییە كوردەكان لە كوردستانی ئێران. تاكو ئێستا ژمارەیەك لە ئەندامان و رێبەرانی حیزبی دیموكراتی كوردستانی ئێرانی رادەستی دەسەڵاتدارانی ئێرانی كردۆتەوە لەوانەش (سەدیقی ئەنجیری)، ئەوانە لەلایەن دەزگای سازمانی ئەمنیەت و هەواڵگری ئێرانییەوە داواكرابوون و كاتی خۆی هاتبونە كوردستانی عێراق، كاتێ بارزانی دژیان بایدایەوە كۆمەڵێكی زۆر لەوانە ناچاربوون بگەڕێنەوە بۆ كوردستانی ئێران، لەوێ لەگەڵ هێزە ئێرانییەكان تووشی پێكدادان بوون و هێرشی رێكخراوی هاوبەشی بارزانی و دەسەڵاتدارانی بەكرێگیراوی ئێرانی كراوەتە سەریان، بارزانی ژمارەیەك لە شوێنكەوتوانی خۆی ناردووە لەو كارەدا بەشداربن و بەو دواییەش یەكێ لە رابەرەكانی حیزبی دیموكراتی كوردستانی ئێران كە (فایەق) ی تێكۆشەرە لەلایەن بارزانییەوە قۆڵبەست كراوە و نازانرێ داخۆ لە زیندانەكانی خۆیدا رایدەگرێ یان رادەستی دەسەڵاتدارانی ئێرانی دەكاتەوە، ئەوە ئەگەر تاكو ئێستا هێشتا لەژیاندل مابێ و نەكوژرابێ...هەموو كوردێكی دڵسۆز زۆر بەداخە بۆ ئەم هەڵسوكەوت و كارانەی بارزانی بۆ خزمەتی كۆنەپەرستی ئێرانی ئەنجامیان دەدات كە

مەبەست لێی توندكردنەوەی كۆت و بەندی چەوسانەوەو ئیستیغلالی گەلەكەمانە. بارزانی كە لە كوردستانی عێراق دەسەڵاتی رەهای هەیە بەناوی فەرماندەی شۆڕش و رابەری گەل و بەناوی میلەتەوە قسان دەكات و یاری بە چارەنووس و ئایندەیەوە دەكات بۆچی دەست لە كاروباری گەلی كورد لەئێران وەردەدا؟! تۆ بڵێی بیەوێ ئەوانیش وەك رەعیەتەكەی خۆی لەعێراق لە سۆزی باوكایەتی بێبەش نەكا یاخود ئەوانیش لەوانەن كە غەزەبیان لێ گیراوە؟!"[49]

هەروەها بەیاننامەیەكی فەرمی كۆمیتەی ناوەندی خودی حیزبی دیموكراتی كوردستان كە لە ١٥ی رەزبەری ١٣٥٨ ی هەتاوی بەرامبەر بە ٧ی ئۆكتۆبەری ١٩٧٩دا سەبارەت بە ئاكارو كردەوەكانی قیادە مۆقەتە بڵاوكراوەتەوە كە هەمان دیدی بەیاننامەكەی یەكێتی قوتابیانی كوردستانی دووبارە كردۆتەوەو تێدا هاتووە:

"هەر لەسەرەتای جوڵانەوەی كوردستانی عێراق كە لە ساڵی ١٣٢٠ ەوە دەستی پێ كرد، گەلی زەحمەتكێشی كوردستانی ئێران یارمەتی ئەم جوڵانەوەیان داوە، بەداخەوە بەڕێوەبەرانی جوڵانەوە بە سەرۆكایەتی بارزانی كە چارەنووسی جوڵانەوەكەیان بە رژێمی شاوە بەستووەو بەرامبەر بەو هەڵوێستە ئینسانی و نیشتیمان پەروەرانەیەی خەڵكی كوردستانی ئێران خەباتگێرانی كورستانی ئێرانیان خستە ژێر فشارو تەنانەت وەزعیان گەیاندە ئەو رادەیە كە هێندێك لەوانە وەك سولەیمانی موعینی، خەلیل شەوباش، سەدیقی ئەنجیری و هاشمی حەق تەڵەب و هێندێكی دیكە لە

49 بڕوانە بەڵگەنامەی ژمارە ٤١ لە : رێكخراوە دیموكراسیی و پیشە یی یەكان لە چەندین بەڵگەنامەی مێژوویدا ١٩٥٨–١٩٦٨، كۆكردنەوەو ئامادەكردنی: شازین هێرش، چاپی دووەم ، ٢٠٠١، ل ١٥٥–١٥٦.

خەباتکارانی کوردی ئێرانیان کوشت و چەند کەسێکشیشیان تەسلیمی رژێمی شا کرد کە لەپاشان ئیعدام کران.

راستی ئەوەیە کە لە ساڵەکانی دوایی جووڵانەوەی کوردستانی عێراقدا ، سەرۆکایەتی ئەو جوولانەوەیە بە هەموو هێزەوە تەگەرەی خستە سەرە رێگای پەرەئەستاندنی بزووتنەوەی نەتەوایەتی و دیموکراتی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران دا." [50]

شایەنی باسە، ئەم فشارە هاوبەشەی ساواك و سەرکردایەتی شۆڕشی ئەیلول [51] بەجۆرێك لەسەر حیزبی دیموکرات و رێبەرایەتییەکەی توندبۆوە کە خودی ئەحمەد تۆفیقیش لەکانی ماسی کەوتەبەر هەڕەشەی گرتن و رادەستکردنەوە، هەربۆیە ناوبراو لەگەڵ مەلاسەید رەشیدی سەقزی و چەند پێشمەرگەیەك کانی ماسیان جێهێشت و هەڵاتن و خۆیان رادەستی رژێمی عێراق کردەوە، پاش ئەویش چەند پێشمەرگەو کادری دیکە بۆ خۆ رزگارکردن هەمان کاری ئەحمەد تۆفیقیان کرد.

خدر مەرەسەنە لەو بارەیەوە دەڵێت :" شۆڕش رۆژ لەگەڵ رۆژ لە

[50] بڕوانە پاشکۆی ژمارە (٣)

[51] رەشید ئەحمەدی دەڵێت :" بەداخەوە وەزعی شۆڕش بەجۆرێك چووبووە ژێر کاریگەری ساواکەوە کە هەر بەرپرسێك لە ناوچەی خۆیدا پەیوەندی تایبەتی بە ساواکەوە هەبوو راستەخۆیش سەفەرو هاتووچۆیان بۆ شارەکان ئێران هەبوو و بەتەواویی گوێڕایەڵ و دەستەمۆی ساواك بوون، ئەمانە وایکردبوو کە نفوزی ساواك لەسەر کاربەدەستانی شۆڕش گەیبووە ئەو پەڕی خۆی و هیچ کەلێنێك بۆ ژیانی ئێمە نەمابۆوە تەنیا خۆتەسلیمکردن بەئێران یان خۆشاردنەوە لە گۆشەو کەنار کە ئەوەش زۆر زەحمەت بوو، مەگەر بە بوونی واستەیەکی بەهێز یان هەلاتن بۆ دەرەوەی کوردستان کە ئەویش زۆر ئاسان نەبوو." بڕوانە:

چەند لاپەڕەیەك لەژیانم، بەرگی یەکەم ساڵانی ١٩٥٠-١٩٨٢، چاپی یەکەم، سوید، ٢٠٠٩، ل ١٢٨-١٢٩.

دەوڵەتی شا و ساواك نیزیکتر دەبۆوە بەو پییەش مەترسی زیتر دەکەوتە سەر ئەندامانی حیزب. هەر لەو کاتەشدا دەنگۆ هەبوو کە کاك ئەحمەد تۆفیق لەگەڵ مەلا سەید رەشیدی حسینی لە کانی ماسی رایکردووە و خۆی تەحویل بە دەوڵەتی عیراق داوە. ئەو خەبەرە وە راست گەڕا و لەناو حزب و خەڵکی کوردستاندا دەنگی دایەوە. بە چوونی کاك ئەحمەد بۆ لای دەوڵەتی عیراق زەنگی خەتەر زیاتر بوو، چونکە کاك ئەحمەد تەنیا کەسێك بوو کە لەهەموو ئەندامانی حیزب زیاتر لەبارزانی نزیك بوو. کاتێك زانیمان ئەحمەد تۆفیق بەو هەموو خزمەتەی کە بە شۆڕشی پارتی کردبووی دیسان گیانی لە مەترسیدایەو هەڵدێت، ئێمەش بە وەبەرچاوگرتنی ئەو وەزعە هەڵویستی نابەجێی رێبەرانی شۆڕش لە رێگەی بابەکر پشدەرییەوە...پەیوەندیمان بە دەوڵەتی عێراقەوە گرت و لەرێگای ناوبراوەوە وەك پەنابەری سیاسی لەلای دەوڵەتی عیراق قەبوڵ کراین."[52]

لەراستیدا، خودی ئەحمەد تۆفیق پاش هەڵاتنەکەی لەکانی ماسی بۆ بەغدا، نامەی بۆ پێشمەرگەو کادرەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستان نووسیوە کە بۆ رزگارکردنی خۆیان رێچکەی ئەو بگرن. مەلا رەسووڵ پێش نماز لەوبارەیەوە دەڵێت :" ئەحمەد تۆفیق هەستا رۆیشت ، کە هەستا رۆیشت ١٩٦٩، بەدوی نەفەرێکی خۆی دا، کاغەزێکی بۆ هەموو ئێمە نووسیوە، ئەلعان کاغەزی ئەحمەد تۆفقیم ئەمن هەیە...دەڵێت: لەبەر ئەوەی سەرەڕۆیی شۆڕش و بەرێوەبەرانی شۆڕش کە وەك مەڕی

[52] ئاوێنەی راستیەکان ، ل ٧٢.

بێ شوان، وەك قەصاب دەستیان لە كوشتنی یەك بە یەكی ئێمە ناو بۆ هەتیوی قولیخانی رەزاشای ...و ئێمەیان وەك مەڕی بێ پەروا بێ صاحێب هێشتەوەو هەموویان بە گولە تۆپ ...داین!؟ وە ئێستاش خەبەری دەقیقم هەیە یەك یەكمان وا لێ دەكەن!؟ ئەمن بڕیارم دا لە نزیك شوێنی حكومەت پەیوەندیم گرت، خۆم تەحویل دەدەم تكاتان لێ دەكەم بۆ بەقایای دواڕۆژی خۆتان بۆ مانەوەی خۆتان بۆ مانەوەی میللەتەكەتان ، حیزبی دیموكرات ئێوەش ئەم رێگایە بگرن!؟ بمێنن باشترە نەك وەك سولەیمانی موعینی و یەك یەكی ئەوانە لە بەینمان بەرن"[٥٣]

ئەحمەد تۆفیق

[53] تراژیدیای براكان، ل ٧٥-٧٦.

شتێكی سەیرە، لەكاتێكدا ماوەیەك لەوەوپێش بەشێكی كادرو پێشمەرگەكانی حیزبی دیموكرات بەهۆی سەنترالیزمی فەردی رێبەرایەتی ئەحمەد تۆفیقەوەو پابەندبوون بەدۆستایەتیی و نزیكایەتیی بارزانییەوە تەنگەتاوببوون، ئەمێستا خودی ئەحمەد تۆفیق لەژێر ستەمی سەركردایەتی شۆڕشی ئەیلولدا هاواری لێ هەستاوە!! دیارە ئەو هەستە هەر بەتەنیا لای ئەحمەد تۆفیق دروست نەبوو، بگرە زۆر لە كادرەكانی ئەو دەمی خەبات و تێكۆشانی حیزبی دیموكرات هاتبوونە سەر ئەو باوەڕەی كە بە دەستی بەتاڵ لەگەمەكە هاتنەدەرو فرۆشران، چونكە كاتێك ئەوان هاتنە نێو شۆڕشی باشووری كوردستان و باوەشیان پێدا كرد، لایان وابوو ئەم بەشەی كوردستان دەبێتە بنكەی خەبات و تێكۆشان بۆ رزگاری رۆژهەلاتی كوردستان لەستەمی دەسەلاتدارانی ئێران.

مەلامستەفا بارزانی و ئەحمەد تۆفیق

پاشکۆ

پاشکۆی یەکەم: نمونەی بڵاوکراوەی هاواری نیشتیمان

هاواری نیشتمان

قوام السلطنه

تاران

پاشبەندی ژمارە (٢)

سەربەخۆیی ودیموکرات ⟵ یەکێتی. خەبات

بەیان نامەی دووهەمین کۆنگرەی حیزبی دیموکراتی

کوردستان

دووهەمین کۆنگرەی حیزبی دیموکراتی کوردستان لەمانگی سەرماوەزی ١٣٤٣ی هەتاوی بەرامبەری نوامبەری ١٩٦٤ لەژێر سێبەری ئاڵای شۆڕشگێڕانە دروشمی یەکێتی. خەبات. سەربەخۆ و دیموکراتی لەنێوان لوتکەکانی چیای زاگرۆس دەستی پێ کرد. لەسەرەتادا نوێنەرانی کۆنگرە پاش خوێندنەوەی سرودی "ئەی رەقیب هەر ماوە کورد زمان" بۆ بیرەوەری رۆژانی دییلی کۆیلیەتی هەڤاڵانی کە لەکۆت‌و زنجیری ئیستعماری نۆکەرەکانی شاو حکومەتی تاراندا یەخسیرن. لەگەڵ بردنی نێوی یەکیان رەشاش‌و تفەنگی پێشمەرگە قارەمانەکان دڵ‌و دەرونی سوتاوی دۆڵ‌و چیاکان دەزرنگانەوە بەرابردووی خوێناوی بەربەرەکانی پر لەشانازی ح. د. ك. وەبیر خستنەوە.

نوێنەرانی کۆنگرە کە هەرکامیان لەجێگایە. لەژێر مەترسی گوللە وە سەرنێزەی دوژمن. بەهەزار زەحمەت‌و کوێرەوەری خۆیان دەرباز کردبوو بە"نێو" یەکتریان نەدەناسی لهجەو بەرگ‌و پشتیان یەك نەبوو بەڵام هەموو تێکرا زمان و ئاوات‌و دڵ‌و دەرونیان یەك بوو. ئەو کۆنگرەیە، لەمێژووی خەباتی کوردستان بۆ هەوەڵین جار، بەشێوەیەکی تایبەتی‌و نەهێنی بەگورج‌وگۆڵی‌و ژیری‌و سەرەبەرزی دوور لەچاوی پیس‌وگڵاوی حکومەتە بەکرێ گیراوەکانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست پێك هات.

بەداخەوە پێویستە بڵێین هێندێك لەهەڤاڵان لەبەندیخانەدا بوون‌و بەشێك لەنوێنەران لەبەر فشارو کۆسپەی دوژمنان نەیانتوانی لەکۆنگرەدا بەشدار بن.

سەرەتای وتووێژی دەستوری کۆنگرە بە "تەلاوەتی ئایەتی انا فتحنا لك" لەلایەن مامۆستایەکی ئاینی خەباتکەرو کۆڵ نەدەر دەستی پێ کردو لەپاشان یەکێك لەهەڤاڵانی بەرێوەبەر مێژووی ١٩ ساڵ خەباتی خوێناوی‌و پر لەئازارو

جەزرەبەی ئەندامانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی بەڕاپۆرتێکی هەموو لایەو بەرین پێشکەش بەنوێنەرانی کۆنگرە کرد:

رابردووی ح.د.ك. لەکاتی جمهوری کوردستان لەو رۆژەوە کە ئالآی خەباتی حیزبی دیموکراتی کوردستان پێچراوە دوژمنی نەتەوەی کوردو نەتەوەکانی تری ئێرانیانی داروەستی شاو ئیستعمار توانایی هەوەڵی دامەزراندداو کەم فامی سیاسیو کۆمەلایەتیوزۆرداری لەسەر سنگو ملی ئەوکاتی حیزب بۆ راکێشاندنی کۆمەڵی وەرزێرانو جوتیارانو رەنجبەران تری لادێکان کە ئوردوی بنچینەیی شۆڕش ئەژمێردرێنو هەروەها هێنانە سەر کاری دەرەبەگو فئودالەکان بەشداربونیان لەناو کۆمیتەی ناوەندی حیزبداو زاڵ بوونیان لەسەر جوتیارو "رەعیەت" باعس بوونە حیزبو نەتەوەکەمان لەمەڕ رێکوپێکی بناخەی شۆڕش رێگای بێ بیریو نالەباریو لالوتی بگرێتە بەر.

سەرانی حزد.ك. لەساڵی ١٣٢٥ دا ئۆردوی شۆڕگێڕی وەرزێرو جوتیار بێ بەری بوون لەسەر بناخەی کۆمەلایەتی پێی خۆی نەچەقاند بوو. هۆیەکانی بنچینەیی ئەو "کایە" بەدۆڕاندنی هەلو هەڵکەوتی زۆر مێژوویی و پڕ دەسکەوت دەچوە سەرتالیو بێ تەجروبەیەیی بەڕێوەبەرانو پەروەردەو قاڵ نەبونیان لەناو کورەی خەباتی بەردەوامی حیزبایەتی بوو.

هەرەشەوگوڕەشەی شاو ئەربابەکانی لەلایەکەوە "قەولو قەراری" چلکاو خۆرو نۆکەرەکانی بەدفەڕی ئیستعمار لەلایەکی تر شوێنە ونکەی "لەڕابەرانی" حیزب کردبوو. بەسەر سوڕماویو داماوی خۆیان تەسلیم بەسیاسەتێکی "قەزاوقەدەر" کرد.

ئەو بابەتە راست کە ئەگەر یارمەتی...و "پیشتوان" لەناودا نەبایە حکوومەتی خوێڕیو چلکاو خۆری تاران بەدوو دڵی لەگەڵ ئیمپریالیزم زووتر لەوەش هێرش و شالآوی بۆ سەر جمهوری کوردستان و ح. د. ك. ئەهێنا.

سەرانی ح. د. ك. نەتەنیا لەو هەلو دەرفەتە گرینگە بۆ رێکووپێکی ناوخۆ پتەوی دەوڵەت و قایم کردنی بناخەی لەشکری چەکدارو هێزی پێشمەرگە

سوودیان وەرنەگرت بەڵکو لەسەر سەنیری خاترجەمی پالیان دابووە وە پێیان وابوو کە بێشکەی شۆڕش هەتاهەتایسە ئەبێ بەدەست وان رابژێ.

لەلایەکی ترەوە رابەرانی "لای تر" بەهۆی راوێژەکەرە نەزانەکانیان وایان ئەزانی کە ئەو کۆڕپە ساوایە پێی هەڵگرتووە. فامی کراوەتەوەو ئەتوانی مافوژیری خۆی بپارێزێ. بێخەبەر لەوەی کە ئەوە مەلۆتەکەیە لەبێشکەدا تاسابوو.

هەروەکی خۆشیان لەکاتی پێوستی پشتگیری پشتیان لەومەلۆتکە تاساوە کردو خۆیان خستە خەوی کەروێشکی.

بەبەرچاوخستنی ئەوبابەتانەی سەرەوە پێویستە بەداخەوە ئیقراربکەین، پێش ئەوەی کەدوژمنی خوێڕی ئامادەگی پەیدا بکاو توانای تێکشکاندنی گەلی کوردی هەبێ سەرانی حیزبو کاربەدەستانی جمهوری کوردستان مەیدانیان بۆ هەڵکوتانەسەر نەتەوەی کورد لەناو دەوڵەتو حیزبدا خۆش کردو هورەیان بۆ قەڵشاندنو تێکدانی خۆمان سازکردبوو. تاگەیشتە رادەیەك کەدەستەوئەژنۆ لەدوژمن رامابووین کەچیمان بەسەر دەهێنیو کەی دووچاری چەرمەسەریو چارەڕەشی ئەبین!!.

لەکۆنگرەدا لێك دراوە کەکەموکورتی خەباتی حزب لەڕابردوو ودەوری حکومەت ئەوە بوو کەسەرانی ح.د.ك لەنێوان بەربەرەکانی "پارلمانتریزم"و " شۆڕشی چەکدارانە" دامابوون. لەلایەکەوە لە "مجلس شورای ئێرانی" نوێنەری هەبوو کەلە "تریبون" نەك بۆهەڵگیرساندنو خۆش کردنی ئاگری شۆڕش لەناودڵو مێشکی خەڵکی وەرنەگرت بەڵکو. زیاتر لەمەڕ تەئسیرو نفوسی خەباتی پارلمانی حزبەکانی تاران بۆ دامرکاندنی بڵێسەی شۆڕش جاروبار ڕاوێژ دەکرا.

تەواوی ئەوچەكوچۆڵانەی کەدەبوایە لەخزمەتی شۆڕش بەکارهێندرابایەو بۆ پارستنی حکوومەتو گیانو ماڵی نەتەوەکەمان هەڵسوڕابایە، لەڕۆژی پێویست دا بێسوودو کەڵك کەوتە دەست"حکوومەتی تاران" دوژمنو داگیرکەری وڵاتمان.

دیارە حزب لەسەرەتای کاردا لەکاتی خۆی دەیتوانی کەهەردوولای خەبات یانی پارلمانیو چەکداری وێگرا بگرێتەپێشو بەژیریو وریایی لەتەواوی هەلو

فرسەتە پێشهاتوەکان سوود وەربگرێتو فریونەخوا. بەڵام لەپێش ئەوکارەدا ح.د.ك ئەبوایە لەشێکی ساخو بیروڕاوێژێکی تەواوشارەزا وتی بینینی گرنگی لەمەڕ نەتەوەی خۆیودوژمنەکانی هەبا.

لەدونیای ئەوڕۆدا مرۆڤ دەکرێت هەم "خودای" بویَ هەم "خورما" بەڵام لەپێش ئەو ئاواتەدا لەسەری پێویستو فەرزە کەخۆی بناسیَو خوداوخورماش بناسیَ تابەتامی" شیرینی خورما" خۆی لیَنەگۆڕیَو بەهەڵەنەچیَ بەبردنی ناوی"خودا" خۆی تەفروتونا و خەڵکیش بەفریونەبا.

کورتیو کەموکوڕی گەورەی خەباتی ح.د.ك ئەوەبوو کەلەخەباتی چەکدارانەی "سمکو" و" قەدەم خێر" وهتد... دەرسوسەرمەشقی وەرنەگرت. شێوەی زیندوو نەمری ئەو قارەمانانەی ڕێگای ڕزگاریو خەباتی بیَکەڵكو سوود هێشتەوە.

لەمەڕ تەسلیم بەدوژمنو هاتنەوەی سوپای داگیرکەر.

هەروەها کۆنگرە هاتەسەرباسی کشانەوەو تەسلیمی بیلا قەیدوشەرتی حکومەتەکانی کوردستانو ئازربایجان کەکاتی خۆی حزبی دیموکراتی قوام السلگنە لەگەڵ زۆر لەکاربەدەستانو خاوەن بیروباوەڕیی فراوانی حیزبی لەتاران "قەرارو مەداریان" بەستبوو وە بەچوونی قوام السلگنە بوو مۆسکۆو کۆبوونەوە لەگەڵ ستالینو دەوروبەرەکەی ئەوی ڕۆژیَ بەدەلیلی داتا ڕاو برینی خەڵکیان بەوە ساڕێژ دەکرد کەگوایا ژێرپیَ خستنی چارەنووسو ڕەنجوکوێرەوەری نەتەوەکانی کوردو ئازربایجان بۆتە قوربانیو بەلاَگەردانی ئازادی گەلی چین.

لەولاشەوە حزبی تودەی ئێرانو دەستەکانی میللی تر کەپێشوو بە زمانو قەڵەمو قەولو قەرار پشتیوانیان لەبزوتنەوەی ڕزگاری خوازانەی دوو نەتەوەی کوردو ئازربایجان کردبوو تەنانەت بەجوڵانەوەی ئازادی ئێرانیان ناودەبرد ویستیان بەو دەلیلە پڕوپوچانە خۆحەشاردەن وەك کەوەکە سەریان لەبەفر گرتبوو لەشیان بەدەرەوە بوو دەیانەویست ئەوڕاستیە بشارنەوە کەلەو کاتەدا تەواوی هێزی ڕەشو بەدفەڕی شا_ ئەمپریالیزمو دوژمنە سوێندخۆرەکان کلکیان لێك بەستبوو لەتارانەوە "بەدڵنیایی" ڕوویان کردە کوردستان.

وچەپەڵ کەزۆربەی بەرهەمی خەباتی نەتەوەکانی ئێرانیان بیَسوودو کەڵك هێشتەوەو غەدرو دوژمنایەتیەکی گرنگیان لەگەڵ حزبو نەتەوەی خۆیان کرد. بەداخەوە دەری بڕین وەختێك لەگەڕیشانی هاتنە خوار کەئاولەئاش بڕابوو. وکودەتای ١٨ی مورداد سەرکەوت هەر ئەو دەمەش ئەیانتوانی بەژیریو وریای هێزو تاقەتی خەباتی خڕکەنەوە بەگۆڕنی هەڵوێست دەست بەپەلاماردان بۆ سەر دوژمن بکەن بەڵام ئەو وەختیش هەرچەند بەڕێوەبەرانی ح.د.ك لەگەڵ گەلێك لەکادرەکانی حیزبی تودەی ئێران بەهۆی کۆکردنەوەی ئەسنادو بەڵگەی حیزبی بۆ نیشاندانی نادروستی ڕێگای ڕابردوو دۆزینەوەی ڕێبازێکی ڕووناك لەسەر ئەو دروشمانە:

١–تەقەلا بۆ هێنانە سەرکاری حکومەتی میللی دکتۆر مصەدەق

٢–ڕەواو وەڕوخستنەوەی میللی بوونی نەوت

٣–بیَلایەنی ئێرانی بەکۆمیتەی ناوەندی ح.ت ئێران پێشنیارکرا .بەڵام پێشنیارەکەیان لەژێر پیَی هاوێشت . هەروەها پێشنیاری بەڕێوەبەرانو هەڤاڵانی ح.د.ك لەمەڕ گۆڕینو گواستنەوەی تەکنیكو تاکتیکی حیزبی لەوەوپاش. یانی تێکەڵکردنی ڕێگای خەباتی چەکدارانە لەگەڵ ڕێگای خەباتی شەقامیو پەرلەمانی. بەتایبەتی لەوڵاتی کوردستانو" ناوچەی فارس" وەپاش گویَخراو ئەیانەویست سەرلەنویَ کوێرە ڕێگای پڕ لەهەڵەو گێرەشێوێنی کۆنیان بۆ ح.د.ك برنگێنەوە. لەو کاتەدابوو کەمەسئولانو ڕابەرانی حیزب لەشوگیانی ح.د.ك یان لەو ڕابەرانە جویَ کردەوە ڕێبازێکی تازەو نوێیان وەبەرچاوی خەڵك خستوو بەگویَی ح.ت ئێرانیان ڕاگەیاند کە:

" برامان برایەتیو چیغمان جودایەتی" .

ح.د.ك و سیاسەتی دەرەوە.

کۆنگرە بڕیاری دا ح.د.ك ئەبێ بەباشی و ژیری و گورج وگۆڵی لەو تەنگ وچەڵەمەی سیاسی و ئابوری ئێران و لەهەڵوێست و وەزعی تایبەتی نەتەوەی کورد لەڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەتایبەتی لەگەڵ حکومەتە نیشتمانییەکانی بێلایەن. لەگەڵ دەوڵەتە پێشکەوتووەکانی گێتی. پێویستە کەڵك و سوود وەرگرێ و لەوهەل وفرسەتە مەزنە بۆ ڕزگاری نەتەوەی کورد و نەتەوەکانی تری ئێران لەهیچ فیداکاری و گیان بازیەك درێغی نەکات.

لەسەر ح.د.ك فەرزو پێویستە کەبە گوێرەی هەڵوێستی تایبەتی خۆی. شارییەکی خەباتی چەکدارانەو ڕزگارکەرانە بۆ ئێران و نەتەوەکانی بدۆزێتەوەو بەشێوەیەکی شۆڕشگێڕانە بەهاوکاری و هاوخەباتی حیزب و دەستە سیاسیەکانی تری ئێران رەغەمەڵی بینی.

ح.د.ك و شۆڕشکۆنگرە بۆی ڕوون بووەوە کەپێش گرتنی ڕێگای خەباتی پەرلەمانتالیزم و "هەڵبەزدابەزی شەقامی" بێجگە لەوە کەخەڵکی ئێران زیاتر دوچاری" سەرکوتی"و " ملکەچی و شل وشەکەتی و سەرشۆڕی" بکات (بەخیانەتێکی مسەلەم بەنەتەوەکانی دەژمێردرێت) سوودو کەڵکی نیەیە.

کۆنگرە سەلماندی کەڕێگای خەباتی ڕاستەقینە. ڕێگای ڕزگاری نەتەوایەتی. خەباتی چەکدارانەو شۆڕشگێڕانەیە دژی ئیستعمارو چڵکاوخۆرانی (شاو حکومەتی تاران)و تەفروتونا کردنی بناغەی هەیئەتی حاکمەی ئێران (سەرمایەداری و دەرەبەگی گەورە).

بەڵێ تەنیا ڕێگای خەباتی چەکدارانەو شۆڕشگێڕانەی خوێناویە کەلەسەر بیروڕاوێژێکی نوێ و تێبینێکی ژیرانە ئەتوانێ تەنگوچەڵەمەو چارەڕەشی حیزبایەتی لەناو خەڵکی ئێران بنەڕەت بکات.

یەکێتی‌یەکی ئەوتۆ پتەو نیشتیمانی بۆ ڕزگاری نەتەوەکانی ئێران تەنیا لەناو کورەی ئاگری شۆڕشدا وەدی دێت. کۆنگرە بڕیاری‌دا کەلەسەر شانی ڕابەرانی ح.د.ك فەرزو پێویستە کەهەرچی لەتوانایاندایە بەتەواوی هێزو بیروڕاوێژی

حیزبایەتی بۆ گەیشتن بەئامانجی مەزنی نەتەوەکانی ئێران یانی تێك وپێکدان و ڕوخاندنی ڕژێمی بۆگەنیوی شایەتی و هەڵوەشاندن و لەناو بردنی یاسا ڕەشەکانی هەیئەتی حاکمەی تاران و شاخ و لك وپۆپەکانی لەسەرانسەری ئێران. ئەبێ لەتەواوی حیزب و دەستە سیاسیەکانی پێشکەوتوی ئێران بگێڕێتەوەو داوا بکات کەبۆ گەیشتن بەئامانجی گشتی کوێرەڕێگای خەباتی پەرلەمانتالیزم (کەتەواوی جەماوەر لێ ماندوبون و پێی وەستاون) توڕهەڵدەن و ڕوو لەڕێگای نوێی شۆڕشگێڕانەی ح.د.ك بکەن. بەدڵ ودەرونێکی خاوێن و بەبیرو هەستێکی تازە دەستی یەکێتی و خەبات بدەنە دەست ح.د.ك لەمەڕ وەدیهێنانی یەکێتیەکی پتەوی نیشتیمانی بۆ ئازادی ئێران و ڕزگاری نەتەوەکانی.

تەجروبەی شۆڕش لەکوباو جەزائیرو گەلێك جێگای تر بەباشی وەدەری خست کەڕێگای سەرکەوتنی شۆڕش بەهاندان و ڕێکخستنی چینی جوتیارو وەرزێرو کێشانی وان بۆژێر ئالای خەباتی چەك و چەکدارانە لەچیاو دەشت و کێوو پەیوەندی لەگەڵ چینە زەحمەتکێشەکان و بەشخوراوەکانی نەتەوایەتی لەشارەکان شۆڕش سەرناکەوێ و دەبەزێت. ئومێدو هیوا بەستن بەخەباتی سەرشەقامی خەتایەکی گەورەو ڕەنج بەخەسارییەکی زۆری پێوەیە.

هەروەها پێوستە بزانرێت کەخووڕەوشتی حیزبێکی سیاسی نەك لەڕووی گفت وگوفتار بەڵکو لەمەیدانی کردەوەدا نیشان ئەدرێت. لەئێران ماوەی خەباتی خوێناوی گەلی ئێران دژی ئیستعمارو شاو نۆکەرەکانی ڕێگای پەرلەمانتالیزم تەنیاوتەنیا بەڕێگای خەبات ئەژمێردرا چ بۆ "جەبهەی میللی"و چ بۆ "ح.ت" ئێران وەچ بۆ حیزب و دەستە سیاسیەکانی تر. لەو ڕێگایەدا تەنیا" جەبهەی میللی" بەڕابەرایەتی موصەدەق توانی بەقەول وقەراری خۆی عەمەل بکات و بیروباوەڕی خۆی وەدی بهێنێ بەسەر ئەو ڕێگەیەدا بەحکومەت بگاو نەوتی میللی بکا هەروەها ئیستعمارو شاو هەیئەتی حاکمەی تاران وەهانکەهانك بخاو نیوە گیانی بکات. "جەبهەی میللی" گەرچی بۆماوەیەك توانی گەلێك کاری شۆڕشگێڕانە بکات بەڵام توانایی ڕاگرتن و پاراستنی ئەو هەنگاوە بەرزو شۆڕشگێڕانەی حکومەتی میللی دکتۆر مصەدەق نەبوو.

گەورەترین کۆسپو بەرهەڵستی لەم بابەتەوە دوبەرەکیو ناکۆکی لادانی بەڕێوەبەرانی ح.ت ئێران لەگەڵ جوڵانەوەی ئازربایجانو ئەوانیش لەحەیاتی بەربەستی لەپەلاماری ئەو دوژمنە هاوبەشی بکەنو ئەم لەپشتی جەبهە زەڕەباتی یەوە بەشێوەی تێکدەرانەو سابوتاژ لەدوژمن بدەن خۆیان خستبوە گوێی گاو چونەناو خەونی سەرەمەرگەوە بەو مانایە متەقیان لەخۆیان بڕیو هەتا بەناوی ناڕەزایی بیروباوەڕی " شۆڕشگێڕانەو دیموکراتیانەیان" دەرنەبڕی ئابەو جۆرە لەودەمەوە تائێستا شاو ئیمپریالیزمو کۆنەپەرستانو دوژمنانی هاوبەشی نەتەوەکانی ئێرانیان بەسەر بزووتنەوەی ئازادیخوازانەی گەلەکانی ئێراندا (.) قوام السلطنة بەڕیشی موبارەکی هاوپەیمانەکانو مۆسکۆ– تاران پێدەکەنی.

خوڕەوشتی سەرۆکو سەرانی ئەو جۆرە حیزبانە لەمەڕ "ئەودست ئەودەست کردن" بۆ وەشاندنی زەڕبەو "خۆگونجاندن"و "خۆدەرخستن" لەکاتی هەڵکەوتی شۆڕشگێڕانە لەپاشەڕۆژەکانی داهاتودا یانی ڕۆژانی ڕەشو تەنگانەی" کودەتای ٢٨ مرداد"دا ڕوناکترو ئاشکراتر وەدی هات.نەخشی شۆڕشگێڕی پێشەوا بارزانی پێویستە بزانین کەهەر لەو کاتانەدا بوو کەقەومی بارزان لەکوردستانی گەرمیان بەڕابەرایەتی پێشەوا بارزانی مستەفا لەقۆناغی خەباتی چەکدارانەی خۆیان بۆناو کوردستانی کوێستان گواستبۆوە پاش ئەوەی کەتەجروبەی خوێناویو پڕ لەشانازی ئەوان دژی ئیمپریالیزمی ئینگلیزو حکومەتی شای بۆگەنیو– تۆپیوی عێراق لەکاتی پێویستو تەنگانە ح.د.ك بەکاری نەهێنا. بارزانیان بێئەوەی چەك دانێن بەسەر بەرزیو ژیریو گورجوگۆڵی دەستیان بەکشانەوەیەکی چەکدارانەی شۆڕشگێڕی بۆلای یەکێتی شورەوی کرد کەنەتەنیا چەكو تەواوی هێزی حکومەتەکانی ئێرانو عێراقو تورکیاو فڕوفێڵی ئیستعمار نەیتوانی بەرهەڵستیان بکات بەڵکو گشت پسپۆڕەکانی سیاسیو جەنگی دوونیا لەدۆستو دوژمن لەمەڕ بەرزی بیروڕاوێژی چەکدارانەو شۆڕشگێڕانەی بارزانیانو پێشەوا مستەفا بارزانی کۆڵنەدەر سەریان تێدا سووڕماوە.

بەوهۆیەوە نەتەنیا ئابڕو شەرەفی شۆڕشگێڕانەی نەتەوەی کوردیان کڕیوە بەڵکو دەرسێکی مەزنی مرۆڤایەتیو بەرهەڵستو سەربەرزی بوو، بۆهەموو تێکۆشەرانی خەبات کەری گێتی.

ئەو کردەوە شازو پڕ لەقارەمانێتیە بۆتە ئالأی سەربەخۆیی بیروباوەڕی نەتەوەی کوردو بەو پەندە قووڵو جوامێرانەیە نەتەوەی کوردی بەدونیای ڕاگەیاند کە: " پۆلێکی سیاسیو چەکداری یەکگرتوو، ژیرو پتەو لەژێر سێبەری بیروڕاوێژی مرۆڤێکی فیکریو جەنگی ئەو توانی نەتەنیا لەگەڵ لەشکرێکی پڕچەكو چۆڵی دەوڵەتێك بەربەرەکانی بکاتو ڕوسوورو سەربەرز سەرکەوێت. بەڵکو توانای ڕوخاندنو تێکدانی ئەو حکومەتانەشی هەیە کەبە هەموو چەكوچۆڵو تفاقو پارەیەك لەلایەن دەوڵەتە گەورەکانی ئیستعماریش یارمەتی بکرێن.

بەڵام زۆر لەسەرۆكو ڕابەرانی ئەحزابو دەستە سیاسیەکان کەلەمەڕ بەهەڵەچوون لەسەر بیروباوەڕی ناوخۆوە لادان لەڕێبازی کردەوەو عەمەلی شۆڕشگێڕانەو چەکدارانەو لەڕۆژو کاتی تەنگانەو پێویستدا دەستەو ئەژنۆ لەدوژمن ڕادەمێنن. داماوو کەساسو "بەستەزمان"و "حەپەساو" و خۆیان بۆ گەلو حیزب بێکەڵكو سوود دەهێڵنەوە لێرەدا، پێویستە بەسەربەرزیەوە بڵێن کەزۆربەی ئەو هەڤاڵانەی کەلەماوەی حەڤدەساڵی ژیانی ڕابردووی حیزبمان خاوەن بیروڕاوێژێکی ژیروپتەو، خاوەن مەسئولیەتو ئەركو خاوەن قەڵەمو دڵودەرونێکی خاوێنی مرۆڤایەتیو کوردایەتی بوون. لەماوەی ئەو ١٩ساڵەی خەباتدا. بیروکردەوەی سەرۆکی فیکری بارزانیان لەیاد نەکرد. هەر ئەوانەی ئالأی: یەکێتی، خەبات، سەربەخۆیو دیموکراتیان لەدەست دوژمن ڕفاندو کۆڵان بەکۆڵان. شاربەشارو پایتەخت بەپایتەخت لەسەر شانوشەپیلکی خوێناوی خۆیان ڕاگرتو پاراستیان تاگەیاندیانە سەر لوتکەی شاخەکانی زاگرۆسو لەناو دڵوهەناوی دووهەمین کۆنگرەی ح.د.ك بەرزیان کردەوە.

لەناو نوێنەرانی کۆنگرەدا. کەم نەبوون ئەوانەی کەلە زیندانو ڕەشەچاڵەکانی تاران وەك" قزڵ قەلا" و "لەشکری دووی زەرهی" و "قەصری قاجار" جەزرەبەو

ئەشکەنجەو چەرمەسەریان کێشابوو هەزاران کۆسپ و کوێرەوەری و هەڕەشەوگوڕەشەی دوژمن سەربەرزی و ژیری و بیروباوەڕی مرۆڤایەتی و کوردایەتی وانی تێك شکاندبوو.

<u>لادانی کۆمیتەچییەکانی حیزبی تودەی ئێران.</u>

هەروەها لەکۆنگرەدا کەم نەبوون ئەو نوێنەرانەی کەبەبیرو کردەوەی خۆیان شاهیدی زیندوی لادان و بەهەڵە چوونی سەران و ڕابەرانی حیزبی تودەی ئێران لەدەوری هاتنە سەرکاری حکومەتی ڕەشی" ڕەزم ئارا" و بەربەرەکانی لەگەڵ دروشمی "میللی کردنی نەوت" و تورهەڵدانی نفوزی ئابوری و سیاسی ئیستعمار ئینگلیز لەنێوان "دکتور محمد مصدق" و هاوڕێ و هاوخەباتەکانی وی لە" جەبهەی میللی" یان دەکرد. وەلەکاتی تەنگانەو گرنگی مێژووی و نەتەوایەتی‌دا بەدروشمی چەوت و چەپەڵ و نالەبار ئاوایان بەکورگەی ئاشی دوژمنانی سوێندخۆری نەتەوەکانی ئێراندا دەکرد.

لەکاتی گرنگدا کەدکتۆر مصەدەق بۆ بەربەرەکانی لەگەڵ میلیتاریزم و دیکتاتۆری لەتەواوی حیزب و دەستەکانی سیاسی لەناو "مەجلیسی شورای میللی" دا داوای دەکرد کەهەموو لەڕێگای خەباتی نیشتیمانی یەك بگرن. زۆربەی سەرانی ئەو حیزبە لەباتی تێکەڵبوون و خۆتێکێشان لەخەباتی گشتی نەتەوەکانی ئێران گوێیان بۆ زرم‌وهوڕی چەکمەی دیکتاتۆری " ڕەزم ئارا" شل کردبوو. هەر ئەو لادانە ڕابەرانی ح.ت ئێران لەکۆنگرەی ٢ هەمی حیزبی تودە بەکەم‌وکورتی بڕیاری لەسەر درابوو بو بەهۆی هەڵوێستێکی چەوت و نەوایەتی ئێران، بەسەرۆکایەتی موصەدەق بوو ئەو حیزبەی کەچەندییەتی کۆمەڵایەتییەکی باشی پێك هێنابوو. بەڵام لەمەڕ چۆنیەتی شۆڕشگێڕانەی حیزبی داماو کەساس کەوتبوو و لەڕۆژی تەنگانەو پێویستدا شعوروفامی دیتنەوەی ئەو ".... ئاڵقەزنجیرەی کەبە هۆی وەدەست هێنانی ئەو. تەواوی لەشی زنجیرەکە ڕادەکێشرێت..." نەیان بوو.

مەسەلەی جوتیارو گیروگرفتی ئەرزی.

کۆنگرەی لەسەر وەزعی ڕەش و ناکۆك و ژیانی نالەباری جوتیارو توێژە زەحمەتکێشەکانی لادێ بڕیاری‌دا کەگۆڕانی ژیانی تاڵ و پڕ لەنەگبەتی ئەوان پێویستە بەبیروڕاوێژێکی تێبینانەی زانستی چارەبکرێت.

زەوی‌وزارو ئاووبەرهەم. بەبێ هێزی باسك و کوێرەوەری جوتیارو ئارەقەی نێوچاوانی وی. هیچ کەڵك و سوودێکی لێ وەرناگیرێ، "دەرەبەگی" کەنیشانەی پاش کەوتویی و چارەڕەشی ئەبێ لەبنەڕەت ڕا هەڵقەندرێت ڕیفۆرمی (ڕواڵەت) ئەرزی کەنێوی "اصلاحاتی ئەرزی" لەنێو ئێراندا کراوەتە ڕاوێژوباو.

شێوەیەکی "ئاڵۆز" و تێکدان و هەڵوەشاندنی پەیوەندی زاڵمانەی نێوانی "ئەرباب" و "ڕەعیەت" لەئێراندا بەدەست تاقمێکی ناڕازی و ئیصلاح خواز پێشنیارکرا بۆ دامرکاندنی دەماری خەباتی شۆڕشگێڕانە لەناو جوتیاران و زەحمەتکێشانی لادێکانی ئێران. فئودالیزم و دەرەبەگی گەورە کەلە ئێران پاڵی‌وەپاڵی حکومەتی شاو ئیستعمار داوە وەختەتێك ژیان و ئاغایەتی خۆی لەمەترسی‌دا دیت دەستی بەفڕوفێڵ و بەرهەڵست کرد تاگەیشتە ڕادەیەك کەبە یارمەتی شاو ئیستعمارو بێهێزی خەڵك توانی ئەرك و تەقەلای ئەو تاقمەیەی کەڵك و سوود بکاو لەزۆربەی جێگاکان نەتەنیا لەشوێنی دانداروی خۆی لای‌دا بەڵکو بۆ سەرکوت کردن و ئاژاوە نانەوە (لە–ناوخان و دەرەبەگەکانی قەشقایی و بوێر احمدی و مەسەنی لەفارس)و دووبەرەکی و تەفرەقەی سیاسی (لەناو خان و دەرەبەگەکانی کوردستان)و هەروەها بۆ سەرخستن و لاواندنەوەی دەرەبەگەکانی (ژوالفقاری لەزەنگان) نەخشەی شەیتانی خۆی عەمەلی بکات بێ‌ئەوەی کەتوێژی جوتیار بەئاواتی خۆی بگات. لەهەندێ جێگا کەزۆر بەکەم‌وکورتی بەشێوەیەکی وەپاش کەوتوو پارچەزەوییەکیان بەسەر جوتیاردا دابەش کردووە لەبەرئەوە کەخۆی ئازاد نی‌یەو لەژێر سێبەری حکومەتێکی دڵسۆزو نیشتیمانی‌دا نی‌یە هیچ دواڕۆژێکی ئەمین و ئاراوم و بەختیارو کامەران شك نابات.

شێوەیەکی شۆڕشگێڕانە دابەش کردنی زەوی زارو لەبەین بردنی پەیوەندی زاڵمانەی "ئەرباب" و "ڕەعیەت" کەبۆ ح.د.ك لەپێشدایە بەلێکدانەوەیەکی قووڵ ووتی بینێکی نەتەوایەتی بەستراوەتەوە بەڕزگاری سەرزەمینی کوردستان لەدەست داگیرکەرو چەوسێنەرو گەڕانەوەی زەوی‌وزار بەخاوەنی ئەسڵی کە ٩٠٪ دانیشتوانی کوردستان پێك دەهێنن‌و ئەو لە ٩٠٪ ڕەگ‌و پێست‌و لەش‌و خوێن‌و ئێسکی حیزبی دیموکراتی کوردستان یان پێکەوە ناوە.

کۆنگرە دەری بڕی کەتەنیا حزبێکی شۆڕشگێڕ بەهۆی دامەزراندنی حکومەتێکی دیمکراتی ڕاستەقینەی نەتەوایەتی ئەتوانیٚ ئاساری زوڵم‌وزۆرداری کەهەزاران ساڵە باوە لەبین ببا جوتیار وەرزێری کورد خاوەن زەوی‌وزارو سەربەخۆو ئازادو بەختیار بکات.

ئاغاوەت‌و عەشیرەتە نیشتیمان پەروەرەکان پێویستە تاگەیشتن بەحکومەتێکی دیموکراتی‌و نیشتیمانی کورد. هەڵوێستی خۆیان بەرانبەر بەڕێوو شوێنی سیاسی‌و ئابوری حیزبی دیموکراتی کوردستان بەکردەوەو کردار لەئاست چینی زەحمەتکێش‌و کوێرەوەری کێشی دێهات ڕووناك بکەنەوەو خۆیان نەکەنە داردەست‌و وەرگێڕکەی حکومەتی بۆگەنی شاو ئیستعماری رزیوی بێگانە.

حزبی دیموکراتی کوردستان لەجیاتی "اصلاحاتی ئەرزی" بیٚجیٚ‌و ڕێشا"شۆڕشی ئەرزی" یانی ڕزگاری یەکجاری‌و پتەوی خودی جوتیارو سەرزەمینی بن پیٚی جوتیارو گشت دانیشتوانی کوردستان دەخاتە بەرچاو. هەروەکی ئەوڕێبازە لەپرۆگرام (مەرامنامە)ی حزبماندا بەجۆری خوارەوە
١١٩
دەنوسێت:

"...حزبی ئێمە سوودی‌خۆی لەوەدا دەزانی کەلەڕێگای خەبات‌و ڕزگاری‌کوردستان لەخان‌و خاوەن ملّکەکانی بەشەرەف‌و کورد پەروەر بگیرێتەوە کەپشتی "حکوومەتی تاران" بەتەواوی بەردەن‌و بەدڵێکی خاوێن‌و بیروباوەڕی کوردانەوە خۆیان لەباوەشی دایکی نیشتیمان‌و ڕێبازی کوردایەتی بهاوێژن‌و پاڵ‌و پاڵی حیزبی دیموکراتی کوردستان حیزبی ڕزگارکەرو شۆڕشگێڕی نەتەوەی کورد بدەن‌و دەستی خەباتی ئەندامانی حیزب لەدەست گرن‌و بۆ ڕوخاندنی ئیستعمارو

" حکومەتی تاران" لەکوردستان‌و سەرتاسەری ئێران هاوخەباتی حیزبمان بن جابۆیە ح.د.ك لەمەڕ ئیصلاحاتی ئەرزی لەکوردستان بەشێوەیەکی کۆمەڵایەتی‌و زانستی کوردانە هەنگاو هەڵدەهێنیٚ.

ح.د.ك لەسەر ئەو بیروباوەڕەیە کەزەوی‌وزارو کشتوکاڵ‌و داروەدەوەن‌و ئاووکانی کوردستان مافی نەتەوەی کوردەو مافی ڕەنیوهێنان‌و دابەشینی ئەرز بەتایبەتی لەمافە تایبەتیە هەرەگرنگەکانی حکومەتی دیموکراتی کوردە کەبەهۆی بەڕێوەبەرانی ح.د.ك وە وەدی‌دێت.

ئەوکاتەیە کەحاکمەیەتی نەتەوایەتی‌و حیزبی دیموکراتی کوردستان بەشێوەیەکی دادپەروەرانە ئەرزو ئاو وزەوی‌وزارو دارودارستان دا دەبەشێت.(مادەی ٣٩- بەندی نۆهەم – بەشی شەشەم).

لەمەڕ ناوەندیەتی حیزب.

کۆنگرە دەری بڕی کەبەهۆی فشارو گرتن‌و بڕین‌و نەبوونی هەل‌وفرسەت ح.د.ك نەیتوانیوە کۆنگرە پێك بێنێت‌و خاوەن مەرکەزییەتێکی قانونی هەڵبژاردەی کۆنگرە یانی کۆمیتەی ناوەندی‌و خاوەن قانون‌و یاسای حیزبی یانی پرۆگرام ببێت. هەر بەو بۆنەیەشەوە ح.د.ك دوچاری گەلێك لادان‌و بەهەڵەداچوون‌و گێرەشێوێنی ئەندامان‌و هێندێك لەکادرەکانی خۆی بوە: "چەپ گەری" و"ڕاست گەری" سەردەمانێك ناکۆکی‌و نالەباری لەناو حیزب خستبۆوە. ڕابەرانی حزب هەر گیروگرفت‌و دەرچوون لەشوێنی خۆیان‌و بەندنەبوون لەجێگایەکی تایبەتی‌و هەروەها دەربازبوونی هەندێك لەهەڤاڵانی ڕابەر بۆ ناوچەی ترو گواستنەوەی قۆناغی خەبات. جاروبار بۆتە هۆی شێوەیەکی کاری فەردی.

بێجگە لەکەم‌وکوڕی سازمانی‌و گیان‌ولەشی حزب لەلایەن دوژمنانی جۆربەجۆرو ڕەنگ بەڕەنگ. وەبەرشالاٚو لێدان دراوە لەلایەك ئیستعمارو حکومەتی ((شا)) بۆ تێکشکاندنی لەشی ح.د.ك زۆربەی فشاری دڕندانەی خۆی لەڕێگای

جەزرەبەی زیندان‌و کوشتن‌و بڕین‌و جاسوسی‌و .... بەتەواوی هێزە ڕەشەکانی خۆیان ویستویانە لەشی حیزبی ئێمە زامارو بریندارو درماوی بکەن.

لەلایەکی ترەوە دوژمنانی بیروباوەڕی حیزبی بەپڕوپاگەندەو درۆودەلەسەو کڕین‌و بەهەڵەبردنی هەندێك ناسراوی ڕووڕەش کەوەختی خۆی بە"گرنتیك" سەری خۆیان بۆ خزمەتی سازمانی" ئەمنیەت" شۆڕکردەوە. وەلەکاتێکدا هەم لەتورەکەیان دەخواردو هەم لەئاخوڕ .وەگەلێك کارەساتی دیکە. ویستویانە گیانی حیزبی ئێمە دووچاری مەترسی‌و ئازارو عەزاب بکەن. وەبۆ تێکدانی ڕیزی حزب لەهیچ گێرەشێوێنیەکی چەوت‌وچەپەڵ کۆتاهی‌و درێغیان نەکردوە.

ئەو دوو چەشنە دوژمنانە گەرچی لەدوولاو لەلایەن دووتاقمی ناجۆر لەگیان‌ولەشی حزب بەردرابوون بەڵام مەبەست‌و ئامانجی هەردوکیان لەناوبردن‌و کوژاندنەوەی ئاگری خەباتی ح.د.ك بووە. کەئەو ئاواتەی خۆیان دەبەنە بن گڵ‌و ژێر قەبری.

کۆنگرە بڕیاری" لێبورین‌و بەخشینی" ئەو تاقمە کوردپەروەرانەی دەربڕی کەهەست‌و دڵ‌ودەرونی بیروباوەڕی کوردایەتیان پاك ماوەتەوە. بێجگە لەوکەسانەی کەبە جاسوسی‌و خیانەت دەستیان ئاڵودە کردوە. ڕێگای گەڕانەوەو لێبورین بۆ ئەو دەستە کوردپەروەرانە کراوەتەوە کەپاش دەربڕینی پەشیمانی‌و هۆی بەهەڵەچونیان لەکارەساتەکانی ڕابردوو بەدڵ‌ودەرونێکی خاوێن‌و بیروباوەڕێکی تازە خۆیان لەباوەشی ح.د.ك باوێژنەوە.

مەسەلەی نەتەوایەتی

کۆنگرە لەسەر مەسەلەی نەتەوایەتی بەشێوەیەکی تایبەتی‌و بەرژەوەندانەو تێ‌بینێکی زانستی دوا، نەتەوەگەری‌و زوڵم‌وزۆرداری نەتەوەیەکی بەدەسەڵات‌و لەسەرحوکم بەسەر نەتەوەکانی تری ئێران (کەلەمەڕ سەرزەمین‌و عەرد هاوبەشێکی گرنگیان هەیەو هەرکامیان خاوەن زمان‌و مێژوو خوڕەوشت‌و لیباس‌و ئاکارو سوننەتی تایبەتین) لەمێژ زەمانەوە لە"ئێران" باو بەردەوام بووە. "انقلابی

مشروگیت" تەنیا مەبەستی تێکدان‌و سەرنوخونکردنی پاشایەتی قاجار نەبوو، بەڵکو هەڵوەشاندنی دەسەڵات‌و زۆرداری حکومەتی "مەرکەزی" یانی ئاغایەتی نەتەوەی زاڵ بەسەر نەتەوەکانی‌تری خستە بەرچاو، بەڵکو داوای هاوبەشێکی ڕاستەقینەی نەتەوەکانی لەناو حکومەتی تاران دا دەکرد، (بۆ ڕێك‌وپێك خستنی حکوومەتێکی دیموکراتی‌و برایەتی هەموو نەتەوەکان لەمەڕ کاروباری سیاسی‌و جەنگی‌و...هتد) هەروەها سەربەخۆیی‌نەتەوەو قەومەکانی "ئێران" کەبریتی‌یە لە"ایالت‌و ولایت" بوون. بەشێوەیەکی گرنگ خرایە ناو قاڵبی قانونەوە بەناوی "قانونی اساسی ئێران" هەروەها مەبەست لەمافی هێنانە سەرکاری " ئەنجومەنی ایالتی‌و ولایتی" لەقانونی ئەساسی کەبەرهەمی خوێناوی "انقلابی مشروگیت"بوو، وەدی‌هێنانی ئەو ئاواتە مەزنەی سەرەوە بوو کەلەناو دەوڵەتەکانی ئەوروپادا بە AUTONOMIE , AUTODETERMINATION لەقەڵەم دراوە.

پاش لەناوچوونی بەرهەم‌و سەمەری "انقلابی مشروگیت" بەتایبەتی دوای کۆتای١٢٩٩ هێنانە سەرتەختی پاشایەتی ڕەزاخان بەدەست ئیستعمار، نەتەنیا نەتەوەکانی کوردو ئازربایجان‌و عەرەب. بەڵکو خودی نەتەوەی "فارس" کەبناغەی زۆرداری‌و دیکتاتۆری پاشایەتی لەتاران لەسەر سنگی ئەو دامەزراوە، نەتەوەکانی تری دەچەوساندەوە، دوچاری ڕوڕەشی‌و کەساسی‌و زوڵم‌و زۆری کرد.

شاو هەیئەتی حاکمەی تاران کەچڵکاوخۆرو نۆکەری ئیستعمارن، نەك گوێ‌ی خۆیان بۆلەکار خستن‌و وەدی‌هێنانی ئەو بەشە گرنگەی "قانونی ئەساسی" شل کردوە، بەڵکو بەتەواوی هێزی ڕەش‌و فروفێڵ لەهیچ بووختان‌و ساختەچیەتی‌و گێرەشێوێنی لەم بارەوە گوناهی ناکەن.

ڕوودانی جولانەوەی نەتەوایەتی کوردستان‌و ئازربایجان لەسالانی ٢٤-١٣٢٥ . بێزاریان نیشان دان وەدەربڕینی هەست‌وقینی نەتەوەکان دژی‌دیکتاتۆری شاو حکومەتی تاران بوو.

بۆیەکەمین جار لەئازربایجان‌و کوردستان بەگوێرەی "قانونی ئەساسی" دەستیان کرد بەوەکارخستنی "ئەنجومەنی ایالتی ولایتی" وە وەدیهێنانی مافی نەتەوایەتی بەمانای AUTONOMIE (ئۆتۆنۆمی).

بەڵام، هەموو شاهیدبووین کەحکومەتی شاو ئیستعمار بۆ پارستنی تالان‌و خوێن مژی خۆیان. چ بەزم‌و ڕەزمێکی خوێناوی‌و دڕندانەیان گێڕا، وەحازر نەبوون مافێکی نەتەوایەتی کەدەیان ساڵ لەمەوبەر بەهێزی چەکدارانەو شۆڕش‌و گەلەکانی ئێران قانوونی کرابوو، مەبەستی مافی (اتونومی – خودمختاری) بەشکرایی‌و ڕووناکی تێدا گونجاندرابوو، بێننە دی.

پێویستە سەرنج بدرێت کەحکومەتی شاو ئیستعمار، نەك تەنیا لەم بابەتەوە، بەڵکو بۆبەشەکانی تریش لە "قانونی ئەساسی"نرخی بەرزەگایەکیشی بۆ قایل نەبوون.

وەختایەك حکومەتی میللی مصەدەق بۆ پاراستنی مافی گەل‌و حکومەتی خۆی (بەگوێرەی "قانونی ئەساسی" کە دەڵێ " شا حەقی نیە حکوومەت بکا. بەڵکو تەنیا حەقی شایەتی هەیە.وەسەرۆك وەزیر لەبەرامبەر مەجلیس‌و قانون دا لێپرسراوە وەمەسئولیەتی هەیە. شایەتی مەقامێکی تەشریفایەتیەو تەواوی وەزیران لەبەرامبەر سەرۆك وەزیردا مەسئولن نەك لە موقابل شادا..") بیروباوەڕو کردەوەی خۆی بەدەرخست. هەموو دونیا شاهیدبوون کەئیستعمارو شا چڵکاوخۆرەکانی کارەساتێکی خوێناوی‌و چەوت‌وچەپەڵیان بەسەر حکومەتی میللی‌دکتۆر مصدق و گەلی ئێران هێنا.

جالێرەدا بەباشی‌و گرنگی ڕوون دەبێتەوە کە: هێنانەسەرکاری حکومەتێکی دیموکراتی لەئێران بەستراوەتەوە بە وەدیهێنانی مافی نەتەوەکانی ئێران وەئەو دوو مافە لێك ناپسێندرێتەوە.

ئەگەر هاتوو بەچاوێکی زانستی‌و کۆمەڵایەتی لەو بابەتە بڕوانین بەباشی دەرئەکەوێ کەپاش دامەزراندنی حکومەتێکی یەکگرتووی نەتەوایەتی‌و دیموکراتی لەئێران، فەرزو پێویستە کەتەواوی ئەو هەرێم‌و بەشانەی ئێران بەکوردو فارس‌و ئازربایجانی‌و عەرەب بەگوێرەی هەڵوێست‌و وەزعی تایبەتی نەتەوایەتی: –

(کەبریتی‌یە لە: هاوبەشی زمانی‌و مێژوویی هاوبەشی ژیانی ئابوری‌و کۆمەڵایەتی– هاوبەشی سەرزمین‌وعەرد – هاوبەشی‌ئاکارو سوننەت‌و کارو خەباتی نەتەوایەتی...)ئەی مافی حوکم دانان‌و حوکم کردنی ناوخۆیی– مافی دانانی یاساکانی ئابوری‌و کۆمەڵایەتی‌و سیاسی‌و فەرهەنگی‌و..هتد – بەسەربەستی‌و سەربەخۆیی نەتەوایەتی وەدی بێت.

هەروەهامافی هەڵبژاردنی ژمارەیەك لەنوێنەرانی ژیرو تێگەیشتوو خاوەن بیرو ڕاوێژ لەهەر نەتەوەیەك بۆ دانانی پارلمانێکی خۆ وڵاتی‌و حوکم ڕەوای نەتەوایەتی. چ بەنێوی حکومەتی ئوتۆنۆمی‌و چ بەنێوی حکومەتی فیدراڵی(یەکگرتوو) کاروباری سیاسی‌و کۆمەڵایەتی‌و فەرهەنگی‌و....نەتەوەی خۆی بەڕیوەبەریت. هەروەها نوێنەرانی تایبەتی ئەو نەتەوانە لەحکومەتی مەرکەزی‌و لە"پارلمانی گشتی نەتەوەکان" بەشدارو خاوەن مافی تایبەتی‌بن.

ڕێگای ڕزگاری‌و خۆش بەختی‌و بەرزێتی"ئێران" و تەواوی ئەو وڵاتە زڕنەتەوانە(کپیر الملە)بەلێك دانەوەو حەل کردنی "مەسەلەی میللی" بەو شوێن‌و ڕێبازە گرنگانەی ح.د.ك بەستراوەتەوە کەلەمادەکانی ٤و٥ پرۆگرام دا بڕیاری لەسەردراوە.

جابۆیە ح.د.ك لەکۆنگرەدا بۆی وەدەرکەوت لەمەڕ وەدیهێنان‌و ڕووناك کردنەوەی ئەو حەقیقەتانەی سەرەوە. ئەبێ لەتەواوی حزب‌و دەستە سیاسیەکانی پێشکەوتوو. وەلەگشت گەلەکانی ئێران بگێڕێتەوەوداوا بکاکە: لەپێناوی‌پەیوەندیەکی پتەو وبنەڕەت داری نیشتمانی. وەتێ‌بینی‌و بیروڕاوێژێکی دونیا پەسند– دەستی شۆڕشێکی چەکدارانە بدەنە دەست یەکترو لەڕێگای هەڵوەشاندن‌و تێك‌وپێکدانی بناغەی زوڵم‌وزۆرداری حکومەتی ڕەش‌و چەپەڵی شاو ئیستعمار. هەل‌وفرسەت لەدەست نەدەن.

دووهەمین کونگرەی حزبی دیموکراتی کوردستان

کۆمیتەی ناوەندی

سەرماوەرزی ١٣٤٣ (نوامبر ١٩٦٤)

حیزبی دیموکراتی کوردستان حیزبێکی میللی و دیموکراتیە بنەرەتی لەسەر شانی زوربەی خەلکی کوردستانە وەریشەی قوول و میژوویی لەناوجەرگەی نەتەوەکەماندا بنی بەستووە بو وەدەس هینانی رزگاری و سەربەخویی پیکهاتوە و دامەزریەنەری جمهوری میللی و دیموکراتی کوردستانە کە حورمەتو پرستشیکی گشتی جیهانی بەخویەوە گرتووەوە تا ئیستا دە پیناوی رەوتو ریبازی ناوەروکە پیشکەوتووە میژوییەکەیدا بەهەزاران رولەی نەبەزو شەرافەتمەند گیانی شیرین و تەمەنی لاوەتیان بەختکرد و ەو بوونەتە قوربانی نەتەوە نیشتمانەکەیان :

هەرچەند دامو دەزگای کونەپەرستان و داگیرکەران بە پشتیوانی راستەوخوی ئیمپریالیزمی جیهانی بو تیکدانی ریبیزی حیزب کەئالا هەلگری ئامانجی بەرزی نەتەوەکەمانە هەولو تەقەلا یەکی بی وینەیان داوە : بەلام بیرو باوەری راستەقینەی حیزبی دیموکراتی کوردستان ویرای بەکارهینانی تاکتیکو ئاموژگاریەکانی لەناو جەرگەی خەلکی کوردوستاندا روژ بەروژ پتەوتر و بەهیزتر شەقامی پان و بەرینی تیکوشانی بریوە وەلەهەمو هەلوکاتیکی ناسندا پەئەرکی میژوویی خوی هەستاوە هەر ئەوە بوو کە لەبەرهەمی ئەو خەباتو تیکوشانە دەرفەتیکی هەرە لەبارو واقیعی لەسالەکانی ٣٥ — ٣٧ بوحیزبمان خولقا بەم جورە :

بەنیســـــبەتی ناوخو

١ — گەلەکەمان بەهوی ستەمی نەتەوایەتی وەبی بەشی لەتەواوی ژیانی پیویستی مروڤایەتـــــیو چەوسانەوەی هەمە چەشنەیی هەستی هاتە جوش وەبەعیشق و عەلاقەیەکی گەرمەوە پیشـــوازی لە بزوتنەوەی رزگاریخوازانە دەکرد هەروا ریکخراوەکانی حیزبمان ریکوپیک و پەرەگرتووتـــر لەجاران زوربەی مەلبەندەکانی نیشتمانی گرتەوە وەدامودەزگای حکومەتی تاران بەو هەمـــوو هیزەوە لەبەرامبەر بزوتنەوەی نەتەوەو حیزبمان دەوش داما بوو .

بە نیســـــبەتی گشتی ئیران

٢ — ئالەم حەلەدا نەتەوەکانی فارەو ئازەرو کەمایەتیەکانی تر بەهوی زال بوونی دام و دەزگـــای (ساواک) و پەیمانی شەراوی سەنتو کەوتبوونە ژیر توندترین باری ئازارو بەند و کوشتو بـــری درندانە لەهەر باریکەوە بەجوریک کە مەیدانی بزوتنەوەیان بوبەجی هینانی ئامانجەکانیـــان لی وەتەنگ هاتبوو وەبەهیوایەکی زور چاویان بریبوە بزوتنەوەی نەتەوەکەمان کەببیتە سەرچاوەی جوولانەوەی گشتی لەسەرتاسەری ئیراندا .

بەنیسـبەتی ...

٣ — مەسەلەی میژوویی نەتەوەی کورد و هەلەوتی تەبیعی کوردستان کەبربرەی پشتی روژهەلاتـــــی ناوەراستە لەلایەکەوە وەلەلایەکی ترەوە بەهوی زال بوونی ئیمپریالیزم و نوکەرانی ویرای قـــوت بوونەوەی پەیمانی شەراوی سینتو کە گەورەترین مەترسی بو بەرەی میللەتان وەهەروا بزوتنـــەوەی رزگاری خوازانەیان پیکهینا بوو سەرنجی گشتی ولاتانی دیموکراتی و هەروا کورو کومەلەکانـــــی پیشکەوتەی جیهانی راکیشا بەجوریک کەلە هەموو روژنامەو رادیوکانی عالەمدا خرایەپیش چـــاوو دەنگی دایەوە :

لەو سەردەمەدا دو (٢) مەسەلەی میژوویی هەرەگرنگ بو حیزبمان هاتە گوری :

— ماویتی —

١ — ئیقداماتی ریکوپیکی ! وەکو دەرکردنی بەیان " گوڤاری حیزب " نووسین و بلاوکردنەوەی مقالات لە روژنامەکانی بەندەراندا " تیلگرافاتی اعتراض بو سازمانی میللەل رەبالویزخانەکانی ئیران و . . . هتد

٢ — دانانی نەخشەو پیلان بو پر کردنەوەی سەنگەرەکانی حیزب وەبەجی هینانی بریارەکانی پیشووی حیزب .

٣ — دەنگدانەوەی ئەو بزوتنەوەیە لە هەندەران بو بەهوی شیمن بونەوەی باری گرژی سەر نەتەوەکەمان هەروا لەم کردنەوەی حوکم و ئازاردانی گیراوەکانمان لە بەندیخانەدا .

دیسان تاوانبار (ئەحمەد توفیق) کەوتە تەقەلا بو تیکدانی ئەو بنچینەیە بەکەلک وەرگرتن لەبەزیوو مەسلەحەت پەرستان هەروا بەیارمەتی سازمانی ئەمنی عیراق کە پەیوەندی یەکی بەهیزی لەگەلدا بەستبوو

بەرهەمی ئەو کردەوە خائینانە بوو بەهوی بلاو بوونەوەو لیک پچرانی هاورییان هەریەکە بەجوریک .

دوا بەدوای پەرتەوازەیی و دەربەدەری برادەرانمان (کومیتەی کاتی) کەوتە هەولو تەقەلادان بەوەی (ئەحمەد توفیق) بهیننە بەردەمی لیکولینەوەو پرسیار بەپیی توانا حورمەت و گیانی حیزبە پیشرەوەکەمان لە کەلبەی خویناوی ئەو گورگە هارە بپاریزیت بەهەر قیمەتو هەولیک بوو تاوانبار سازکرا بو ئەوەی بیتە کوری کوبونەوە بولیکولینەوەو حساب دەگەلا کردنی " لەروژی دیاری کراو کوبونـــەوە دەستی پیکرد دوای (٨) روژ دریژە پی دان بەو کوبونەوەیە تاوانبار (ئەحمەد توفیق) بەمەرگـــە مەلەو پەلە قاژە کردنی بو هەلاتن و خودزینەوە لەبەردەمی لی پرسینەوەی میژوویی هیچ چارەسەریکـــی بو تەقلە بازی و خولندان نەماوەوە بیجگە لەوەی کەسەر شور بکات وەچاوی پر لەخەیانەتو تاوانباری لە عەرزی بی دەنگی ببری واستعفای لەهەموو مەسئولییەتیکی کە بەخویەوە دەبینی !! بە دەســـت خطی خوی تقدیم کرد کە ئیستا لە لامانە واله خوارەوە ئەیخەینە بەرچاو :

((هاورییانی بەریز بەریوەبەرایی کاتی ناوەندی حیزبی دیموکراتی کوردستان))

ویرای سلاوو حورمەت سەرەرای وەی ئەدەزانم دەبوایە زور بە دریژی لەو نوسراوەدا بدوابام و — نوسیبام بەلام چونکو چکاوەکەم بەزار بوتان باسکرد ئیتر بە پیویستم زانی لیرەش لەسەری نـــە روم دیارە دریژەی ئەو نوسراوە لە دوایی دا بە دریژی پیشکەشی دەکەم .

هەل و هەوایەکی کەوا ئیستا دەنیو هاورییان دا خولقاوە لە پیشدا بەزور بو نانەوەبەرامبەر مـــــن : بەهەموو لاوسەریکەوە لیکم داوەتەوە (قوناخی) ئەرکی چول کردنی (کورسی) و مەسئولییەتـــی خستوتە سەر ئەستوم وا بەدوای دوازدەسال ئەندامیەتی کومیتەی ناوەندی حیزب بەناوی گوزەشـــت دەپیناوی قازانجی (قوناخی) دا لە مسئولیەتی ناوەندی اندامیەتی ناوەندی حیزبی دیموکراتی کوردستان بو ماوەیەک لەکەنار دادەنیشم تاکوبونەوەی بە راست و بەرزی (گونگرە) حیزبی دیموکراتی کوردستان بەم جورە لەو بروارەدا پیشکەش دەکەم : دیسان سلاوو حورمەت .

هاوریتان عبداله اسحاقی

١١ی بانەمەری ١٣٤٠

جیگای سەرنجە نە بزانین خەیانەتکار (ئەحمەد توفیق) ئەو دەرچوون و گوشەنشینیەی بردەسەر !! دەبی بلیین نە خیر " بەلکو دوای چەند روژیک لەبەسەر چوونی کاتی استعفاکەی دەستی کردەوە بەریزە ئاکاریکی ئەوتو کە لاپەرەی میژوویی رەشی خیانەتکاران لە بەخورە گرتنی ئەو کردەوانەی شەرم — دەکات :

پاش ئەوەی خەیانەتکار (ئەحمەد توفیق) بوی دەرکەوت کە تەواوی کورو کومەلەسیاسیەکان هـــــەروا زوربەی ئەندامانی حیزبمان هەستیان بەو ئاکارە تاوانباریانەی کردووە وەلە نیو ریزەکانی پیکەیشتووی خەلکدا بیجگە لە تفولەعنەت چی دیکەی بو نەماوەتەوە ئەو جار راستەوخو خوی هاویشتە باوەشـــی قبیلەکای لە میژنیەی (ئیمپریالیزم) ئەوەبوو بەهوی چەند زولە کوریکی سەر بە ئەمریکائیەکان دەگەل (ویلیام ئیگلتن) بەریوەبەری دەرەجە (١) ی دەزگای جاسوسی ئەمریکالەروژهەلاتی ناوەراســت

پاشکۆی ژمارە: ٣ بەیاننامەی کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران •

• وەرگیراوە لە: پشکۆیەك لە خۆڵەمێش (بەشێکی گرنگ لە ژیاننامەی هۆمەر شێخ موس، ئامادەکردنی : نەوزاد عەلی ئەحمەد، چاپی یەکەم ، سوید، ٢٠١٠ ، ل ٤٠٣-٤٠٤

کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران

۱۳۵۸/۷/۱۵

۱۹۷۹/۱۰/۷